

ისტორიანი

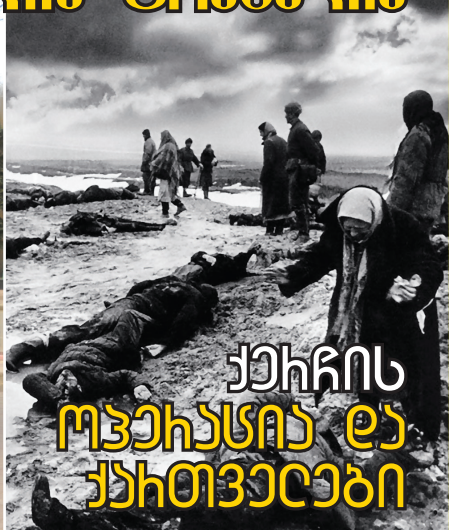

**სამთავროს
ტაძრის
სადგომი**

ბიორები მაგნიტოფონის ტრაგედია

**პირველი
ტანკები
საქართველოში**

**ქაჩის
ოჯახისა და
ქართველები**

ქართველებს ბიოჩილი ეპოქაა
ანა ანგონოვსკაია
დიდი მოუზავი
14 ნიგნად

ნომერი X
ფასი 3 ლარი

ნიგნი „ისტორიანთან“ ერთად – 6 ლარი

დაეცი და
ქართველები

„უძველესი“
მედიკალიტი –
ხაბი

ახსენებები
იბრაჰიმი –
ვასტანბ
ბოხბანის
ხეობის მძიობ
ახსენებები

ოჯი 1050
ნონაა

ტიფლისი
და ბათუმი
– აგგ-ში

6

12

9

40

7

10

სახიჩვი

ახალი ამბები
 შვის უკველესი საათი მუფთა ველზეა 6
 უკანონო გათხრები ოკუპირებულ
 მხარეში 6
 რემბრანდტის ავტოპორტრეტი
 ხელახლა აღმოაჩინეს 7
 ქრულოდნელი აღმოჩენა შოგლიურ
 უნივერსიტეტთან 8

მოხალ ამბები
 ქვის სომაღლები სკანდინავიიდან 9

ახალი ამბები
 კიტნა და საკმეველი ღოგბულის გულში ... 10

ჩაითველი ბენეჩეა
 გიორგი მაზნიაშვილის ტრაგედია 12

ხიძოლა ნახაბით: ღაინის ფანოჯანი
 ღუელი და ქართველები 19

ჩაითველები საზღუაჩეაჩეთ
 სიმონ ბერეჟინის ანდერპის
 აღსრულებისთვის 26

ახალი ამბები
 ვიკინგების ლეგენდარული შვის ქვა
 ნაკოვნია 31

სახეხიო ისტორია
 კატაფრაქტები იბერიაში — ვახტანგ
 გორგასლის არმიის მძიმე კავალერია 32

სახეხიო ამბები
 პირველი ტანკები საქართველოში 40

მოულოდნელობა
 ქართული ქალაქების სხენეები
 აშუ-ში 44

საჩაითველო და ბეჩე საყუჩო
 საქართველო საჯალათო კუნძუხე 50

72

80

64

56

87

92

სახიჩვი

**ველიჩი დასავლეთის მთიანი
და სინაჰედოი**
ამერიკელები და ცეცხლსასროლი
იარაღი 56

ბჰმოლანის ისტორია
ქვერის საღმსანტო ოპერაცია 64

აჩითელი სუიკომოდოვიჩების ქალები
ოვკი 1050 წლისა 72

ბასოსელაული ისტორია
ჩაუქმრალი კვრა სავალაგო სასლუმი 80

აჩეოლოზი
სამიანისის ტაძრის საიღუმლო 87

მსოფლიოს სწოზილი სასახლეები
ვენის ბელვედერი 92

სუოხის ისტორია
„კუნძულების“ მარგალიტი – რაბი 98

სწოვიჩა
გურამ ვირცხლავა – „სიწვეფი
ვიქრის დრო მშტია...“ 105

მოელ ავაზი
ღვეილ რაის მტრისონი – პრეზიდენტი
ერთი დღით! 110

აჩილი
მავა ზამბახიქა: ისტორია თუ გვეცოდინება,
მტრისა და მოყვრის ერთმანეთისგან
ბარჩევა არ გაგვიჭირდება... 111

„ისტორიანი“ ბავშვისთვის
500 ვაქტი ისტორიიდან 114

სკანვორდი 122

ხელახლოვის სვეტი

გიორგი მაზნიაშვილს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო ელიტაში გამორჩეული ადგილი ეკავა. მას აფასებდნენ და ანგარიშს უწევდნენ პოლიტიკოსები, სამხედროები, თუმცა კი მისდამი მაინცდამაინც დიდი სიყვარული არ ჰქონიათ. 1921 წელს გენერალი მაზნიაშვილი სამშობლოში დარჩა და მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ შეუერთდა ემიგრაციაში წასულ თანამემამულეებს. სწორედ პარიზში საბოლოოდ გაიყო გზა მასსა და ქართველ ემიგრანტთა იმ ნაწილს შორის, რომლებიც ყოველგვარ კავშირს უარყოფდნენ ბოლშევიკებთან. ამ უკანასკნელთა პოზიცია იმ მომენტისთვის აბსოლუტურად გასაგებია, რადგანაც კომუნისტები, როგორც საქართველოს დამპყრობლები, ყოველგვარ პატრიოტულს საფუძველშივე კლავდნენ და მათდამი ნდობა ბუნებრივია, მიამიტობა იქნებოდა. თუმცა ასე არ ფიქრობდა მაზნიაშვილი. მან გადაწყვიტა ბოლშევიკებთან შერიგება და სამშობლოში დაბრუნება. მისი გადაწყვეტილებაც გასაგებია. ეს არ ყოფილა გამოწვეული კონფორმიზმით, ეს საქართველოსადმი უზომო სიყვარულით გადაღებული ნაბიჯი გახლდათ. მაზნიაშვილს ემიგრაციაში ენატრებოდა ოჯახი, მეუღლე, შვილები, ნათესავები, თავისი სოფელი და ყოველივე ის, რაც საქართველოში ეგულებოდა.

გენერალი სამშობლოში დაბრუნდა, თუმცა ამან საშინელი აღშფოთება გამოიწვია ემიგრაციაში და ქართველმა სამხედროებმა მთავრობისგან მოითხოვეს მისთვის გენერლის წოდების ჩამორთმევა. ეს დოკუმენტები შემონახულია დამოუკიდებელი მთავრობის არქივში. ჟურნალ „ისტორიანი“ ისინი პირველად ქვეყნდება. რამდენადაც სამწუხარო უნდა იყოს ამის აღნიშვნა, ფაქტია, რომ ამ მოთხოვნის ავტორები არიან გიორგი კვინიტაძე და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, ხოლო ამ უკანასკნელთა მიერ გასამართლებული კი გენერალი მაზნიაშვილია. თავის დროზე ხომ ისინი მხარდამხარობდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ცალკეული საკითხი ჯერაც შესწავლას მოითხოვს. ამიტომაც ჩვენი ჟურნალი ყოველთვის სათანადო ადგილს უთმობდა ამ პერიოდის დოკუმენტებს, იმ პირთა ცხოვრების ამსახველ მასალებს, რომლებმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს 1918-1921 წლებში. აქვე ისიც აღსანიშნავია, რომ წლეულს 95 წელიწადი სრულდება საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან და ამ თარიღს ჟურნალი „ისტორიანი“ საგანგებო ნომერს მიუძღვნის.

ჟურნალ „ისტორიანი“ ამ ნომერში პირველად ჩვენდება დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის არქივში მოპოვებული საინტერესო დოკუმენტები ბენერალ გიორგი მაზნიაშვილის შესახებ

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტ-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბოშიშვილი, ოქროპირ ჯიქური, ნინო ჯაფარიძე, დიმიტრი სოლაქიაძე, მიხეილ ბარნოვი, შოთა მათითაშვილი, კახაბერ ყალიჩავა, ნიკოლოზ ხოფერია

კორექტორები:
ნანა მაჭუაერიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70
e-mail: istoriani@palitra.ge

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ

რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

ჟურნალის გამოწერის სთვის მიმართეთ პრესსა და წიგნების გავრცელების სააგენტოს „ელვა-ჯი“.
ტელ.: 238-26-73, 238-28-74, 214-09-91

მზის უძველესი საათი მეფეთა ვიწახა

ეგვიპტეში, მეფეთა ველზე, ერთ-ერთ სამარხთან მსოფლიოში უძველესი მზის ეგვიპტური საათი აღმოაჩინეს. იგი XIX დინასტიის პერიოდს, ანუ ძვ.წ. XIII საუკუნეს უნდა განეკუთვნებოდეს.

მზის საათს მკვლევრებმა მეფეთა ველზე ეგვიპტის ახალი სამეფოს (ძვ.წ. 1550-1070 წწ.) პერიოდის სამარხების ტერიტორიაზე მიაკვლიეს.

„ამ აღმოჩენის მნიშვნელობა დიდია, რადგან ის თითქმის ათასი წლით ძველია, ვიდრე აქამდე არსებული წარმოდგენა, თუ როდის დაიწყეს მზის საათის გამოყენება“, — ამბობს შვეიცარიის ბაზელის უნივერსიტეტის მკვლევარი სიუზენ ბიკელი.

მანამდე მსოფლიოში ყველაზე ძველი მზის საათები (ძვ.წ. 332-ახ.წ. 395) ბერძნულ-რომაულ პერიოდს განეკუთვნებოდა.

მეფეთა ველზე მიკვლეული მზის საათი

ეგვიპტურმა საათმა ბერძნულ-რომაულს სიძველით „გაასწრო“

კირქვის გლუვი ნაჭრისგან არის დამზადებული, რომელზეც 12 ნაწილად დაყოფილი შავი ნახევარწრე მიმართულია ზევით. ყოველი ნაწილი კი შუაში, ერთ წერტილში იყრის თავს. მათ შორის დამორება 15%-იანი კუთხეა. მეცნიერთა აზრით, ეს ხელს უწყობდა დროის უფრო ზუსტად განსაზღვრას.

სიუზენ ბიკელი და მისი კოლეგები ამ სფეროში 2008 წლიდან მუშაობენ და როგორც სიუზენი ამბობს, კვლევათა გაგრძელებას კიდევ რამდენიმე წელიწადის განმავლობაში აპირებენ.

მომზადებულია livescience-ის მიხედვით

უკანონო ბათხრები ოკუპირებულ მხარეში

ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე უკანონო არქეოლოგიური გათხრები მიმდინარეობს. ინფორმაციას გათხრების მიმდინარეობის შესახებ საინფორმაციო სააგენტო „რესი“ ავრცელებს.

სააგენტო წერს, რომ გათხრებს რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის არქეოლოგიის ინსტიტუტის სპეციალისტები ე.წ. სამხრეთ ოსეთის კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლებთან ერთად ორ რაიონში წარმართავენ.

„საველე კვლევები ანტიკური, ბრინჯაოს და ადრეული შუა საუკუნის ეპოქის არტეფაქტების აღმოჩენაზეა ორიენტირებული“, — ამბობს სააგენტოსთან საუბრისას ე.წ. სამხრეთ ოსეთის კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი რობერტ გაგლოითი. მისი ცნობით, 2013 წელს გათხრები ჯავისა და ხნაურის რაიონებში მოეწყობა. სამუშაოების დაწყება ივლისის შუა რიცხვებში იგეგმება და აკვისტომდე გასტანს. გათხრებში მონაწილეობას მიიღებენ რუსეთის ჰუმანიტარული კვლევების აკადემიისა და ალანიის კოსტა ზეთაგუროვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და არქეოლოგიის ინსტიტუტის მეცნიერები.

„ისტორიანი“

რემბრანდტის ავტოპორტრეტი ხელახლა აღმოაჩინეს

ბრიტანელმა მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ რემბრანდტის პორტრეტი, რომელიც ამ დრომდე მისი მოსწავლის ნამუშევრად მიიჩნეოდა, თავად ოსტატის მიერ არის შესრულებული. ეს დასკვნა XVII საუკუნის პოლანდიელი ფერმწერის შემოქმედების მკვლევარმა ერნსტ ვან დე ვეტრინგმა გააკეთა. ტილო 1635 წლით თარიღდება, საიდანაც გამოდის, რომ ავტორი მაშინ 29 წლისა იყო.

მკვლევრის დასკვნა ექსპერტიზის შედეგებს ეფუძნება, რომელიც უახლეს ტექნოლოგიებს ეყრდნობოდა, მათ შორის, ტილოს ანალიზის რენტგენის სხივის გამოყენებით, აგრეთვე ჩატარდა საღებავის პიგმენტური ანალიზიც. მეცნიერის აზრით, საღებავების შერევის ხასიათი ამ ტილოზე სწორედ დიდი მხატვრის მანერას შეესაბამება.

დასკვნა, რომ რემბრანდტის პორტრეტი მისი მოსწავლის შესრულებული იყო, 1968 წელს გააკეთა რემბრანდტის შემოქმედების ერთ-ერთმა წამყვანმა ექსპერტმა ჰორსტ ჰერსონმა. მისი ვერსია 1989 წელს კიდევ ერთხელ დაადასტურეს მკვლევრებმა რემბრანდტის კვლევის პროექტიდან.

ვითარება შეიცვალა იმ ახალი მასალების შესწავლის შემდეგ, რომელიც მეცნიერებმა რემბრანდტის პორტრეტთან და მისი ხატვის მანერასთან დაკავშირებით 45 წლის განმავლობაში დააგროვეს. რემბრანდტის პორტრეტი ინგლისში, დევონის საგრაფოში, 700 წლის სააბატოს მამულშია გამოფენილი. ამ მამულში ერთ დროს ცნობილი ინგლისელი მეზღვაური და მეკობრე ფრენსის დრეიკი ცხოვრობდა. ახლა ის კერძო საქველმოქმედო ფონდის საკუთრებაა, რომელიც ბრიტანეთის ისტორიულ და კულტურულ მემკვიდრეობას იცავს.

ექსპერტთა შეფასებით, რემბრანდტის ავტოპორტრეტის ფასი 20 მილიონი გირვანქა სტერლინგია, რაც დაახლოებით 30 მილიონ დოლარს შეადგენს. თუმცა მისი გაყიდვა არ იგეგმება. პორტრეტი სააბატოში კიდევ რვა თვის განმავლობაში დარჩება. შემდეგ კი შესწავლისა და მორიგი რესტავრაციისთვის სპეციალისტებს გადაეცემათ.

მომზადებულია *Discovery*-ის მიხედვით

რემბრანდტის პორტრეტი სააბატოში ადგილის მიწინასას

ერნსტ ვან დე ვეტრინგო

სიძველეთა დაცვის ფონდის კურატორი დევიდ ტეილორი სურათთან

ედინბურგის უნივერსიტეტი

მოულოდნელი აღმოჩენა ედინბურგის უნივერსიტეტთან

ედინბურგში შუა საუკუნეების რაინდის საფლავს მიაკვლიეს. აღმოჩენა შოტლანდიის დედაქალაქის ისტორიულ ცენტრში სამშენებლო სამუშაოებისას მოხდა. გზის საფარი მოხსნეს საავტომობილო პარკირების მოედანს, რომელიც ისტორიულ რელიკვიას მრავალი წლის განმავლობაში მალავდა.

საფლავის ქვაზე ამოკვეთილმა ლათინურმა ჯვარმა საყრდენით და მახვილმა მეცნიერებს საფუძველი მისცა ვვარაუდათ, რომ საფლავი შუა საუკუნეების რაინდს ან არისტოკრატს ეკუთვნოდა. მოპოვებული არტეფაქტები ექსპერტიზისთვის მკვლევრებს გადაეცა. ექსპერტიზის დასრულების შემდეგ, საუარაუდოდ, რაინდის გარდაცვალების მიზეზიც გაირკვევა.

„ეს შეიძლება ჩვენი ქალაქის ერთ-ერთ უდიდეს არქეოლოგიურ აღმოჩენად იქცეს. ამასთან, საშუალებას მოგვცემს შევიქმნათ წარმოდგენა, როგორ იყო ცხოვრება შუა საუკუნეების ედინბურგში“, — განაცხადა ქალაქის საბჭოს წევრმა, კულტუროლოგმა რიჩარდ ლიუისმა და იქვე აღნიშნა, რომ „ბევრი რამ ჯერ კიდევ უცნობია, თუმცა სამარხი უკვე დათარიღდა XIII საუკუნით“.

ამ აღმოჩენის წყალობით, მეცნიერებმა შეძლეს დაედგინათ შოტლანდიის მეფე ალექსანდრე II-ის (1214-1249 წწ.) მიერ დაარსებული ბლეკფორაიერსის მონასტრის მდებარეობა, რომელიც რეფორმაციის პერიოდში, 1558 წელს დაანგრეეს. აღმოჩენის ავტორმა, არქეოლოგმა როს მიურეიმ ედინბურგის უნივერსიტეტი დაამთავრა, რომელიც ამ სამარხიდან სულ რაღაც რამდენიმე ათეულ მეტრში მდებარეობს.

„ჩვენ, რა თქმა უნდა, შევისწავლეთ ჩვენი უნივერსიტეტისა და ამ რაიონის ისტორია, თუმცა ფიქრიც კი არ შემეძლო, რომ ერთხელაც დავბრუნდებოდი აქ, რათა ამგვარი აღმოჩენა გამეკეთებინა“, — აღნიშნა მან.

მომზადებულია nationalpost.com-ის მიხედვით

რაინდის საფლავს ავტოპარკირების მოედანზე მიაგნეს

შოტლანდიის მეფე ალექსანდრე II-ის გამოსახულება მონეტაზე

ქვის სომადლები სხანდინავიიდან

ბალტიის ზღვის რეგიონის ხალხები ბრინჯაოს ხანაში აგებდნენ ძველებს, რომლებიც მათ ზღვაოსნობის მოყვარეობას ადასტურებენ. ქვისგან აშენებული მეგალითური კომპოზიციები უზარმაზარი ხომალდის ნაშთებია, რომელთა ასაკიც 3000 წელსაც კი აღწევს. თუმცა შემორჩენილია ქვის გემები, რომლებიც ჩვენს წელთაღრიცხვაშია აგებული, ვიკინგების ეპოქაშიც კი (ახ. წ. 800-1150).

გვიანი ეპოქების ხომალდებთან დაკავშირებით მეცნიერები არ დავობენ, რომ ისინი მიცვალებულის პატივსაცემად იგებოდა, თუმცა ძველ ნაშთებთან დაკავშირებით მათი ვერსიები

იყოფა. ერთი ნაწილი ვარაუდობს, რომ ქვის ხომალდები სიკვდილისა და სიკვდილის შემდგომი სიცოცხლისადმი მიძღვნილ რიტუალებს ემსახურებოდა. მკვლევრების თქმით, ამ თეორიას ამყარებს ძვლები და ურნები, რომელთაც ქვის ხომალდზე მრავლად მიაკვლიეს. მკვლევართა სხვა ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ სკანდინავიურ ქვის ხომალდებს „სამქვეყნო“ დანიშნულებაც გააჩნდა და რიტუალების გარდა, სასწავლო-მეთოდოლოგიური მიზნითაც იყენებდნენ. დღეს, შედეგითიდან გერმანიაში, ასეულობით მეგალითური „გემია“ ნაპოვნი.

მომზადებულია livescience-ის მიხედვით

ქვის ხომალდი ანუნდის გორიდან

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით
 (კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)
პალიტრა მედია გისმენთ!..
 ☎ დარეკეთ: 219 60 13
 ✉ მოგვწერეთ: contact@palitra.ge
 ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)
 საფოსტო ყუთების საშუალებით

ჰიზნა და საკმეველი ლომბუჯის ბუცი

ინგლისის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი მონარქის, რიჩარდ ლომგულის გულის ბიოქიმიური ანალიზის შედეგად ფრანგმა მეცნიერებმა ვერცხლისწყლის, პიტნის, საკმეველისა და სურნელოვანი მცენარეების კვალი აღმოაჩინეს. ასეთი სახის ექსპერტიზა პირველად გაკეთდა. მეცნიერთა განცხადებით, ყველა ეს კომპონენტი გულის ბალზამირებისთვის იყო გამოყენებული.

რიჩარდ I პლანტაგენეტი, რომელსაც ისტორია რიჩარდ ლომგულის სახელით იცნობს, 1199 წელს აღესრულა. გარდაცვალების შემდეგ მონარქის სხეული ფონტევეროს სააბატო-ში დაკრძალეს, შინაგანი ორგანოები ქალაქ შალიუში, გული კი სხეულიდან 300 კილომეტრის დაშორებით, რუანის ნოტრ დამში.

სხეულიდან გულის ამოღება და მუმიფიცირება, როგორც ჩანს, იმ პერიოდში იყო დამკვიდრებული. მონარქის ბალზამირებული გული, საუკუნეთა განმავლობაში, ტყვიისგან დამზადებულ საგანგებო ყუთში ინახებოდა. მასზე იყო რიჩარდ I-ის პერიოდისთვის დამახასიათებელი წარწერა: „აქ განისვენებს ინგლისის მეფის, რიჩარდის გული“. ყუთი პირველად 1838 წელს გახსნეს, როცა რუანის საკათედრო ტაძარში გათხრებს ისტორიკოსი აშილ დევილი აწარმოებდა. ისტორიკოსის ინტერესი სწორედ ყუთზე გაკეთებულმა ამ წარწერამ გამოიწვია.

ყუთის გახსნის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ბალზამირების მიუხედავად, რიჩარდ ლომგულის გული დამჭკნარი და გამოფიტული იყო.

თანამედროვე მეცნიერებს მხოლოდ მისი ნაშთების შესწავლის შესაძლებლობა ჰქონდათ და ქიმიური ნაერთების მთელი „თაიგულიც“ აღმოაჩინეს. გული ტილოში იყო გახვეული. აღმოჩნდა ლითონის, კერძოდ, ტყვიისა და კალის კვალი, რომელიც გულის ნარჩენებში სავარაუდოდ ტყვიის ყუთიდან მოხვდა. სხვა ლითონები კი, მაგალითად, ვერცხლისწყალი — ბალზამირების შედეგად.

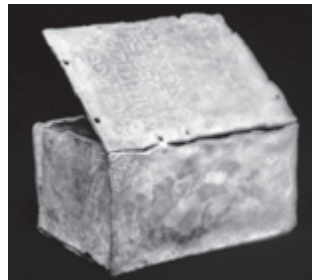
რიჩარდ I ინგლისს 1189 წლიდან მართავდა.

რუანის ნოტრ დამი

აკლდამა ნოტრ დამში, სადაც მეფის გული ინახება

საგანგებო ყუთზე წარწერაა: „აქ განისვენებს ინგლისის მეფის, რიჩარდის გული“

და. ჯვაროსანთა ერთ-ერთმა ყველაზე ცნობილმა მხედართმთავარმა, იერუსალიმზე უიღბლო ლაშქრობის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნება გადაწყვიტა. ევროპაში შემოსვლის შემდეგ ის ლეოპოლდ ავსტრიელმა დააპატიმრა. რიჩარდ ლომგულმა ტყვეობაში ორი წელიწადი გაატარა.

მოგვიანებით, რიჩარდ I-ის ტყვეობის ისტორია რობინ ჰუდის ამბავს დაუკავშირდა, სადაც ის წარმოჩნდა კუთილ მონარქად, ხოლო მისი ძმა, პრინცი ჯონი — ტახტის უზურპატორად.

ტყვეობიდან გათავისუფლების შემდეგ, რიჩარდ ლომგული შინ დაბრუნდა და ინგლისს კიდევ რამდენიმე წელიწადს მართავდა.

ინგლისის „ლომგული“ მეფის გარდაცვალების მიზეზი არბალეტით მიყენებული ჭრილობა გახდა. რიჩარდ I არბალეტით ლამუზენში, შალიუ-შაბროლის ციხესიმაგრის ალყისას, 1199 წლის 26 მარტს დაიჭრა. მან ეს არ შეიმჩნია და თავის ბანაკში წავიდა. არც ერთი სასიცოცხლო ორგანო არ იყო დაზიანებული, მაგრამ წარუმატებელი ოპერაციის შემდეგ სისხლი მოეწამლა. მეფემ 11 დღეს გაძლო. იგი გარდაცვალებისას 41 წლისა იყო.

ერთ-ერთი ვერსიით, არბალეტის ისარი, რომლითაც მეფე დაჭრეს, მოწამლული იყო. თუმცა მეცნიერები ტოქსიკოლოგიური ანალიზის შემდეგ აცხადებენ, რომ არანაირი საწამლაგის კვალი არ აღმოჩენილა.

რაც შეეხება გადაწყვეტილებას, ინგლისის ლომგული მონარქის გულის სხეულისგან მოშორებით დაკრძალვის შესახებ, მკვლევართა განმარტებით, ეს მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ჟესტი იყო.

რიჩარდ I-ის სკულპტურა ლონდონში, ვესტმინსტერის საბატოლოში

მონარქის სხეული ფონტვეროს საბატოლოში დაკრძალული

მომზადებულია SKYnews-ისა და History.com-ის მასალების მიხედვით

talizi

თქვენი გადარჩევის სენზორი

ტაშქენის 27. ტელ: 2141515

WWW.TALIZI.GE

გიორგი მაზნიაშვილის ტრაგედია

ხალხში დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, თუმცა სოციალ-დემოკრატიულ ხელისუფლებას არ უყვარდა და არც სწავლობდა. გენერალიტეტი აფასებდა, მაგრამ ყველა უცნაურ ადამიანად მიიხსენებდა. ბოლშევიკებს ებრძოდა 1921 წლის თებერვალში, მაგრამ იმავე წლის მარტიდან საბჭოთა ხელისუფლების სამსახურში ჩადგა, ქართული წითელი დივიზიის უფროსად დაინიშნა. ბოლშევიკებთან მხოლოდ რამდენიმე თვე გაძლო. სექტემბერში დააპატიმრეს და ორწელიწად-ნახევრის შემდეგ იმ პირობით გაათავისუფლეს, რომ ქვეყანას დატოვებდა. ემიგრაციაში ვერ გაძლო და კვლავ საქართველოში დაბრუნდა. შეეცადა, წენარად ეცხოვრა სამშობლოში, მაგრამ 1937 წელს კომუნისტებმა დააპატიმრეს, როგორც ხალხის მტერი და დახვრიტეს. ასე ტრაგიკულად დასრულდა გიორგი მაზნიაშვილის ცხოვრების გზა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიამი ოცდაათზე მეტი გენერალი მსახურობდა, თუმცა მხოლოდ რამდენიმე მათგანს ჰქონდა ეს წოდება მეფის რუსეთის დროს მიღებული. მათ შორის იყო გიორგი მაზნიაშვილი. ამასთანავე, იგი შტაბის გენერალი არ ყოფილა, სამხედრო ნაწილებს უშუალოდ ფრონტის ხაზზე სარდლობდა და შესანიშნავი მცოდნე გახლდათ მეომართა ფსიქოლოგიისა. საშუალო ტანის, გამხდარი აღნაგობის გენერალი პრინციპულობით, ვაჟკაცური ხასიათითა და სამართლიანობით პატივისცემას იწვევდა, იმათ შორისაც კი, ვინც პოლიტიკურად არ ენდობოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ყველას მკაცრი და უკარება ფონა, საოცრად სენტიმენტალური და მიმნდობი ადამიანი იყო. ინიციატივითი გახლდათ, პრობლემების მოგვარებისა და გადაჭრის მის-

წრაფება ჰქონდა, ფრონტის ხაზზეც ყველაფერს აკეთებდა დასახული სამხედრო ამოცანის შესასრულებლად.

საქართველოს დატოვების შემდეგ გიორგი მაზნიაშვილი ერთხანს ირანში ცხოვრობდა, სადაც მას პატრონობდა ქართველი მეწარმე და ქველმოქმედი ე. ხოშტარია. 1923 წლის დეკემბერში გენერალი უკვე პარიზში ჩავიდა, სადაც დევნილობაში მყოფმა მთავრობამ მცირე პენსია, 500 ფრანკი დაუნიშნა. ერთჯერადად საყოფაცხოვრებო ხარჯებისთვის კი 1.200 ფრანკი გამოუყვეს. თავად მაზნიაშვილი აღნიშნავს, რომ მისი პენსია უდრიდა დაახლოებით 50 მანეთს. „ეს ფული ეყოფა პარიზში ადამიანს ისე, რომ არც მოკვდეს და არც ცოცხალი დარჩეს“, — წერდა იგი.

პარიზული პერიოდი გიორგი მაზნიაშვი-

ლის ცხოვრებაში საკმაოდ რთული აღმოჩნდა. იგი, ძირითადად, ეროვნულ-დემოკრატიული მიმართულების პოლიტიკოსთა გარემოცვაში ჩნდებოდა, თუმცა კავშირები ჰქონდა საქართველოს მთავრობის წევრებთანაც. 1924 წლის აჯანყების დაწყება მაზნიაშვილმა და ქართველ ემიგრანტთა ნაწილმა რამდენიმე დღის დაგვიანებით შეიტყვეს.

ნოე ჟორდანიას ინიციატივით გიორგი მაზნიაშვილი 1924 წლის 19 სექტემბერს სტამბოლში გამოემგზავრა, რათა იქიდან მოეხერხებინა საქართველოში შეღწევა, თუმცა თურქეთში ყოფნისას გენერალი დარწმუნდა, რომ აჯანყება განწირული იყო და საქართველოში ჩასვლას აზრი არ ჰქონდა. მაზნიაშვილი ლტოლვილის სტატუსის მიღების საშუალების შეუძღვა. სწორედ ამ დროს შეიტყო გენერალ ა. ჭავჭავაძისგან, რომ 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებისას „პარტიულ კომიტეტში“ ევროპიდან მიღებული შეტყობინების საფუძველზე გავრცელდა მოსაზრება, რომ „რიზესა და ხოფას შუა დგანან იარაღითა და სურსათით დატვირთული გემები დესანტების თანხლებით გენერალ მაზნიაშვილისა და ნოე რამიშვილის მეთაურობით“. ბუნებრივია ა. ჭავჭავაძის ამ ინფორმაციამ კიდევ უფრო დაძაბა მაზნიაშვილსა და სოციალ-დემოკრატიულ მთავრობას შორის ურთიერთობა. ამას

დაემატა კიდევ ერთი არასასიამოვნო ფაქტი — თბილისში გავრცელდა ხმა, თითქოს პარიზში ბოლშევიკებს აჯანყების გეგმა გიორგი მაზნიაშვილმა გადასცა. 1925 წლის 14 იანვარს მან მიმართა ნოე ჟორდანიას წერილით, სადაც ითხოვდა მთავრობისგან, ოფიციალური განცხადებით დაედასტურებინა, რომ გავრცელებული ინფორმაცია წარმოდგენდა ჭორს და რომ გენერალმა მაზნიაშვილმა არამცთუ არ იცოდა აჯანყების შესახებ, არამედ პირიქით, წინააღმდეგი იყო ამგვარი გამოსვლისა. ამ განცხადების პასუხად 26 იანვარს მაზნიაშვილს მიუვიდა კ. კანდელაკის წერილი.

„ბ-ნ გიორგი მაზნიაშვილს!

დღეს, 26 იანვარს, მთავრობის სხდომაზე, რომელსაც დაესწრნენ საქართველოს პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებიც, განხილულ იქნა თქვენი განცხადება და დაადგინეს: გამოგეცხადოთ თქვენ სრული ნდობა და ამასთან ერთად ეცნობოს საქართველოს ყველა ჩვენ ორგანიზაციას, რომ ხმები და ჭორები, რომელიც ტრიალებს თქვენი სახელის გარშემო, არის განზრახ მოგონილი ცილისწამება. მთავრობის მდივანი კ. კანდელაკი“.

ნაწილობრივ მაზნიაშვილის მოთხოვნა დაკმაყოფილდა, თუმცა მთავარი, რომ ეს გადაწყვეტილება საქართველოში უნდა ჩასული-

ნოე ჟორდანიას და გიორგი მაზნიაშვილი

დამოუკიდებლობის დღისადმი მიძღვნილი პლაკატი, 1919 წ.

ნოე ჟორდანია

ყო, არ შესრულდა. არავინ იზრუნა იმისთვის, რომ მთავრობის განცხადება მიეწოდებინათ საქართველოში, იატაკქვეშ არსებული ორგანიზაციებისთვის. დიდი ხნის განმავლობაში საქართველოში სჯეროდათ, რომ მაზნიაშვილმა საბჭოთა დაზვერვასთან ითანამშრომლა და მას 1924 წლის აჯანყების გეგმა გადასცა. პარტიში ყოფნისას გენერლის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა კიდევ უფრო დაძვირდა. მის მოგონებებში არაერთგზისაა აღნიშნული, თუ რა მძიმე ყოფაში უწევდა ცხოვრება მის ოჯახს თბილისში.

იმავედროულად, ემიგრაციაში დისკომფორტს გრძობდა. თავადვე წერს: „მართველი პარტიის ხელში ვემსგავსებოდი სათამაშოს, რომელსაც პარტიის რომელიმე წევრი თავის სურვილისამებრ ათამაშებს, ყოველგვარ ექსპერიმენტს აკეთებინებს და არაფერს ანგარიშს არ უწევს, რადგან არსაიდან დასჯას არ მოელის“. საბოლოოდ, გიორგი მაზნიაშვილმა მიიღო საკმაოდ მძიმე გადაწყვეტილება და მოლაპარაკება დაიწყო ბოლშევიკებთან სამშობლოში დაბრუნების უფლების მისაღებად. ამით, ამკარად გაიყო გზები მასსა და ემიგრაციის დიდ ნაწილს შორის. გიორგი მაზნიაშვილი საქართველოში 1925 წელს დაბრუნდა, თუმცა მანამდე იყო კიდევ ერთი ფაქტი, რომელმაც დევნილ გენერალს უდიდესი სულიერი ტკივილი მიაყენა. ქართველ მხედართა კრებამ გიორგი მაზნიაშვილს აყარა გენერლის პატივი. ამ სხდომის ოქმს ხელს აწერს ოთხი ქართველი სამხედრო პირი, გენერლები: გ. კვინიტაძე და ალექსანდრე ერისთავი, ასევე პოლკოვნიკი მ. წერეთელი და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. ეს დოკუმენტი პირველად ქვეყნდება და ამიტომ გთავაზობთ მას უცვლელად.

ქართველ უფროსს მხედრების კრების დადგენილება

2 იანვარი 1926 წელიწადს.

გენ. მაზნიაშვილი მსახურობდა საქართველოს ჯარში დღიდან მისი დაარსებისა. მიიღო მონაწილეობა ჩვენი ქვეყნის თავდაცვის ომებში და 1921 წ. იმ მტრის წინააღმდეგ, რომელიც ეხლაც მეფობს ჩვენს ქვეყანაში.

როდესაც 1921 წ. 18 მარტს საქართველოს მთავრობა ზოგიერთ სამხედრო პირების თანხლებით გამოემგზავრა უცხოეთში, გენ. მაზნიაშვილი დარჩა საქართველოში და საბჭოთა ხე-

ლისუფლებსაგან მიიღო მთავარსარდლის თანამდებობა. მეგრ გენ. მახნივეი ამ თანამდებობიდან იყო გადაყენებული და დაპატიმრებულიც.

1923 წ. იგი იყო განდევნილი ჩვენი სამშობლოდან საბჭოთა ხელისუფლების მიერ და სპარსეთით ჩამოვიდა პარიზში, სადაც ცხოვრობდა საბჭოთა უფლების მხარეზე გადასვლამდე.

1924 წ. ქართველი ხალხის აჯანყების დროს გაემგზავრა სტამბოლში სამშობლოში ჩასასვლელად, მაგრამ ვერ ჩავიდა რადგან აჯანყება ჩაქრობილი იყო ჩვენი მტრის მიერ.

1925 წ., დაახლოებით ენკენის თვეს გაისმა ხმა, რომ გენერალ მახნივეს აქვს რაღაც მოლაპარაკება საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებთან პარიზში.

ქართველ სამხედრო უფროსნი პირნი გენ. კვინიტაძის თავმჯდომარეობით შეეკითხნენ მას ამის გამო საქართველოს ლეგალიზაციის შენობაში, რისთვისაც ის საგანგებოთ იყო იქ გამოწვეული. მან ამ შეკითხვაზე განაცხადა, რომ მართლაც ერთხელ იყო ფორუმოვთან, საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენელთან

და ითხოვა ნებართვა თავისი შეილების ჩამოყვანისა საფრანგეთში და მხოლოდ ეს იყო საგანი მისი მოლაპარაკებებისა.

მან იქვე აღიარა თავისი შეცდომა. ის გარემოება, რომ ჩვენ სამხედრო პირებს ეს თავის დროზე არ შეგვატყობინა და დაგვიპირდა, რომ უჩვენოდ არავითარ მოლაპარაკებას არ გააგრძელებდა საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებთან, ჩვენ გადმოგვეცა და ჩვენს დაუკითხავად არაფერს უპასუხებდა.

მიუხედავად ამ დაპირებისა, როგორც ჩანს, მან არათუ ეს მოლაპარაკება განაგრძო და გადავიდა ჩვენი მტრის ბანაკში, არამედ მან გამოაქვეყნა თავისი მოწოდება ქართველ მხედართა მიმართ, სადაც გმობს საქართველოს ეროვნულ მთავრობას, 1924 წლის ჩვენი ერის აჯანყებას და მოგვიწოდებს, ჩვენც გადავიდეთ ჩვენი მტრის ბანაკში, 26 ქრისტესშობის თვეს 1925 წ. და 2 იანვარს 1926 წ. უფროსს მხედართა კრებას, გენ. კვინიტაძის თავმჯდომარეობით, ჰქონდა მსჯელობა გენ. მახნივეის საქციელისა და მისი საერთო ყოფაქცევისა გამო საფრანგეთში ყოფნის დროს. კრებამ დაადგინა: გენ. მახნივეი განრიცხულ

წითელარმიელი ოკუპანტები თბილისში

გიორგი კვინიტაძე და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი

იქმნას სამხედრო წრიდან და აღიძრას შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, რათა მას აეყაროს გენერლის და საერთო სამხედრო სახელწოდება და განრიცხულ იქნას სამხედრო უწყებიდან სამუდამოდ.

ამასთანავე, რადგანაც გენ. მაზნივეი პარიზში ყოფნის დროს არაერთხელ ასრულებდა მთავრობის დაჯალბებს, ჩაითვალოს როგორც მსახური პირი.

მაშასადამე, აღიძრას მთავრობის წინაშე შუამდგომლობა, რათა გენ. მაზნივეი დაუყოვნებლივ მიცემულ იყოს სასამართლოში, როგორც მოღალატე ჩვენი სამშობლოსი.

დედანს ხელს აწერენ:

გენ. კვინიტაძე

გენ. ალექსანდრე ერისთავი

პოლკ. ს. წერეთელი

ქაქუცა ჩოლოყაშვილი

დედანთან სწორია გენ. კვინიტაძე

ეს მკაცრი გადაწყვეტილება მოგვიანებით, 1926 წლის 22 იანვარს გადაეცა საქართველოს

მთავრობის სრულუფლებიან წარმომადგენელს საფრანგეთში, აკაკი ჩხენკელს, შესაბამისი წერილის თანხლებით. ამ დოკუმენტს ხელს აწერს გენერალი გ. კვინიტაძე. თავისი შინაარსით ეს წერილი საინტერესოა და მასაც აქვე ვაქვეყნებთ.

საქართველოს მთავრობის სრულუფლებიან წარმომადგენელს საფრანგეთში

ბატ. ა. ჩხენკელს

ამასთანავე გაახლებთ ქართველ უფროსს სამხედრო პირების დადგენილებას და გთხოვთ წარუდგინოთ მთავრობას თანახმად სამხედრო ადათებისა, როდესაც ოფიცერი არღვევს თავის საქციელით პატიოსნებას, იგი უნდა იქმნას მიცემული პატიოსნების სასამართლოში, რომლის წევრები არიან ამორჩეულნი სამხედრო ამა თუ იმ ნაწილის საზოგადოებიდან. თუ ოფიცერი არის გენერალი, ამ შემთხვევაში ინიშნება უფროსის მიერ საგანგებო სასამართლო, რომელსაც აქვს მსჯელობა ამ პირის საქციელის შესახებ. გენ. მაზნივეის საქციელი და საერთოდ მისი ყოფა-ქცევა პარიზში ყოფნის დროს ისეთი არაჩვეულებრივია და მოხდა ასეთ განსაკუთრებულ პირობებში, რომ მე საჭიროთ ვნახე თითონ მეკისრა თავმჯდომარეობა ჩემს მიერ დანიშნულ პატიოსნობის დამცველთა საგანგებო სასამართლოში.

გენ. მაზნივეის საქციელში გახლავს ორი მხარე: ერთი ზნეობრივი, მეორე — დანაშაულობა თავისი სახელმწიფოს წინაშე. პირველის დასჯა ეკუთვნის პატიოსნობის დამსჯელ სასამართლოს; მეორესი კი სახელმწიფო სასამართლოს.

ამ ზნეობრივი მხარეების გარჩევა ეკუთვნის სამხედრო პირების უფლებას და სამხედრო პირებმა დაადგინეს, რომ გენ. მაზნივეი იყოს განრიცხული სამხედრო წრიდან.

თანახმად სამხედრო წესდებებისა, განრიცხული ამა თუ იმ ნაწილიდან ან წრიდან სამხედრო პირი უნდა იქმნას განრიცხული სამხედრო უწყებიდან სამუდამოდ. ამასთანა განრიცხვა შეადგენს სამხედრო უწყების თავში მდგომ პირის უფლებას.

რადგანაც ამისთანა პიროვნება არ არსებობს, მაშასადამე, გენ. მაზნივეის სამხედრო უწყებიდან განრიცხვა შეადგენს თვით მთავრობის უფლებას.

ამიტომაც ქართველ უფროსს მხედართა კრება სთხოვს მთავრობას გამოიტანოს გენ.

მაზნიევის შესახებ დადგენილება სამხედრო უწყებიდან მისი გამორიცხვისა. რაც შეეხება გენ. მაზნიევის მიცემას სახელმწიფო სასამართლოში შექმნილი მდგომარეობის ძალით, ეს შეადგენს აგრეთვე მთავრობის უფლებას.

გენ. მაზნიევი საქართველოს აღდგენიდან, 1918 წ. 26 მაისიდან გახლდათ მსახური ჩვენი მთავრობისა, იმ მთავრობისა, რომელიც აქამდის ცნობილია საფრანგეთის მიერ.

გენ. მაზნიევი გადავიდა სამსახურში იმ მთავრობასთან, რომელსაც იგი არ სცნობდა და ამით უღალატა ჩვენ მიერ ცნობილ მთავრობას და აგრეთვე ქართველ ერს, რომელმაც გადებული მსხვერპლით და აჯანყებებით მთელ მსოფლიოს დაუშტკიცა, რომ იგი არ იტანს ძალით დაყენებულ საბჭოთა ხელისუფლებას და შემოყვანილ უცხო ძალას.

გენ. მაზნიევი საფრანგეთში ყოფნის დროს არაერთხელ ასრულებდა ჩვენი მთავრობის დავალებებს და თავის საქციელით არა მხოლოდ უღალატა მთავრობას, არამედ იგი მოუწოდებს ქართველ მხედრობას, რათა გადავიდნენ მტრის ბანაკში.

ამ მოქმედებით გენ. მაზნიევი გადაუდგა კანონიერ მთავრობას და შეუდგა ამით აჯანყების მოწყობას.

ამისთანა საქციელისათვის გენ. მაზნიევი უნდა დასჯილ იქნას სასტიკად.

სასამართლოს დანიშვნა და ამ სასამართლოს განაჩენის გამოტანა არის ჩვენი შინაური საქმე და მე მიმაჩნია ამის მოხდენა არ არის შეუძლებელი.

გენ. კვინიტაძე თანდართულია ქართველ უფროს მხედართა კრების დადგენილების ასლი.

როგორც ვხედავთ, გიორგი მაზნიაშვილი ემიგრაციაში მყოფმა სამხედრო პირებმა გარიცხეს თავისი რიგებიდან და აღძრეს შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, ჩამოერთმიათ მისთვის გენერლის წოდება. ნოე ჟორდანიას და მისი მთავრობა მოერიდა ასეთი რადიკალური ნაბიჯის გადადგმას, თუმცა უნდა ითქვას, რომ სამხედრო პირისთვის იმ მომენტისთვის მაზნიაშვილი მოღალატე და ბოლშევიკებთან შეკრული პირი იყო. შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის ფაქტიც, რომ ამ ორივე დოკუმენტში გენერალ მაზნიაშვილის გვარს მაინც და მაინც რუსული ფორმით — მაზნიევი იხსენიება. ქართული ემიგრაციისთვის მისი საქციელი დასაგ-

აკაკი ჩხენკელი

მოზი იყო და ამ წერილების ტონიც ამით უნდა იყოს განპირობებული. მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ აჩვენა, რომ გენერალი თავისი სამშობლოსა და ოჯახის სიყვარულის გამო დაბრუნდა საქართველოში, არავითარი სხვა განზრახვა მას გულში არ ედო. სამშობლოში

მეუღლესთან ერთად

ჩამოსვლისთანავე ის ჩვეულებრივ ცხოვრებას შეუდგა, დიდ პერიოდს საერთოდ სოფელში ატარებდა. 1937 წელს მანიაშვილი დახვრიტეს. მან საქართველოში ჩამოსვლა და აქ სიკვდილი არჩია ევროპაში მშვიდად ყოფნას. არ გამოურიცხავთ, „ქართველ უფროსს მხედრობის კრების“ განაჩენი ცხელ გულზე ყოფილიყო მიღებული, მაგრამ შემდგომმა მოვლენებმა სრულიად საწინააღმდეგო დაანახვა ევროპაში დარჩენილ ემიგრაციას. როცა მანიაშვილი ბოლშევიკებმა დახვრიტეს, იმ ადამიანთა აბსოლუტური უმრავლესობა, რომლებიც მანიაშვილისთვის გენერლობის ჩამორთმევას მხარს უჭერდა, სალ-სალამათი იყო და პარიზისა თუ ევროპის სხვა ქალაქების ქუჩებში დასეირნობდა. ბოლშევიკების ტერორს შეეწირა

მანიაშვილის შუათანა ვაჟი, ივანეც (ვანო), უმცროსი ბორისი კი საქართველოდან გადაიხვეწა და დიდხანს ბაქოში ცხოვრობდა. გენერლის ოჯახის ტრაგედია, ბუნებრივია, ემიგრაციაშიც ეცოდინებოდათ, ამიტომაც მოგვიანებით არავის გახსენებია გენერალ მანიაშვილის „ღალატი“, თუმცა ეს უკვე აღარ იყო მთავარი. თბილისის დაცემის შემდეგ მანიაშვილის, როგორც სამხედრო პირისა და გენერლის ტრაგიკული ბედის მსგავსი შეიძლება არც მოიძებნოს. ისე წვიდა ამ ცხოვრებიდან გენერალი, თანამებრძოლთაგან მიყენებული ტკივილი თან გაიყოლა, ჩვენ კი დაგვჩნა ორიოდე ფურცელი, რომელშიც საქართველოს უახლესი ისტორიის ტრაგიკული მომენტი ასახული.

ჯაბა სამუშია

გიორგი მანიაშვილი შვილებთან ერთად

დუელი და ქართვლები

(დასასრული. დასაწყისი იხ. „ისტორიანი“ №2-3)

„ისტორიანის“ წინა ნომრებში გამოქვეყნებული ისტორიული ექსკურსი მკითხველს უთუოდ აღუძრავდა „ქართული დუელის“ სპეციფიკაში გარკვევის ცნობის წადილს.

საინტერესოა, რომ დუელის მსგავსი „ღვთის სამსჯავრო“ XVII საუკუნის ქართულ ისტორიაშიც აღინუსხა. ამ ეპიზოდს თავდაპირველად მწერალმა თამაზ ნატროშვილმა მიაქცია ყურადღება და თავისი ისტორიული ესეების ციკლში („მოზაიკა“) გამოაცალკევა „ქართული დუელი“: ფარსადან გორგიჯანიძისა და ზაქარია სარკავაგის (ქანაქერცი) ცნობებიდან გამომდინარე, იგი მოგვითხრობს, როგორ აიძულა როსტომ მეფემ მისი შვილობილის მკვლელობაში (განზრახ თუ შემთხვევით) ეჭვიმტანილნი — სიაომ ბარათაშვილი

და ბაინდურ თემანიშვილი, ცხენდაცხენ დასძვრებოდნენ ერთმანეთს იარაღით ხელში, რათა სისხლით ჩამოერეცხათ ცილისწამება. ქართული დუელის ფენომენის წვდომას დიდად აადვილებს მწერალ როსტომ ჩხეიძის საინტერესო წიგნი „ქართული დუელიანა“, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, საუკუნენახევრიან ისტორიულ მონაკვეთში ამჯერად პიროვნული კონფლიქტების პანორამას შევუერთოთ თვალი. ავტორი ჯერ ქართულ „სადუელო ავანსცენას“ წარმოგვიდგენს თავისი პერსონაჟე-

ილიასა და ნიკო ნიკოლაძის, ნიკო ნიკოლაძისა და დავით ფურცელაძის, დავით ერისთავისა და ნაპოლეონ ამატუნის, ექვთიმე თაყაიშვილისა და თედო ჟორდანიას, დავით კლდიაშვილისა და პალმის კონფლიქტი ნამდვილად შეიძლება ჟურნალისტური დუელის კატეგორიას მივაკუთვნოთ.

ბითა და დრამატული მიზანსცენებით (განზრახ მოვიხმე ეს თეატრალური ტერმინები — ვგონებ, არცთუ უსაფუძვლოდ) და გვთავაზობს დუელის კავკასიური ტრანსფორმაციის ეთნოფსიქოლოგიურ მიზეზთა მისეულ ვერსიას: „დუელი არც გამხდარა და ვერც გახდებოდა ჩვეულებრივი მოვლენა ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრებისთვის, — წერს როს-

როსტომ მეფემ აიძულა სიაოშ ბარათაშვილი და ბაინდურ თუმანიშვილი, ერთმანეთი ხმაღში გამოეყენათ

ტომ ჩხეიძე, — მაგრამ რაკილა ევროპასა და რუსეთშიც დამკვიდრებულა და თავისი მორალური გამართლებაც მოუპოვებია, საზოგადოების ეს წევრნი აღიარებენ მის აუცილებლობას, როგორც ერთადერთ და ყველაზე სანდო გზას შეურაცხყოფის ჩამოსარეცხად“.

„დუელიანის“ ავტორი გვაცნობს, ვინ არიან ქართველი საზოგადოების ეს „დუელიანტი“ წევრნი: ილია ორბელიანი — ნიკოლოზ ბარათაშვილი; ნიკო დადიანი — ინკოგნიტო; ილია ჭავჭავაძე — ნიკო ნიკოლაძე; ილია ჭავჭავაძე — გენერალი სუმბათაშვილი; ნიკო ნიკოლაძე — დავით ფურცელაძე; დავით ერისთავი — ზაქარია ატაშანის შვილი; დავით ერისთავი — ნაპოლეონ ამატუნი; მამია გურიელი — ოფიცერი ს-კი; დავით მიქელაძე — ალექსანდრე წულუკიძე; ილია ზონელი — ნაპოლეონ ამატუნი; ექვთიმე თაყაიშვილი — თედო ჟორდანიანი; ნიკო ნიკოლაძე — ბებურ ბებურიშვილი; დავით კლდიაშვილი — პალმი; ანდრია დადიანი — დუზ-ხოტიმირსკი; ნიკო ლორთქიფანიძე — აკიმოვი; რაულ გოგოხია — სერგეი ესენინი; გიორგი ლეონიძე — სერგეი ესენინი; სანდრო შანშიაშვილი — სერგეი ესენინი; ტიცინ ტაბიძე — აბულაძე; ვეგენი გეგეჭკორი — გიორგი კვინიტაძე; შალვა მალაქელიძე — ლატვიელი ოფიცრები; კონსტანტინე გამსახურდია — კურტ ფონ იქსიკიული; კონსტანტინე გამსახურდია — იოსებ მჭედლიშვილი; „მიხაკო“ — „რევაზი“.

ამ სიის ბოლოში ნახსენები მიხაკო და რევაზი არიან ლიტერატურული პერსონაჟები (შიო არაგვისპირელის პროზაული ეტიუდიდან „ბედის მსჯავრი“). ყველა დანარჩენი დუელიანტი ან რეალური პირია ან ეჭვმიუტანლად ავტობიოგრაფიული გმირი.

„ქართული დუელის“ ფენომენის ასახსნელად ავტორისთვის ძირითადი თეზა დიმიტრი ყიფიანის შეხედულებაა, რომლის ჩხეიძისეული „რეზიუმეც“ ასე ჟღერს: „რისი უფლებაც დიდ და დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა შვილებს ჰქონდათ, თავისუფლების მაძიებელი ქვეყნის შვილებისთვის იგი გადამეტებული ფუფუნება ჩანდა, რასაც არ უნდა გამოსდევნებოდნენ.

სისხლს შენახვა სჭირდებოდა. ენერგიას დაზოგვა. თავიც მხოლოდ ქვეყნის გამოსახსნელად შეიძლება გადაეგლო“.

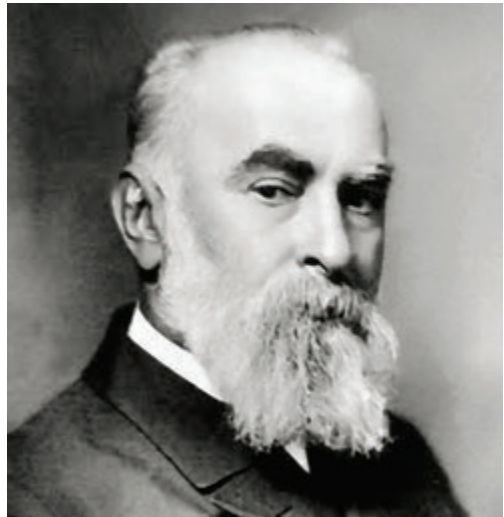
ნიკოლოზ
ბარათაშვილი

ილია
ორბელიანი

ილია
ჭიჭვაძე

ნიკო
ნიკოლაძე

რადგან დუელის ქართული სპეციფიკა, პირველ ყოვლისა, სწორედ „რიტუალური ორთაბრძოლის“ სახეობათა შერჩევაში გამოვლენდა, საგანგებოდ მინდა შევახსენო მკითხველს სადუელო ვითარებათა ის პირობითი კლასიფიკაცია, რომელიც XIX საუკუნის მეორე ნახევრისთვის ჩამოყალიბდა ევროპაში („ქართული დუელიანის“ ქრონოლოგიაც ძირითადად ხომ სწორედ ამ პერიოდით იფარგლება): კლასიკური დუელის პარალელურად, რომლის წესებზეც ზემოთ მოგითხრობდით, დაინერგა სტუდენტური დუელი (ძირითადად გერმანიაში) და „ჟურნალისტური დუელი“ (ეს უკვე წმინდა ფრანგული ჟანრი

გახლდათ). ამ ორივე სახეობას შეეგვიძლია ვუწოდოთ ღირსების დუელი, რადგან, როგორც წესი, ამგვარი დუელი ჩანაფიქრშივე არ გულისხმობდა მოწინააღმდეგის მოკვდინებას და უკვე თავად ფაქტი მასში მონაწილეობისა (შედეგის მიუხედავად) აღადგენდა შეურაცხყოფილი მხარის რეპუტაციას.

XIX საუკუნის საქართველოში სტუდენტური დუელი უბრალოდ ვერ შესდგებოდა ქვეყანაში სტუდენტთა არარსებობის გამო; რაც შეეხება ჟურნალისტურ დუელს, როსტომ ჩხეიძის სადუელო ნუსხიდან — ილიასა და ნიკო ნიკოლაძის, ნიკო ნიკოლაძისა და დავით ფურცელაძის, დავით ერისთავისა და ნა-

საუკუნე-ნახევრის წინ ჩვენმა წინაპრებმა არჩევანი სწორედ ღირსების ღუელზე შეაჩერეს და თავიანთ თავმოყვარობას არ გადააყოლეს არც სხვათა და არც საკუთარი სიცოცხლე.

პოლენ ამატუნის, ექვთიმე თავაიშვილისა და თედო ჟორდანიას, დავით კლდიაშვილისა და პალმის კონფლიქტი ნამდვილად შეიძლება ჟურნალისტური ღუელის კატეგორიას მივაკუთვნოთ.

ევროპაშიც და რუსეთის იმპერიაშიც არცთუ იშვიათი იყო სპონტანური ღუელი, როცა შეურაცხყოფილი იმწამიერ სატისფაქციას ითხოვს. აქ, ცხადია, სეკუნდანტებსა და მით უმეტეს, ექიმზე ლაპარაკიც კი არ იყო. ფორმალური კლასიფიკაციით, ამგვარი ორთაბრძოლა საერთოდ არ მიიჩნეოდა ღუელად. მსგავსი ლიტერატურული პრეცედენტები რევას ინანიშვილის ერთი შშენიერი მოთხრობიდან გვახსოვს („ფრთხებიან ყვაეები დამბახის ხმაზე?“) და ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხიდან“ (დათასაგან პორუჩიკ სერგი ანდრიევსკის დაჭრა); ხოლო ქართული სინამდვილიდან — არტემ ახნაზაროვის მოგონება მყისიერი საღუელო გამოწვევით დასრულებულ კონფლიქტზე ილია ჭავჭავაძესა და ფრანგ მურიეს შორის.

ეს ეპიზოდები, ცხადია, „ქართულ ღუელიანაშიცაა“ აღნუსხული. როსტომ ჩხეიძის წიგნიდან ნათლად ჩანს, რომ საუკუნე-ნახევრის წინ ჩვენმა წინაპრებმა არჩევანი სწორედ ღირ-

სების ღუელზე შეაჩერეს და თავიანთ თავმოყვარობას არ გადააყოლეს არც სხვათა და არც საკუთარი სიცოცხლე.

ერთი გარემოებაც არ უნდა გამოგვრჩეს: „ღუელიანის“ ნუსხაში ჩამოთვლილი გამოწვევათა მიზეზები ნებისმიერ ევროპულ ქვეყანაში არ ჩაითვლებოდა ისეთ შეურაცხყოფად, მაინცდამაინც სისხლით საზღაურს რომ მოითხოვს. აქ ერთადერთი გამონაკლისი იყო ნიკო ნიკოლაძისა და ბებურ ბებურიშვილის კონფლიქტი, საღუელო კოდექსის კლასიფიკაციით — უმძიმეს, შესაძემ კატეგორიას მიკუთვნებული (ქმედებით შეურაცხყოფა), რომელიც, ტრადიციისამებრ, გამორიცხავდა ყოველგვარ მობოდიშება-შერიგებას.

ჩაუეფიქრდეთ ამ კონფლიქტს და ჩვენს თავს შევეკითხოთ — რა ალტერნატივა ესახებოდა 31 წლის ნიკო ნიკოლაძეს 1894 წლის დამღვეს?! — ან საღუელო ბარიერთან შუბლი უნდა გაქვრიტა ბებურ ბებურიშვილისთვის, ან თვითონ დაღუპულიყო, ან უღირს და უპატიოსნო პირთან ანგარიშსწორებაზე უარი ეთქვა. ეს უმძიმესი არჩევანი ქართველი საზოგადოების გულის ამაჩუყებელმა მიმართვებმა გაუადვილა.

დასასრულ, ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ერთი უმთავრესი კითხვა ჩვენი წერილისა: და მაინც, რატომ არ დაინერგა ღუელი ქართულ სინამდვილეში, როგორც სატისფაქციის კლასიკური ფორმა და რატომ დაინერგა მისი, ასე ვთქვათ, თეატრალიზებული ვარიანტი?!

ვგექრობ, ცალსახა პასუხი აქ უბრალოდ

ექვთიმე თავაიშვილი და თედო ჟორდანია

არ მოიძებნება. შესაძლებელია მხოლოდ ცალკეულ მიზეზთა ან მიზეზთა კომპლექსის ჩამოთვლა: ყველაზე ზედაპირული და თვალში საცემი მიზეზია არარსებობა იმ სამხედრო კასტისა, რომელშიც კულტივირებული იქნებოდა სადუელი რიტუალი, შემდგომ უკვე საზოგადოდ არისტოკრატიული წრის კუთვნილებად ქცეული.

აქ რომელიმე ოპონენტს შეუძლია მკითხოს: კი მაგრამ, იმ უამრავ ქართველ ოფიცერს, რომელიც რუსეთის საიმპერატორო დროშის ქვეშ იდგა, ერთი მიზეზიც კი არ მიეცა ორთაბრძოლისთვის?! თუ ოპონენტი გათვითცნობიერებული იქნება სადუელი თემატიკაში, მოიშველიებს ჩვენი გარუსებული თანამემამულის, სერგეი ფანჭულიძეის (1855-1917) კაპიტალურ ოთხტომეულს „კავალერგარდების ისტორიისა“, რომელიც რუსეთში სადუელი ტრადიციის მკვლევართათვის სამაგიდო წიგნად იქცა, რადგან 1724-დან 1899 წლამდე ყველა კავალერგარდის (მათ შორის ქართველების) ბიოგრაფია აქვს აღწუსებული, დუელიების ჩათვლით. და ცხადი გახდება, რატომაც. დიანხ, ამ ფოლიანტებში არც ერთი ეთნიკური ქართველის დუელი არ არის მოხსენიებული. მეტსაც გეტყვით, როცა ამ თემასთან დაკავშირებით ისეთ კომპეტენტურ მკვლევარს მივმართეთ, როგორც კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორი ირინე რეიფმანი გახლავთ, მან მოგვწერა, რომ რუსულ სადუელი სტატიისტიკაში არც ერთი ქართველის გვარი არ შეხვედრია. თუმცა დაამატა, რომ ეს სტატიისტიკა სანდო არ არის, რადგან 1855 წლამდე დუელის საჯარო მოხსენიება პრესაში იკრძალებოდა და თუ ორთაბრძოლის მონაწილენი განსაკუთრებით ცნობილი პიროვნებანი არ იყვნენ, მათი დუელიც დავიწყებას ეძლეოდა. აი, ამ საცენზურო ეფემიზმის ორი ნიმუში: 1837 წელს პუშკინის სიკვდილი საზოგადოებას გაზეთებმა თვე-ნახევრის შემდეგ ამცნეს, ისიც დანტეის რუსეთიდან დეპორტაციის შემდეგ, ხოლო ლერმონტოვის დალუპვის შესახებ მიზეზის დაუსახელებლად იუწყებოდნენ.

ისე კი, ძნელი დასაჯერებელია, რომ ასე ულობით ქართველ ოფიცერთაგან (ოღონდ ახლა აქ კავალერგარდებს ნუღარ ვიგულისხმებთ), რომელთაც შეგნებულად გაუწირავთ თავი რუსული დროშის ქვეშ, ხოლო ეგზალტაციისას კი არაერთგზის უაზროდ დაუღ-

ანდრია დადიანი

ფიოდორ
დუზ-ხოტიმირსკი

ვრიათ სისხლი — თავისიც და სხვისიც, თითქმის ორი საუკუნის განმავლობაში არც ერთს არ მიეღოს მონაწილეობა დუელში. ამ მოსაზრების დამადასტურებელი ერთი ისტორია ახლახან მოვისმინეთ: პირველი მსოფლიო ომის ვეტერან სერგო სანაძეს (აკადემიკოს გივი სანაძის ბიძას) უკვე ხანდაზმულობისას, მძისშვილთათვის უამბია, რომ ე.წ. ველური დივიზიის ოფიცრად ყოფნისას დუელში გამოუწვევია გრაფი ტოლსტოი, რომელსაც რაღაც დამამცირებელი ფრაზა წამოსცდენია სანაძის კავკასიელ თანამებრძოლთა მისამართით. ამ დუელის დროს ტოლსტოი საკ-

გიორგი გვინეტაძე

ვვკენი
ვამბახჩიანი

მაოდ სერიოზულად დაჭრილა. თუმცა გამოჯანმრთელების შემდეგ შერიგებია სანაძეს და მათი მეგობრობა გაგრძელებულა. დუელის ამბავი მისვლია დივიზიის მეთაურს, გენერალ ბაგრატიონს, რომელიც საშინლად განრისხებულა, მაგრამ სანაძის თავდადებას იმავე დღეებში კარპატების მთებში წამოწყებული იერიშისას, მოუღბია გენერლის გული და შამაცობისთვის შედღითაც კი დაუჯილდოებია თვისტომი.

მწელი არ იყო ინტერნეტის დახმარებით დადგენა, რომ გენერალ-მაიორი დიმიტრი ბაგრატიონი 1916 წლიდან მართლაც მეთაურობდა დივიზიას, რომლის ერთ-ერთი ოფიცერიც გახ-

ლდათ მიხაილ ტოლსტოი (1879-1944) — დიდი მწერლის, ლევ ტოლსტოის ვაჟი! მიხაილ ტოლსტოიმ ორი ავტობიოგრაფიული წიგნი დატოვა: „მიტია ტივერინი“ და „ჩემი მშობლები“. სავარაუდო იყო, რომ კარპატებში გამართული დუელი სწორედ „მიტია ტივერინის“ სიუჟეტში მოხვედრილიყო, მაგრამ ჯერჯერობით ვერ დავადგინეთ, არის თუ არა იქ რამე ნათქვამი ზემოაღნიშნული დუელის თაობაზე. მეორე მხრივ, დაუჯერებელია ზრდასრული ადამიანისგან ისეთი ეპიზოდის შეთხზვა, რომელშიც იგი არცთუ სასურველ როლში გვევლინება...

„სამხედრო კასტის“ თემის შემდეგ, ვკონებ შეგვიძლია ქართული დუელის ფენომენის მიზეზებს მიუბრუნდეთ. ვფიქრობ, ეს მიზეზები სიღრმისეული ხასიათისაა და სოციალურზე უფრო მენტალურ სფეროს მიეკუთვნება. აქვე უნდა ითქვას: ეთნოფსიქოლოგიური განზოგადებანი იმდენად სარისკოა, რომ ნებისმიერ მოსაზრებას ამ თემაზე მხოლოდ ვარაუდის სახით თუ შევთავაზებთ მკითხველს.

დილემა — ვეროპა თუ აზია? პოლიტიკური ორიენტაციის თვალსაზრისით, საქართველოსთვის კარგა ხნის გადაწყვეტილი იყო, როცა გასული საუკუნის 20-იან წლებში გრიგოლ რობაქიძე, ვახტანგ კოტეტიშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია, იანე გომართელი, იოსებ გრიშაშვილი, გერონტი ქიქოძე ჩაებნენ დისკუსიაში, რომლის რეფერენად ამ ლიტერატურული პაექრობის ერთ-ერთი მონაწილის — ნიკოლო მიწისშვილის ესეც სათაური გამოდგებოდა („ფიქრები საქართველოზე“). ბევრ რამეს ამ დისკუსიაში დროთა მდინარებამ სიმძაფრე დაუკარგა, მაგრამ ძირითადი ჩვენი ეთნოფსიქოლოგიისთვის დამახასიათებელი დომინანტური თვისებების რაობისა და მათი წარმომავლობის პრობლემა დღესაც აქტუალურია.

ჩვენ ისეთი პათოსით ვამტკიცებთ ჩვენს ევროპელობას, რომ ვკონებ უნებლიეთ(!) ვივიწყებთ აზიისა და ევროპის გზის გასაყარზე გამოძერწილი ქართული ხასიათის უნიკალურ ორსაწყისიანობას (თავისი პლუსებითა და მინუსებით), რითაც, ვფიქრობ, ჩვენი ისტორიის არაერთი პარადოქსი აიხსნება. სწორედ ამ ასპექტით მინდა მიუბრუნდე დასაწყისშივე ნათქვამს, რომ დუელი — წმინდა ევროპული ფენომენია და სრულიად უცხოა აღმოსავლური მენტალობისთვის. აქ, აღმოსავლეთში, სადაც კონფლიქტურ სიტუაცია-

თა მოგვარების, ღირსების დაცვისა თუ შუ-
რისძიების საუკუნოვანი ტრადიციები და
პრაქტიკა არსებობს, დუელი ნონსენსად
ადიქმება — ქარაფშუტა ევროპელთა სიკ-
ვდილთან თამაშის დასტურად.

ეფიქრობ, ფსიქოლოგიურ ტესტში, რო-
მელიც ქართველ დუელანტებს მოუწევო
ცხოვრებამ, მკაფიოდ წარმოჩნდა ჩვენი ხა-
სიათის ორივე საწყისი: ევროპული — იქ, სა-
დაც სოციალურ-კულტურულ ორიენტაცია-
ზეა ლაპარაკი, დასავლური ცივილიზაციის
გათავისების იშვიათ მზაობაზე, ევროპული
რიტუალის მსწრაფლ გადმოღებაზე და აღ-
მოსავლური — ნებისმიერ ფასადს მიღმა სა-
უკუნეებით გამოძერწილი ფსიქოლოგიური
სტერეოტიპების ერთგულებისა. აკი წერდა
გრიგოლ რობაქიძე: „ძვირფასია დასავლეთ
ევროპა, მაგრამ ევროპისთვის აღმოსავლეთს
ჩვენ ვერ დავთმობთ“.

მაგრამ ყველაფერი ამით რომ დამთავრე-
ბულიყო, მაშინ ზომ ქართველები არ ვიქნე-
ბოდით! ევრაზიურ ნაზავს, მესამე — სამხრე-
თული, კავკასიური ელემენტი ემატება (რაც
ზოგჯერ გვამსგავსებს სამხრეთ იტალიისა თუ
იბერიის ნახევარკუნძულის ბინადართ). ამით

*„რისი უფლებაც დიდ და დამოუკიდებელ
სახელმწიფოთა შვილებს ჰქონდათ,
თავისუფლების მაძიებელი ქვეყნის
შვილებისთვის იგი გადამეტებული
ფუფუნება ჩანდა, რასაც არ უნდა
გამოსდევნებოდნენ.
სისხლს შენახვა სჭირდებოდა.
ენერგიას დაზოგვა.
თავიც მხოლოდ ქვეყნის გამოსახსნელად
შეიძლება გადაეგდო.“*

თუ აიხსნება, რომ აღმოსავლური სიდინჯითა
და ფილოსოფიური ირონიით გამსჭვალული
დამოკიდებულება ევროპულ „სადუელო სა-
საკლავოსთან“ შეზობლობს წმინდა სამხრეთულ
იმპულსურობასთან, რომლის წყალობითაც,
ჩვენი ისტორიული საცხოვრისი შესაძლოა
მეტჯერ შეღებოდა უაზროდ დაღვრილი სის-
ხლით, ვიდრე სადუელო ტრადიციათა მიმდევ-
არი რომელიმე ეთნოსისა...

ასეთი გახლავთ დუელის, როგორც ისტო-
რიული ფენომენის მოკლე ბიოგრაფია მისი
ქართული ნაწილითურთ.

ზაზა აზვინანიძე

სერგეი ესენინი და გიორგი ლეონიძე

მარცხნიდან: ს. ბერეჟიანი, ვ. ნოზაძე, დ. მარჯანიშვილი, შ. მაღლაკელიძე, 1938 წ.

სიმონ ბერეჟიანის ანდერძის აღსრულებისთვის

*ვარ ჩემი ქვეყნის გულდამწვარი ჭირისუფალი,
ერის ბრწყინვალე მომავალი მსურს გავიხარო,
თუ საქართველო არ იქნება თავისუფალი,
დე, მტვრად ქცეულიც დამენახოს მთელი სამყარო!*

სიმონ ბერეჟიანი

„მივდივარ და სრულიად დარწმუნებული, რომ ვიხილავ ჩემს მიწას. თუ ბედმა მიმტყუნა და სადმე, სხვის მიწაზე დავიძინო საუკუნოდ, ამითაც ბედნიერი ვიქნები, რათა უკანასკნელი ჩემი გაურჯოლება „საქართველო“ იქნება“, — ასეთი ჩანაწერი გაუკეთებია პარიზის ქართველი საზოგადოების ღირსეულ წევრს სიმონიკო ბერეჟიანს ემიგრანტი ქართველების მამისა და ჭირისუფლის, ვახტანგ დამბაშიძის ალბომში, გამოთხოვებისას.

სიმონიკო იარაღით ხელში გაეშურა ფრონტზე საქართველოს გამოსახსენელად, მის საკურთხეველზე სამსხვერპლოდ. ბედმა მართლაც უმტყუნა და სხვის მიწაზე პოვა სასუფეველი. ვინ იცის, სად გაითხარა მისი სამარე — „ბნელი ორმო“, როგორც თავად ამბობდა ავი წინათგრძნობით დაწერილ ლექსში „უკვდავება“:

ბნელსა ორმოში დამტოვე მარტოდ,
ნუ მოაკითხავ ჩემს სამარესა...
ცელქი ნიავი ობოლს გამართობს:
ზღაპრებს მიაძობს ლექსს მწუხარესა.

სად არის სიმონიკო ბერეჟიანის საფლავი? ამაზე ქვემოთ, ახლა კი მის სიცოცხლეზე — სიხარულითა და სევდით, გამბედაობით, ნიჭიერებით აღსავსე, სამშობლოს სიყვარულით მოჯადოებულ ცხოვრებაზე ორიოდ სიტყვა.

„ნამდვილი პოეტი, მხატვარი, მსახიობი, მომღერალი, ერთი სიტყვით, პარიზის ქართველი საზოგადოების დამამშვენებელი“, — წერდა სიმონიკოზე ნინო სალია, კალისტრატე სალიას მეუღლე და ჟურნალ „ბედი ქართლისას“ გამომცემელი პარიზში.

სიმონიკო — დაბადებული თაყაიშვილად, მონათლული ბერეჟიანად, გარდაცვლილი ბერეჟიანად.

„მას ბედმა სამშობლოს გარეთ სიკვდილი არ აკმარა, — ქართული გვარით დამარხვაც არ ეღირსა“, — წერდა ემიგრანტი შოთა ბერეჟიანი სიმონიკო ბერეჟიანის ლექსთა კრებულის წინათქმამში 1982 წელს. აკი, წიგნის ყდაზე სამი ფოტოა გამოსახული, სამი ფოტო ერთი კაცისა, თუმცა არა სამსახოვანისა.

სიმონ ბერეჟიანს ერთი სახე ჰქონდა, სახე სამ-
შობლოს თავდავიწყებული მიჯნურისა.

ვარ ჩემი ქვეყნის გულდამწვარი
ჭირისუფალი,
ერის ბრწყინვალე მომავალით
მსურს გავიხარო,
თუ საქართველო არ იქნება
თავისუფალი,
დე, მტვრად ქცეულიც დამენახოს
მთელი სამყარო!

ეს მხოლოდ პოეტს შეეძლო ეთქვა, — სა-
ქართველოს სიყვარულით შეპყრობილ მამუ-
ლიშვილს.

სიმონ ბერეჟიანი 1897 წელს (სხვა ცნო-
ბით, 1899 წელს) დაბადებულია გურიაში, ერ-
მილე თაყაიშვილის ოჯახში. იგი შვილად აუყ-
ვანია უშვილო დეიდას, გოგუცა ქარცივაძესა
და მის მეუღლეს, სიმონ ბერეჟიანს. მამობილს
ნათლობისას მისთვის თავისი სახელი და გვა-
რი მიუცია.

სიმონიკო თბილისში, ვარაზისხევის მახ-
ლობლად იზრდებოდა, სათავადაზნაურო გიმ-
ნაზიაში სწავლობდა. მოგვიანებით, ემიგრა-
ციაში, 1935 წელს გაზეთ „თეთრ გიორგიში“
გამოქვეყნდა სიმონიკო ბერეჟიანის „მოგონე-
ბანი ვაჟაზე“ — ეპიზოდები 1910-იან წლებში
სათავადაზნაურო გიმნაზიაში სწავლის დრო-
იდან. ვაჟა-ფშაველა სწვევით ბავშვებს. შემ-
დეგ მასთან ერთად ნერგები ჩაუყრიათ და ფო-
ტოც გადაუღიათ. ერთი კვირის თავზე მის საყ-
ვარულ მასწავლებელს ლუარსაბ ბოცვაძეს ფო-
ტოც უჩვენებია. მოგონებებში სინანულით და-
წერს: „რომ მცოდნოდა, ვაჟა გახდებოდა ჩე-
მი უსაყვარლესი მგოსანი, მხოლოდ მის სა-
ხეს დავაცქერდებოდი, რათა ყოველი ნაკვთი
მისი სახისა დამემახსოვრებინა.

თვალეებს ვზუჭავ... ვიგონებ — მხოლოდ
შავ ჩოხას ვხედავ.

რომ მცოდნოდა ათი წლის ბავშვს, უცხო-
ეთში ვაჟას სიტყვით გავითბობდი გაყინულ
ცხოვრებას, აუცილებლოვ მოვიპარავდი სუ-
რათს“.

მოგვიანებით, 1918 წლის 26 იანვარს გიმ-
ნაზიის შენობაში ქართული უნივერსიტეტი გა-
იხსნა, პირველ სტუდენტთა შორის სიმონიკო
ბერეჟიანიც იყო.

სამიოდე წლით ადრე, 1915 წელს, გიმნა-
ზიის ზედა სართულში წმინდა ნინოს საავად-
მყოფო განათავსეს.

უკანასკნელად ვაჟა-ფშაველა ავადმყოფის
სარეცელზე ნახა... „რკინის ლოგინზე ლევდა
სულს დაჭრილი მინდა“.

1920 წელს სიმონიკო ბერეჟიანი დამოუ-
კიდებელმა საქართველომ ათუწლობით სტუ-
დენტთან ერთად ევროპაში სასწავლებლად
წარგზავნა. გამგზავრებამდე უნივერსიტეტის
ეზოში ვაჟას სტუმრობისას დარგულ ჭადარს
გამოემშვიდობა. მასთან ერთად ფესვებს,
მშობლიურ ფესვებს. რას იფიქრებდა, რომ სა-
მუდამოდ... ის ჭადარი იქნებ ახლაც შრიალებ-
დეს ჩვენი უნივერსიტეტის ეზოში.

შემდეგ კი დაწერს უცხოებაში: „ჩემო ჭა-
დარო, შორსა ვარ შენგან! დიდ ქალაქში
ვცხოვრობ... აღარ მინდა ასეთი სიცოცხლე!
შენთან ყოფნა მირჩევნია“.

საქართველოს ოკუპაციამ სამუდამოდ და-
უკეტა სიმონიკოს საშობლოში დასაბრუნე-
ბელი კარი. ერთხანს გერმანიაში განაგრძობ-
და სწავლას, 1923 წლიდან კი საფრანგეთის
ემიგრაციას შეუერთდა.

*სიმონ ბერეჟიანის ლექსთა კრებული,
პარიზი, 1982 წ.*

პატრიოტული ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ I ყრილობის მონაწილეები, 1925 წელი, პარიზი. პირველ რიგში მარცხნიდან მესამე — კონსტანტინე სალია, მესამე რიგში დგანან მარცხნიდან: მუხუთე (დროშასთან) — კოკი დადიანი, მეექვსე — ლეო კერესელიძე, მარჯვნიდან მეორე (უკან კედელთან) — სიმონ ბერეჟიანი

ვაზეთი „თეთრი გიორგი“, პარიზი, 1926-1939 წწ

სიმონიკო ქართული „ემიგრანტული ოჯახის თვალად ითვლებოდა“, — წერდა მისი ბიოგრაფი მარკოზ ტუდუში 1943 წელს ბერლინში გამომცემულ სიმონიკო ბერეჟიანის წიგნში „ნაწერები“.

სიმონიკოსთვის რთული აღმოჩნდა უცხოობასთან შეგუება, მძიმე ტვირთად დააწვა ემიგრანტული ცხოვრება. პოეტის სულიერი მდგომარეობა და განწყობა არეკლილია მის პოეზიაში. მიუხედავად ყველაფრისა, იგი არ შეჩერებულა — წერს ლექსებს, მოთხრობებს, მოგონებებს, ხატავს კარიკატურებს, მონაწილეობს სპექტაკლებში... რაც მთავარია, მისი მბორავი სული პოულობს აქტიური ბრძოლის არენას — გენერალ ლეო კერესელიძის თაოსნობით 1924 წლის ოქტომბერში პარიზში დაფუძნდა ქართველი პატრიოტული ახალგაზრდობის ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“. სიმონიკო ორგანიზაციის ერთ-ერთი დამფუძნებელი და აქტიური წევრია. სწორედ მის კალამს ეკუთ-

ენის „თეორგიორგელთა სიმღერა“, რომელიც ემიგრანტ ქართველთა ბრძოლის ჟინს, მოქმედების გეგმასა და ნათელ მიზანს გამოხატავს:

ჩვენ მოვევლინეთ საქართველოს
განწირულ დროში,
მიგვიღო ზეცამ, მაგრამ მიწა
გვეძახის გერებს.
მივდივართ მწყობრივ ბნელ ღამეში
გიორგის დროშით.
დავემეთ წითელი და ვაიდივით
წარსულის ფერებს...
მივდივართ ქარში, მძიმე მარშით,
გამართულ ფეხით
და გვეჯერა, მთვარე ვერ წაშლიდა
მთებში შზის ნავალს.

ჩვენს მიწა-წყალზე გავივლით მუხით,
რომ გაუჟკაფოთ გზები მომავალს!

მოგვიანებით, 1949 წელს, ჟურნალი „ბედი ქართლისა“ ბეჭდავს „თეორგიორგელთა“ განცხადებას:

„ნება გვიბოძეთ, თქვენი უპარტიო ჟურნალის საშუალებით გამოუაქვეყნოთ 1940 წლიდან დაღუპულ ძველ ემიგრანტ თეორგიორგელთა სია, რომელთა ხსოვნას ღირსეული პატივი ვერ ვეცით საკუთარი ორგანოს უქონლობის გამო.

ლევო კერესელიძე, ვასო ციციქიშვილი, სი-

მონიკო ბერეჟიანი, ირაკლი კალანდარაშვილი, ლევან ჯაყელი, ივანე გახოკიძე, არჩილ ვაჩნაძე, კუჭია ალანია, სიმონ სენიანიშვილი, ლ. ლუღუშიძე...“

განცხადებას ხელს აწერენ დიტო კლდიაშვილი, მერაბ კვიციანიშვილი და ირაკლი ოთხმეხური.

ბევრი ქართველი დაიღუპა ბრძოლის ველზე. მთელი ემიგრაცია ეძებდა მათ საფლავებს, მათ გზა-კვალს. ბევრი დღემდე მიუკვლეველია.

მიუკვლეველია სიმონიკოს საფლავიც.

სიმონ ბერეჟიანი, ჯერ კიდევ ვმაწვილობისას, 1918-1920 წლებში ახალშექმნილი სახელმწიფოს დასაცავად გამართულ ყველა ბრძოლაში მონაწილეობდა. და რა გასაკვირია, რომ მეორე მსოფლიო ომსაც არ აარიდა თავი.

მეორე მსოფლიო ომმა ხომ დიდი იმედი გააჩინა, იმედი საქართველოს გათავისუფლებისა და გადარჩენისა. აკი, წერდა:

და თუმცა მამულს აოხრებულს,
მიგდებულს ობლად
ჩვენს სამარცხვინოდ, ბინძურ ქუსლის
ნაკვალი აზის,
მაგრამ მე მჯერა, რომ მომავალს
სანუგეშებლად
მოვევლინება თამარის შხე და
ჯვარი ვაზის.

სიმონ ბერეჟიანი, „სანერები“, ბერლინი, 1943 წ.

ქართველი ემიგრანტები, 1937 წ. პირველ რიგში, მარცხნიდან პირველი — თ. გედევანიშვილი, ცენტრში — ს. ბერეჟიანი, დგანან: მარცხნიდან დ. სინჯიკაშვილი, ..., ვ. ნოზაძე, დ. მარჯანიშვილი, მ. ქავთარაძე, შ. მაღლაკელიძე, ალ. ცომაია

სიმონიკო იმედითა და რწმენით, იარაღით ხელში იბრძოდა, მაგრამ ვერ მოასწრო თავისი სიტყვის შესრულება:

ისე არ ჩავალ, ცით მოსული,
ბნელ სამარეში,
თუ არ შევლევებ მტრების სისხლით
ჩემი ჭადარა!..

იმჟამად, იმ პოლიტიკურ თუ საომარ ვითარებაში, ანუ 1941-1945 წლებში სიმონიკოს სამშობლოს გათავისუფლება არ ეწერა.

ეს, წლების შემდეგ, 1991 წელს მოხდა. მაგრამ ამ დიდებულ დღეს ვერ მოესწრნენ გულანთებული მამულიშვილნი, სამშობლოს ნატვრაში რომ ამოხდათ სული.

ომის დაწყების პირველივე თვეებში სიმონიკო ბერეჟიანს ჯანმრთელობამ უმტყუნა. სულიერი დაავადების ნიშნები დასტყობია და სამხედრო ჰოსპიტალში მოუთავსებიათ. ეს რუმინეთში მომხდარა. შემდეგ კი, თითქოს, შტუტგარტის ფსიქიატრიულ საავადმყოფო-

ში გარდაცვლილა 1942 წელს და ალბათ, იქვე დაკრძალული. იგი სამხედრო წიგნაკით სიმონ ბერეგერი ყოფილა.

სიმონ ბერეგერი, შტუტგარტი, ობლად მიტოვებული საფლავი!

მოგვიანებით ნინო სალია წერდა: „ცოდვაა, არ მოვებნოთ ივერზე მომტირალი მეოსნის საფლავი და მისი ნეშტი პარიზის ქართველთა ძმათა სასაფლაოს არ მივაბაროთ“.

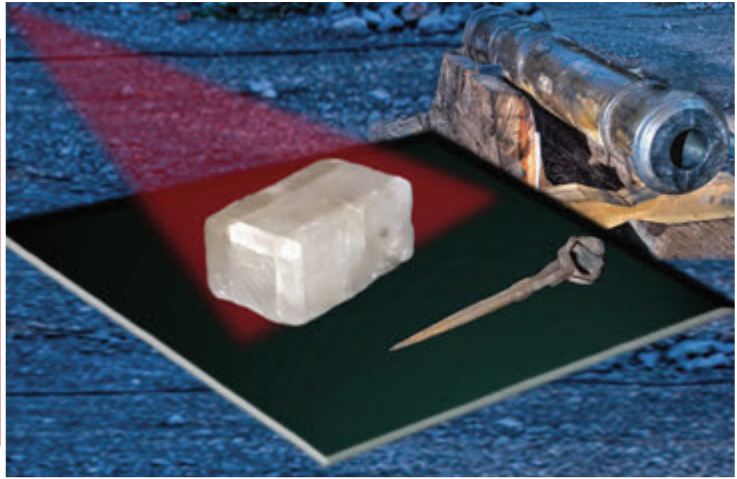
მანამდე კი, თავს ვალდებულად მივიჩნევთ, შევასრულოთ სიმონიკო ბერეჟიანის უკანასკნელი თხოვნა, ვახტანგ ღამბაშიძის ალბომში რომ ჩაუწერია გამოთხოვებისას: „თქვენ კი გთხოვთ, და გთხოვთ ყველას, ჩემი „პაემანი მთაწმინდაზე“, ჩემს საყვარელ თბილისს მთაწმინდიდან წაუკითხოთ“.

გაზაფხულზე, ვარდობის თვის ოცდაექვსს, მთაწმინდიდან მოისვენს თბილისის სიმონ ბერეჟიანის პოემას „პაემანი მთაწმინდაზე“.

რუსულან კოვახიძე

ვიკინგების ლებენდარული მზის ქვა ნაკოვნია

XVI საუკუნეში ჩაბირული გემის ნამსხვრევებში მეცნიერებმა კრისტალი იპოვეს, რომელიც ძალიან ჰგავს ისლანდიურ საგაში მოხსენიებულ ვიკინგების სანავიგაციო ხელსაწყოს.

ისლანდიური საგის მიხედვით, სწორედ ეს კრისტალი ეხმარებოდა ვიკინგ მეომრებს ცუდი ხილვადობის პირობებში, ღრუბლიან ამინდში, მიეგნოთ მზის მდებარეობისთვის და სწორად მოეხდინათ ორიენტირება. ამ აღმოჩენამ შესაძლოა დაადასტუროს, რომ ლეგენდა მზის ქვის, ე.წ. სანსტოუნის შესახებ სათავეს რეალობიდან იღებს.

ბრიტანული ზომალდი, რომლის ნამსხვრევებში კრისტალი აღმოაჩინეს, ლა მანშის სრუტეში, კუნძულ ოლდერნისთან ჩაიძირა 1592 წელს. ფრანგი მეცნიერები რენეს უნივერსიტეტიდან ამტკიცებენ, რომ გამჭვირვალე კრისტალი, რომელიც ასანთის კოლოფის ზომისაა, მზის მდებარეობის განსაზღვრის საშუალებას მოლრუბლულ დღეებშიც იძლევა.

ზომალდზე ნაკოვნი მასალა ამყარებს იმ თეორიას, რომ ამ მინერალით შესაძლოა ადრე შუა საუკუნეების სკანდინავიელ მეზღვაურებს ესარგებლათ. ისინი შორეული მიწებისკენ მაგნიტური კომპასის გაფრცელებამდე გაცილებით ადრე დაცურავდნენ. მათ შორის გრენლანდიის, ისლანდიის, რუსეთისა და ჩრდილოეთ ამერიკის მიმართულებით.

თუმცა მეცნიერთა დიდი ნაწილი სკეპტიკურად უყურებს თეორიას, რომ ვიკინგების ამ წარმატების საიდუმლო სწორედ „სანსტოუნშია“.

ისლანდიური ბროლი ცნობილია იმით, რომ სინათლის სხივს ორად ყოფს. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ბროლის ქვას თუ დაატრიალებ, შესაძლებელია იმ წერტილის აღ-

მოჩენა, სადაც ორივე სხივი ერთმანეთს ემთხვევა. მათი დამთხვევა კი იმის ნიშანია, რომ მზე ამ მიმართულებითაა. მათივე მტკიცებით, ეს მეთოდი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც მზე ჩადის ან ღრუბლითაა დაფარული.

ვიკინგების მოგზაურობებმა პიკს IX-X საუკუნეებში მიაღწია. თუმცა ზოგიერთი მეცნიერი ვარაუდობს, რომ მზის ქვა ფროპულ ზღვაოსნობაში გაცილებით გვიანაც გამოიყენებოდა, როგორც ჯერ კიდევ არცთუ საიმედო მაგნიტური კომპასის შემცვლელი, რომელიც ევროპაში XIII საუკუნეში შემოიტანეს.

45 წლის წინ მეცნიერთა ნაწილმა წამოაყენა თეორია, რომ „სანსტოუნში“ იგულისხმებოდა რომელიმე მინერალი, რომელსაც სინათლის პოლარიზების უნარი ჰქონდა. ვიკინგები კი ნავიგაციისთვის სწორედ ასეთ მინერალს იყენებდნენ. თუმცა დღემდე რამე მსგავსი მიკვლეული არ ყოფილა.

ჩანს, ბრიტანელ მეზღვაურებს მინერალი თავის დაზღვევის მიზნით ჰქონდათ, რადგან ზომალდზე განლაგებული ქვემეხები გაუღენას ახდენდნენ მაგნიტური კომპასის ისარზე და მასზე დაყრდნობა ზოგჯერ შეუძლებელი იყო.

როგორც ირკვევა, მზის ქვას შეეძლო მზის ადგილმდებარეობის განსაზღვრა როგორც ღრუბლიან ამინდში, ასევე მზის ჩასვლის შემდეგაც და მისი ცდომილება მხოლოდ ერთ პროცენტს შეადგენდა.

მომზადებულია History.com-ისა და BBC-ის მიხედვით

კატაფრაქტები იბერიაში

პასტანბ
გორგასლის
არმიის მკიფე
კავალერია

„ხოლო სპანი იგი წარემართნენ განმზადებულნი, ცხენ-თიროსანნი და ჯაჭუ-ჩაბალახოსანნი, წინა კერძო და მათ უკანა ქუეითნი, და ქუეითთა უკანა სიმრავლე მხედართა“.

ჯუანშერი

V საუკუნის II ნახევრის ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის ისტორია მძაფრი სამხედრო-პოლიტიკური მოვლენებითა და მნიშვნელოვანი ცვლილებებით გამოირჩევა. ეს იყო ევროპის ტრანსფორმაციის ხანა — ცეცხლითა და მახვილით, ნგრევით, ძარცვით — დაეცა ქალაქები, დაცარიელდა წარსულში დიდებული დასახლებები, დაკნინდა რომაული კულტურა. დასავლეთ რომის იმპერიის დასუსტება და დაცემა იმ დროისთვის სამყაროს დასასრულად აღიქმეს — „არ არის რომი, არ არის სამყარო“. ხალხთა დიდი გადასახლება, რაც რომის განადგურების მთავარი მიზეზი გახდა, ნიშნავდა იმას, რომ რომანულ ევროპაში (რომის იმპერიის საზღვრებში მოქცეული ქვეყნები) გამოჩნდნენ სკანდინავიელი, ბალტიის ზღვის სანაპირო ზოლზე მცხოვრები და შორეული რუსული სტეპებიდან წამოსული ხალხები. დაარსდა ახალი, ბარბაროსთა სახელმწიფოები.

აღმოსავლეთ რომის იმპერია, რომელიც რომის მემკვიდრეს უწოდებდა თავს, კვლავ პირველობდა ევროპულ სივრცეში VIII საუკუნის ბოლომდე, როცა ფრანკთა იმპერიის მონარქი კარლოს დიდი რომის პაპმა ლეო III-მ იმპერატორად აკურთხა. ეს გახლდათ Translatio Imperii — იმპერიის გადატანა. V საუკუნეში ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთში კონსტანტინოპოლის მმართველებს თითო-ორიოლა თანასწორი მეტოქე თუ მოეძებნებოდათ. მათგან უპირველესი იყო სასანიდური ირანი. III საუკუნეში დასუსტებული პართიის არშაკიდების სამეფო სწორედ სასანიდებმა ჩაანაცვლეს და რომისთვის ბევრად მძლავრ მოწინააღმდეგედ იქცნენ, ვიდრე პართიელე-

ბი. ელინიზებული არშაკიდი დიდი მეფეები III საუკუნის დასაწყისიდან ჩამოაგდეს ახალი დინასტიის, სასანიდების წარმომადგენლებმა, რომელთაც განაახლეს ძველი აქემენიდური ირანი. რომსა და ირანს შორის ომები ხშირად მთავრდებოდა სპარსელთა გამარჯვებით. 365 წლის კამპანია, რომელიც იმპერატორ იულიანე აპოსტატის (განდომილის) დაღუპვით დასრულდა მესოპოტამიაში, ისეთივე დიდი კატასტროფა იყო რომისთვის, როგორც აღრიანოპოლის ბრძოლაში გოთების გამარჯვება თხუთმეტი წლის შემდეგ — აღნიშნავდა ცნობილი სამხედრო ისტორიკოსი ჯონ კიგანი. სასანიდ დიდ მეფეთა სურვილი გახლდათ ჩრდილოეთ კავკასიის მთიანეთში არსებული

უღელტეხილების ჩაკეტვა, რითაც თავიდან აიცილებდნენ ამ მხრიდან მოსალოდნელ საფრთხეს ალანებისა და განსაკუთრებით თეთრი ჰუნების — ჰებტალიტების მხრიდან, რომლებიც ირანის დაუძინებელ მტრად მიიჩნეოდნენ. აღმოსავლეთ რომის იმპერიისთვის ეს გზები ასევე მნიშვნელოვანი იყო და რეგიონში გაბატონებას რომაელებიც ცდილობდნენ. ორი უზარმაზარი და მძლავრი სახელმწიფოს ინტერესებში მოქცეულ იბერიას სათავეში იმ დროისთვის შესაფერისი ლიდერი — „დიდი მეფე“ ვახტანგ გორგასალი ედგა.

ვახტანგ გორგასალი იბერიის ისტორიაში ერთ-ერთი გამორჩეული ფიგურაა. მისი მეფობა საინტერესოა როგორც სამხედრო, ასევე პოლიტიკური და დიპლომატიური თვალსაზრისით. წყაროების სიმცირის მიუხედავად, აღსანიშნავია რამდენიმე საუკუნის შემდგომ მოღვაწე ჯუანშერ ჯუანშერიანისა და ვახტანგისვე პერიოდის სომეხი ავტორის, ლაზარ ფარპეცის თხზულებები. ისინი ვახტანგს ძლიერ და უნარიან მმართველად მოიხსენიებენ. მკვლევარ კირილ თუმანიოვის აზრით, ვახტანგი უნდა დაბადებულიყო დაახლოებით 439 წელს და ტახტზე 446 წლისთვის ასულიყო. როგორც ჩანს, იგი სამოც წელს იყო მიტანებული, როცა დიდი მეფე შაპი კავად I 502-506 წლებში ბიზანტიის იმპერიის წინააღმდეგ ამზადებდა ომს. გორგასალი საგარაუდოდ, გარდაიცვალა 522 წელს, როცა ოთხმოცდასამ წელს გახლდათ მიტანებული, მისი მოწინააღმდეგე კავადი კი 531 წელს აღესრულა 80-82 წლის ასაკში. ვახტანგი ცდილობდა ირანის გავლენიდან გამოსვლას. მან 482 წელს მოაკვლევინა თავისი უძლიერესი ვასალი — ვარსქენი, გოგარენეს, იმავე გუგარქის, ქვემო ქართლის პიტიახში (Vitaxa of Gogarene). როგორც ცნობილია, იგი ზოროასტრიზმის მიმდევარი გახდა და ქრისტიანი ცოლი (შემდგომ წმინდანად აღიარებული) შუშანიკი, ვარდან II მამიკონიდის ასული წამებთ მოკლა. ამ აქტით აშკარა გახდა ვახტანგის დაპირისპირება თავისი სიუზერენ ირანის შაჰთან, რომელმაც წააქეზა ვარსქენი განდგომისკენ.

ვახტანგ გორგასალი დაუკავშირდა სომეხ მმართველებს ალიანსის ჩამოსაყალიბებლად, ხოლო ჩრდილოეთ კავკასიის ჰუნებს — დახმარებისთვის. რისთვის უნდა მიეღწია პატარა ქართული სახელმწიფოს მონარქს ასეთ

როულ ვითარებაში, თუ სათანადო უნარს არ გამოიჩენდა. როგორც ჩანს, მიუხედავად იმისა, რომ ვახტანგი ბევრჯერ დამარცხდა ირანთან დაპირისპირებისას, მაინც მოახერხა უამრავი დაღვრილი სისხლისა და დიპლომატიური ბრძოლის ფასად, შეენარჩუნებინა სამეფო. ვახტანგ გორგასლის პოლიტიკური მოღვაწეობიდან ნიშანდობლივია შემდეგი მომენტები, რომელთაც სწორედ რომ შესაძლებელია მის მიერ „დიდი მეფის“ ტიტულის მიღება დაუკავშიროთ. ეს მომენტებია: ვახტანგის ლაშქრობა ჩრდილოეთ კავკასიაში და ალიანსი შაჰპორმიზდთან; ვახტანგის აღმოსავლური ლაშქრობა ირანის შაჰთან ერთად იმ სივრცეში, სადაც სწორედ ამ პერიოდში არსებობდა „დიდი მეფის“ „//„მეფეთა მეფის“ ტიტული; მისი ალიანსი თეთრ ჰუნებთან. ასევე აღსანიშნავია ბიზანტიელთა წინააღმდეგ მოქმედება დასავლეთ საქართველოში, ციხე-ქალაქების მშენებლობა და რელიგიური თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანესი — საქართველოში პეტრე კა-

დიოკლეტანესა და მისი თანამართველების — მაქსიმიანეს, გალერიუსისა და კონსტანციუს ხლორუსის სკულპტურა

სასანიდური ირანის კატაფრაქტის რეკონსტრუქცია

ირანის
სასანიდი მეფის,
პეროზის
მონეტა,
V ს.

თოლიკოსის ჩამოყვანა, რომელმაც მთავარეპისკოპოსი ჩაანაცვლა.

ამჯერად ჩვენ მიმოვიხილავთ სამხედრო საკითხებს.

იმჟამად სპარსული სამხედრო ძალები საუკეთესოდ ითვლებოდა ახლო აღმოსავლეთში. სასანიური ირანის მხედრობამ გავლენა მოახდინა ბიზანტიის სამხედრო ხელოვნების განვითარებაზე. ირანის ჯარის სამხედრო შეიარაღება და წყობა სანიძეში გახდა ევროპული სახელმწიფოებისთვის. ცხენოსან ბარბაროსებთან რამდენიმე დამარცხებამ დააფიქრა ევროპა ახალი არმიის შეიარაღებასა და წყობაზე. ნაწილი ისტორიკოსებისა შუა საუკუნეების რაინდს მიიჩნევს ირანის მხედართა სამხედრო ტექნიკისა და ხელოვნების მემკვიდრედ. იბერიას, რომელიც სასანიდთა გავლენის ქვეშ იყო, სწორედ მათგან უნდა აეღო ბრძოლის წარმოებისა და არმიის შეიარაღების წესები.

ვახტანგ გორგასლის ჯარის შესახებ, რომლითაც მან ალანების წინააღმდეგ ილაშქრა, ცნობებს ჯუანშერ ჯუანშერიანის თხზულება გვაძლევს. ჯუანშერ ჯუანშერიანის ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებაში არის მნიშვნელოვანი ტექსტი, რომელიც ჩრდილოეთ კავკასიაში იბერიელთა და სპარსელთა ჯარის ალან-ოსებთან და მათ მოკავშირეებთან ბრძოლას უკავშირდება: „ხოლო სპანი იგი წარემართნენ განმზადებულნი, ცხენ-თოროსანნი და ჯაჭვ-ჩაბალახოსანნი, წინა კერძო და მათ უკანა ქუეითნი, და ქუეითთა უკანა სიმრავლე მხედართა, და ესრეთ მიმართეს ოვსთა ხოლო ოვსნი წარმოდგეს ქარაფსა ზედა და დაასხეს ისარი, ვითარცა წვიმა მძლავრი“. მიუხედავად იმისა, რომ ჯუანშერი ვახტანგ გორგასლის მეფობიდან რამდენიმე ასწლეულის შემდეგ მოღვაწეობდა, იგი საკმაოდ ზუსტ აღწერილობას იძლევა ირანის გავლენის ქვეშ მყოფი იბერიის ჯარის სამხედრო წყობასა და შეიარაღებაზე. ირანული არმია სწორედ ასეთი წყობით იბრძოდა: წინ მძიმე კავალერია — კატაფრაქტები, შემდეგ ქვეითი ჯარი, ბოლოს კი მსუბუქი ცხენოსნები. იმავდროულად, ჯუანშერიანული ტექსტის მიხედვითვე ჩანს, რომ იბერიელი მეომრები იყვნენ „ცხენ-თოროსანი და ჯაჭვ-ჩაბალახოსანი“, ანუ როგორც მხედარი, ისე ცხენი აბჯრით იყო დაფარული. აქ კი საქმე გვაქვს ირანულ კატაფრაქტებ-

თან. ეს ცხენოსნები მეფის გვარდიიდან ან ვარაზ-ბაკურის სპარსული ჯარიდან უნდა ყოფილიყვნენ: „და გამოგზავნა ვარაზ-ბაკურ სპანი თვისნი თორმეტი ათასი მხედარი“. ჯუან-შერივე აღნიშნავს: „მუნ მიერთნენ ყოველნი მეფენი კავკასიანნი“. საინტერესოა, ვინ იყვნენ „მეფენი კავკასიანნი“. საუბრაულოდ, ისინი მოქირავნეები ან ირანის ვასალი მომთაბარეები უნდა ყოფილიყვნენ. იმაგდროულად ჯუანშერი მიუთითებს, რომ „მეფენი კავკასიანნი“ მხედრობას ასმარენ ვახტანგს — „ლომოცდაათი ათასი მხედარი“. რა თქმა უნდა, რიცხვი გაზრდილია, მაგრამ ჩანს, საქმე გვაქვს ცხენოსან ჯართან. ეს არც არის გასაკვირი — ჩრდილოეთკავკასიელი მომთაბარე ხალხები ქვეითად არ იბრძოდნენ. მათი ცხენოსანი ჯარი კი შიშის ზარს სცემდა მთელ მაშინდელ მსოფლიოს.

ჯუანშერი ასახელებს ვახტანგის არმიის რაოდენობას: „ხოლო ვახტანგ მოუწოდა ყოველთა სპათა ქართლისადა; და შემოკრბეს ყოველნი და დაიბანაკეს მუნხარს და ხერკს, ამიერ და იმიერ არაგუსა: და იყო ასი ათასი მხედარი და სამოცი ათასი ქუეითი“, რასაც ემა-

ალანი მეომრები ჩრდილოეთ აფრიკაში, V ს.

სარმატი კატაფრაქტების გამოსახულება ტრაიანეს სვეტზე რომში, II ს.

ტება ვარაზ ბაკურის თორმეტი ათასი და „კავკასიის მეფეთა“ ორმოცდაათი ათასი მხედარი. რიცხვები, შეიძლება ითქვას, მეტიმეტადაა გაზრდილი. იბერიის სამეფოს პოტენციალი, რომელიც წშირად ეწირებოდა მომთაბარე ტომებისა და მეზობელი იმპერიების რეიდებს, მაღალი არ ყოფილა. ამას გამოაკლდებოდა ის მეომრებიც, რომლებიც სამეფოს დასაცავად იყვნენ საჭირო და მუდამ გარნიზონებად უნდა მდგარიყვნენ თავდაცვით პუნქტებში. როცა რომის იმპერატორმა იულიანე განდგომილმა კამპანია დაიწყო სასანიდების წინააღმდეგ და დაგეგმა მათი დედაქალაქის — ქტესიფონის დაკავება, 70-80 ათას ჯარისკაცს მოუყარა თავი და ესეც საკმაოდ გაზრდილ რიცხვად მოჩანს. თუ რომის იმდროინდელ მდგომარეობას განვიხილავთ, იმპერატორი ვალდებული იყო დაეტოვებინა დიდი რაოდენობით გარნიზონები, რათა მისი სპარსული კამპანიის პერიოდში საზღვრები დაცული ყოფილიყო. IV საუკუნის რომის იმპერიას კი,

რომელსაც ძირითადად თავდაცვითი პოზიცია ეკავა და ძლივს უძლებდა ბარბაროსთა ყოველმხრივ შეტევებს, უწევდა მუდმივად ჰყოლოდა Limitanei-ს, ანუ მესაზღვრეთა ლეგიონები. ეს ლეგიონები ერთ ადგილას ცხოვრობდნენ, იმპერატორი კი ლაშქრობებში Comitatuses-ს (შიდა სამსაზურის ჯარებს) იყენებდა. ადრიანოპოლის დიდ ბრძოლაში 378 წელს იმპერატორ ვალენსის მეთაურობაში მყოფი აღმოსავლეთ რომაული არმიის რიცხოვნობა 15-20-დან 25-30 ათას კაცამდე მერყეობს. ირანული არმიების რაოდენობრივი მაჩვენებლები არცთუ ბევრი გვაქვს და უმეტესობა VI საუკუნისა და VII საუკუნის პირველი ნახევრისაა, როცა სასანიდები ისლამურ ხალიფატს ებრძოდნენ. ბიზანტიის წინააღმდეგ სატალასთან გამართულ ბრძოლაში მერ-მეროეს 30 ათასამდე ჯარისკაცი ჰყავდა. ვალაჯის გადაწყვეტ ბრძოლაში 633 წელს ირანელებს 40 ათასი მეომარი უნდა ჰყოლოდათ. ყველაზე რთული მაინც მომთაბარეთა ჯარის რაო-

რომაელი კლიმანარიები, IV-V სს.

რომაელი მეომრის მუზარადი, IV-V სს.

ღარილის ხეობა, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გადმოსასვლელი დიდ კავკასიონზე

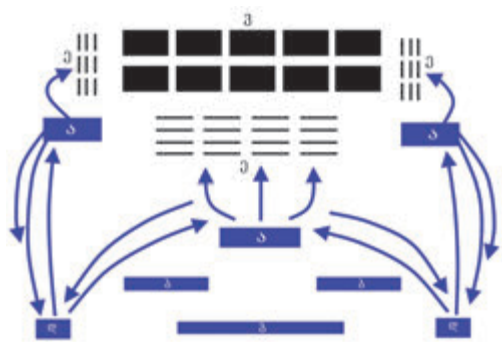
დენობის განსაზღვრაა. ისტორიული წყაროები მათ უზარმაზარ რიცხვზე საუბრობენ, მაგრამ როგორც შემდგომ გამოჩნდა, არც ეს შეესაბამება სიმართლეს. ავართა მომთაბარე ტომსა და ბიზანტიის ჯარს შორის ბრძოლა ვიშინაციუმთან 599 წელს ავართა სასტიკი მარცხით და თითქმის მისი სრული განადგურებით დასრულდა. ავარებმა 28 ათას მეომრამდე დაკარგეს.

რიცხვები ასე თუ ისე ნათელია და ალბათ აღარ საჭიროებს იმის გამეორებას, რომ შუა საუკუნეების ისტორიული წყაროები სამხედრო ძალების რაოდენობის დასახელებისას ხშირად აცდენილი რეალობას.

„მხედრები თავისუფალ წვრილ მესაკუთრე მიწათმფლობელთა რიგებიდან გამოდიოდნენ. ცხენი და იარაღი მათ საკუთარი უნდა ჰქონოდათ. ვისაც ქონებრივი შეძლება ჰქონდა, ცხენს ჯავშანს ადგამდა („თორნი“) და თვითონაც „ჯაჭვ-ჩაბალახით“ იმოსებოდა. მძიმედ შეჭურვილი მხედრები — „თოროსნები“, ჯარის ავანგარდულ ნაწილს ქმნიდნენ, მათ მოჰყვებოდნენ ქვეითები („მკვირცხლი ერისაი“), რომელთაც ზურგში ედგნენ მსუბუქად შეიარაღებული ცხენოსნები — „სიმრავლე მხედართაი“.

„მხედრებს სამსახურის სანაცვლოდ, ჩვე-

ულებრივ, ულუფა და სარგო ეძლეოდათ, რასაც „როჭიკი“ ეწოდებოდა. ფეოდალური ურთიერთობის ჩასახვა-განვითარების შედეგად, მხედრის სამსახურის საფუძვლად თანდათან მიწა იქცა. საერთოდ, მემაჟღეფთა თვალსაზრისით, „მხედრები“ ძირითადად წვრილი მიწათმფლობელები არიან. ისინი, ვის ხელშიც საკმარისი მიწა აღმოჩნდა, ლაშქრობასა და სამსახურს ახლა უკეთ ახერხებდნენ და აზ-

მომთაბარე ცხენოსან-მოისართა საბრძოლო ტაქტიკა: ა) ცხენოსან-მოისართა პოზიციები; ბ) სარუზერუო ცხენოსანი ჯარი; გ) ქვეითი ჯარი; დ) ცხენოსან-მოისართა აღჭურვილობის მარაგი; ე) ცხენოსან-მოისართა მანევრირების არეალი; ე) მოწინააღმდეგის ჯარი.

ჰუნები კატალაუნის ველზე ბრძოლაში, 451 წ.

ნაურდებოდნენ. ამ მხრივ საყურადღებოა ვახტანგ გორგასლის ღონისძიება, რომელმაც ოსებზე გამარჯვების შემდეგ „წარჩინებულ ქმნა მხედარნი, მსახურნი მხნედ“ (ქართლის

ცხოვრება). ჯარის ორგანიზაციის ეს ტიპი ქვეყნის შიგნით არსებული ეკონომიკური და სოციალური დიფერენციაციის შედეგი იყო. ვახტანგ გორგასლის დროს უნდა დაწყე-

რომაული ლეგიონი ბრძოლაში, IV ს.

ბულიყო იმ საზოგადოების ფორმირება, რომელიც შემდეგში ტაძრეულის სახელით გახდა ცნობილი. „მსახურების“ ერთ განსაზღვრულ, პრივილეგიურულ ჯგუფს ქმნიდნენ „ტაძრეულები“. თუ „მსახური“ „სახლისგან“ არის ნაწარმოები, „ტაძრეულები“ „ტაძრისგან“ მომდინარეობს (ძვ. სპ. თაცარა ნიშნავს სასახლეს). „ტაძრეულები“ „სამეფო სახლის“, „სეფექვეყნის“ ხალხია. ისინი რანგით მაღლა დგანან ჩვეულებრივ მსახურზე. მათი დაწინაურება-გააზნაურების შესაძლებლობაც, ცხადია, მეტია.

მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ ფეხოსნები, როგორც ირანის შემთხვევაში ვნახეთ, არც იბერიის ჯარში ასრულებდნენ ძირითად როლს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, კავალერიის მიღწეული შედეგი მათ უნდა გაემტკიცებინათ, დაეკავებინათ პოზიციები და დაერთყათ ცხენოსნებისგან მოცელილი და დაფანტული მოწინააღმდეგისთვის. ასევე ფეხოსნები იღებდნენ მტრის ციხესიმაგრეებსაც. მათ შორის უმეტესობა მსუბუქად იყო შეიარაღებული, რადგან აბჯარ-საჭურველი ძვირი ჯდებოდა, ხოლო ღარიბ ყმებს არ შეეძლოთ, დიდებულთა მსგავსად აღჭურვილიყვნენ. იქნებ ამასთან დაკავშირებით უწოდეს მათ „მკვირცხლი ერისაი“. მსუბუქი ქვეითი ჯარი შეიარაღებული იყო ძირითადად ხელშუბებით, მშვილდ-ისრებით, შურდულებით, შუბებითა და ფარებით. მათ უკან მოჰყვებოდა მსუბუქი კავალერია, რომელსაც ის ფუნქციაც გააჩნდა, რომ არ მიეცა საშუალება საკუთარი ქვეითებისთვის, ბრძოლის ველიდან გაქცეულიყვნენ. ირანული მაგალითის მიხედვით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ვახტანგის არმიის მსუბუქი ცხენოსნები მოქირავნე ან მოკავშირე ჩრდილოეთკავკასიელები იყვნენ (თუნდაც ჯუანშერის „მეფენი კავკასიანნი“), რომელთაც სასანიდებმაც იყენებდნენ.

V საუკუნის იბერიული არმიის მთლიანი და დეტალური სახის აღდგენა ძნელია, რადგან არ გვაქვს საკმარისი არქეოლოგიური და დოკუმენტური მასალა, რომელსაც დავეყრდნობოდით კვლევისას, თუმცა მიუხედავად ამისა, უცხოური წყაროებისა და მეზობელი სახელმწიფოების კარგად შესწავლის შედეგად, შესაძლებელია მისი ზოგადი სახის ჩვენება.

ნიკა სოფერია

შუბითა და მშვილდ-ისრით აღჭურვილი რომაელი მეომარი (პიპოტოქსოტი), IV-V სს.

ერთ-ერთი გერმანული ბარბაროსული ტომის მეომრები, IV-V სს.

პირველი ტანკები საქართველოში

შეჯავშნული საბრძოლო მანქანა — ტანკი პირველად 1916 წელს სომის ბრძოლის დროს გამოიყენეს ბრიტანელებმა. ამან მოწინააღმდეგის ჯარისკაცებზე შოკის მომგვრელი ეფექტი მოახდინა. წარმოიდგინეს, რომ მათკენ ნამდვილი ეშმაკი მიემართებოდა. ოთხი წლის შემდეგ ასეთი „ეშმაკები“ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის არმიის შეიარაღებაშიც გამოჩნდნენ, მაგრამ საბჭოთა რუსეთმა ეს ტექნიკა ალაფის სახით ისე აგვწაპნა, რომ ამორტიზებულ „ეშმაკებს“ სიარულიც კი ვერ ვასწავლეთ.

როგორ მოხვდა ტანკები საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიის შეიარაღებაში? იმ დროისთვის ტანკები უკვე რამდენიმე დიდი სახელმწიფოს არმიის შეიარაღებაში ჰქონდათ, თუმცა არც ერთ მათგანს

აზრად არ მოსვლია, საქართველოსთვის უსასყიდლოდ დაეთმო ან მიეყიდა ისინი.

სამაგიეროდ, დასავლეთი ტანკებით ამარაგებდა რუსეთის სამოქალაქო ომში ბოლშევიკებს დაპირისპირებულ თეთრგვარდიულ შენაერთებს. 1920 წლის გაზაფხულზე სამოქალაქო ომში ჩრდილოეთ კავკასიის სამხედრო ოპერაციაში თეთრგვარდიელები დამარცხდნენ და მათი ნაწილი გენერლების ივან ერდელისა და დანიილ დრაცენკოს მეთაურობით, 10 ათასი კაცის შემადგენლობით იძულებული გახდა საქართველოს ტერიტორიაზე შემოსულიყო დარიალის ხეობიდან. საქართველოს საისტორიო არქივის ფონდსაცავში არსებული დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიის, გვარდიისა და რუსეთის სამხედრო ატაშეს ფონდებში დაცულ დოკუმენტებში არსებული ინფორმაციის შეჯერების შედეგად ჩვენთვის ცნობილი ხდება, რომ სწორედ ამ შენაერთებს ჩამოართვა ქართულმა გვარდიამ საბრძოლო

გენერალი
ივან
ერდელი

მანქანები და სხვა ტიპის შეიარაღებაც. თუმცა არსებობს მოსაზრება, რომ ეს ტანკები ბათუმში შეიძინეს ქართველებმა ვრანგელის ოფიცრისგან, რაც საარქივო დოკუმენტებით არ დასტურდება.

ამორტიზებული ტანკების ტრანსპორტირება საქართველოს სამხედრო გზაზე ძალიან რთულად მიმდინარეობდა — სამხედრო მანქანის ნაწილებს ურმებით ეზიდებოდნენ სახალხო გვარდიის წარმომადგენლები, რაც მარტივი არ იყო ცუდი და დათოვლილი გზის გამო. თეთრებისთვის ტანკების ჩამორთმევამ შეაშფოთა ბრიტანელები და ამიერკავკასიაში ბრიტანეთის უმაღლესმა კომისარმა უორდროპმა 1920 წლის 5 აპრილს ქართველებს ტანკების დაბრუნება მოსთხოვა, რათა სასწრაფოდ გაეგზავნათ ყირიმში, რასაც ქართულმა მხარემ უარით უპასუხა. არგუმენტად ის მოიყვანეს, რომ ტანკები თოვლიანი გზის გამო ჯერ არ მიეღოთ, იმაუდროულად, ეს ტანკები წარმოადგენდა სამხედრო ქონებას და „მოხალისეთათვის“ მათი გადაცემა შეუძლებელი იქნებოდა. მოგვიანებით თბილისში ჩამოტანილი ტანკები გადაეცა სახალხო გვარდიას. გვარდიის ჯაგუნოსან ავტომობილთა გუნდი გადაკეთდა ჯაგუნოსან საავტომობილო სატანკო დივიზიონად, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა გვარდიელი ორჯონიკიძე. დივიზიონში ორი ცალი Mark V-ი ტიპის ტანკის გარდა შედიოდა ექვსი ჯაგუნოსანავტომობილი და სხვა მანქანები.

ბრიტანეთმა Mark V-ი ტიპის ტანკების წარმოება პირველი მსოფლიო ომის ბოლოს დაიწყო, პირველი მოდელი აიწყო 1918 წლის იანვარში. ომის დასრულებამდე 400-მდე ტანკის აწეობა მოხერხდა. საბრძოლო მანქანის პარამეტრები და საბრძოლო შესაძლებლობები შემდგენაირია: ტანკის მასა „მამალი“ — 29 ტონა, „დედალი“ — 28 ტონა; შეიარაღება „მამალი“ — ორი 57 მმ-იანი ქვემეხი და ოთხი 8 მმ-იანი ტყვიამფრქვევი; „დედალი“ — ექვსი 7,7მმ-იანი ტყვიამფრქვევი. ტანკის მოქმედების რადიუსი მოიცავდა 72-80 კილომეტრს. სიჩქარე 4-8 კმ/სთ-ს. ძრავა — რიკარდოს 6-ცილინდრიანი 150 ცხ/ძ. კარბურატორიანი ძრავი. ეკიპაჟი — 8 კაცი (ტანკის მეთაური, მძღოლი და 6 მსროლელი). ჩვენთვის უცნობია, რომელი „სქესის“ Mark V-ები იყო გვარდიის შეიარაღებაში, თუმცა ცნობილია ზოგიერთი ქართველი ტანკისტის ვინაობა.

თეთრებისთვის ჩამორთმეული ტანკები სახალხო გვარდიას გადაეცა

ერთ-ერთი ტანკის მეთაური იყო ოფიცერი სერგო გაბელაშვილი, ასევე ტანკების „დამტარებლად“ მეორე ხარისხის თანამდებობაზე მსახურობდნენ ოფიცრები — ანატოლი იმნაძე და ივანე მაისურაძე. ტანკების ჩამოყვანამ დიდი ინტერესი გამოიწვია მთელ შეიარაღებულ ძალებში. მაგალითად, რეგულარული არმიის ათასეულების უფროსები გვარდიის მთავარ შტაბს სთხოვდნენ, რათა მათთვის მიეცათ შესაძლებლობა, ათასეულის მთელი შემადგენლობა მისულიყო და ამ უახლეს საბრძოლო საშუალებას გასცნობოდა.

მიუხედავად ასეთი ინტერესისა, ტანკების შეკეთების საქმე ძალიან ნელა მიიწვედა წინ — 1920 წლის ნოემბერში გვარდიის მთავარმა შტაბმა აირჩია სპეციალური კომისია ფარნივეის, ფარქოსაძის, ჯობლაძისა და ჭიბაბრიშვილის შემადგენლობით. მათ ყურადღება უნდა

პირველად ტანკი სომას ბრძოლაში გამოიყენეს 1916 წელს

მიექციათ და მიეღოთ ყოველგვარი ზომები, რათა ტანკები რაც შეიძლება სწრაფად ჩამდგარიყვნენ მწყობრში. ამ პრობლემის გადაჭრისთვის გვარდიას მიეცა დამატებით 300 ათასი მანეთი სამხედრო ფონდიდან. მცდელობის მიუხედავად, ტანკების მწყობრში ჩაყენება საბჭოთა რუსეთთან ომისთვის ვერ მოხერხდა. სამაგიეროდ, ბოლშევიკური რუსეთის მე-11 არმიის ავტოსატანკო რაზმში ზუსტად იმავე ტიპის ოთხი ბრიტანული ტანკი შედიოდა, სამი მათგანი გამოიყენეს თბილისთან 24 თებერვლის ბრძოლაში. ტანკებმა ვერ შეძლეს ქართველთა პოზიციების გარღვევა. ბურუსის გამო ქართულ არტილერიას სანგრებთან მოწინააღმდეგის ტანკების მოსვლა ვერ შეუნიშნავს, ხოლო სანგრებში მყოფ სამეგრელოს გვარდიის ნაწილებს ტანკისთვის სროლა ტყვიამფრქვევებითა და თოფებით აუტეხავს და

ბოლო მომენტში სანგრები უწყესრიგოდ მიუტოვებია. მაგრამ იმერეთის მეორე ბატალიონს აკაკი კვიციანიშვილის მეთაურობით, ორი სამთო ზარბაზნისა და ფლანგიდან ახალციხის ბატალიონის მასირებული ცეცხლის დახმარებით, მოწინააღმდეგის ტანკები და ქვეითი ნაწილები უკანვე განუდევნიათ.

მოწინააღმდეგის ერთი ტანკი 20-მეტრიან ხეში ჩაიჩეხა, რომლის ეკიპაჟიც მძიმედ დაშავდა. მას შემდეგ, რაც ქართულმა ნაწილებმა ქალაქი დატოვეს, იქ გადარჩენილი ორი რუსული ტანკი შევიდა. მალევე რუსებმა თბილისის სადგურის სახელოსნოში აღმოაჩინეს ნაწილობრივ დაშლილი ქართული ტანკები, რომლებიც მოსკოვში გააგზავნეს, როგორც „საქართველოს მთავრობის“ საჩუქარი რუსეთისადმი.

ღიმიტრი სილაძაძე

სახალხო გვარდიის ტანკები რუსებს თბილისიდან გააქვთ

გსოფლიოს ილუსტრირებული ისტორია

24
ტომაე

სამყაროს დასაბამიდან
დღევანდელმდე

„კვირის პალიტრასთან“
ერთად

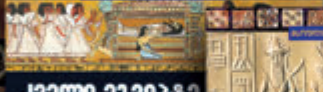
აზიური სივილიზაცია

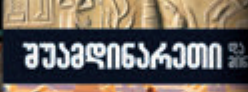
რომაული სამყარო

ქველი ეპოქა

შუამდინარეთი

პრეისტორია

სიუხლე!

ნიგნის ფასი:
6 ლარი
გაზეთთან ერთად:
7 ლარი

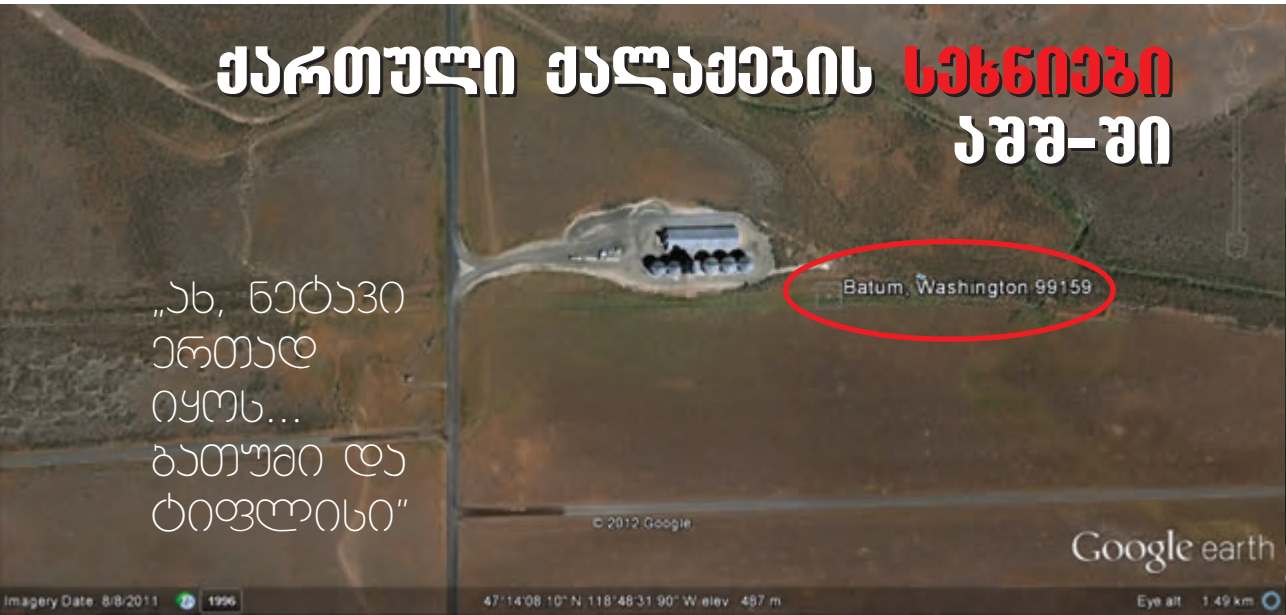

ნაიკითხე, გაერთე და შეიყვანი!

ნიგნები ადგილზე მიტანით ფასნამების გარეშე
ტელ.: 0(32) 238 26 73; 0(32) 238 26 74 www.elva.ge

ქართული ქალაქების სხნივები აშშ-ში

„ახ, ნატავი ერთად იყოს... ბათუმი და ტიფლისი“

ამერიკული ბათუმი და ტიფლისი „გუგლის“ რუკებზე

ამერიკის შეერთებული შტატების ვრცელ ტერიტორიაზე, რომელზეც მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ქალაქის სახელწოდება სხვადასხვა ფორმით მეორდება, ვაშინგტონის შტატში ორი ქართული ქალაქის სახელიც გვხვდება. ვაშინგტონის შტატში, გრანტის საგრაფოში, 90-ე გზატკეცილის სიახლოვეს მდებარეობს პატარა დასახლება ტიფლისი, მეზობლად, ადამსის საგრაფოში კი უფრო მცირე დასახლება — ბათუმი.

ბუნებრივად იბადება კითხვა, საიდან გაჩნდა ტიფლისი და ბათუმი აშშ-ის უკიდურეს ჩრდილოეთ-დასავლეთ შტატში (თუ არ ჩავთვლით ალასკას). რატომ შეიძლება მოსვლიდან ამერიკელებს თავში ამ სახელების დარქმევა საკუთარი დასახლებებისთვის? საქმე ის არის, რომ თავდაპირველად დასახლებები ისე გაჩნდა, მათთვის სახელი არავის დაურქმევია. ამ ადგილებისკენ რუს ფერმერთა ჯგუფები დაიძრნენ, რომლებიც იქაურმა ნიადაგმა და ხორბლის მოყვანისთვის ხელსაყრელმა პირობებმა მიიზიდა. 1910 წლიდან ამ ადგილებში დიდი სარკინიგზო ხაზის მშენებლობა დაიწყო. ამ ხაზს წყნარი ოკეანის სანაპირო და ე.წ. დიდი ტბები უნდა დაეკავშირებინა ერთმანეთთან. იგი გადაჭიმული უნდა ყოფილიყო ვაშინგტონის შტატის უკიდურესი დასავლეთიდან ვისკონსინის შტატის ქალაქ მილუოკიმდე, რომელიც მიხიგანის ტბის სამხრეთ-დასავლეთ ნაპირზე მდებარეობს, იქიდან კი სენტ-პოლისა და ჩიკაგოსკენ გაგრძელდებოდა.

როგორც ჩანს, 1910 წლისთვის იმ ადგილებს, სადაც რუსი ემიგრანტები სახლობდნენ, ჯერ კიდევ არ ჰქონდა სახელი. ერთ-ერთი ინტერნეტსაიტის მონაცემებით, სახელი ბათუმი სარკინიგზო კომპანიამ შეარჩია, კავკასიის დასავლეთ ნაწილში მდებარე ქალაქის მიხედვით. მიუხედავად იმისა, რომ ტიფლისის შესახებ მსგავსი ინფორმაციის მოძიება ვერ მოხერხდა, ეს ცნობა შეიძლება სანდოდ მივიჩნიოთ, რადგან ამ ორი დასახლების გარდა, ვაშინგტონის შტატში, ლინკოლნის საგრაფოში მდებარეობს პატარა დასახლება, რომელსაც ოდესა ჰქვია. ვინაიდან 1910 წლისთვის სამივე ქალაქი რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში იმყოფებოდა, სავარაუდოა, რომ სარკინიგზო კომპანიამ სწორედ „რუსული“ ქალაქების სახელები შეურჩია დასახლებებს.

„ბიგ ბენდის“ სარკინიგზო ხაზის სამშენებლო სამუშაოები 1909 წლიდან იწყება, ტიფლისი კი დოკუმენტაციაში უკვე 1911 წლიდან

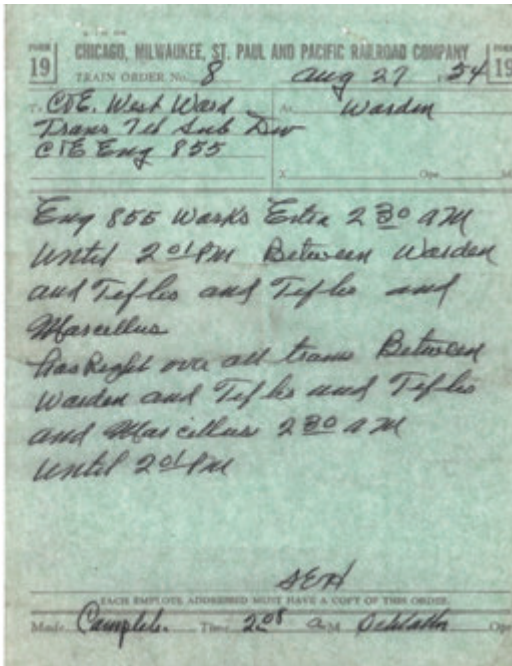
ჩანს. მასზე სარკინიგზო ხაზის ის ტოტი გადიოდა, რომელსაც მოზესის ტბისკენ ეჭირა გეზი. ტიფლისის კვეთდა მარსელუსისკენ მიმავალი გზაც. სარკინიგზო კომპანიის მუშებმა 1911 წლის 25 ივნისს ტიფლისის დასავლეთით დაიწყეს ხაზის გაყვანა და 31 ოქტომბრისთვის 42 მილით წაიწიეს წინ. აქედან მოყოლებული, ტიფლისი სშირად ფიგურირებს სარკინიგზო კომპანიის საბუთებში. შემორჩენილია მატარებლების მოძრაობის გრაფიკიც. მაგალითად: ვერდენიდან 07:00 საათზე გამოსული მატარებელი №115 ტიფლისში 07:25 საათზე შევიდა; ტიფლისიდან გასული მატარებელი №215 ნეპელში ჩაეიდა 08:25 საათზე; მატარებელმა №216-მა დატოვა ნეპელი 08:40 საათზე და ტიფლისში შევიდა 09:45 საათზე; მატარებელმა №115 ტიფლისი დატოვა 09:45 საათზე და ჩაეიდა მარსელუსში 12:15 საათზე. ასეთი იყო მატარებლის მოძრაობის გრაფიკი ტიფლისიდან და ტიფლისისკენ 1915 წლის 9 ნოემბერს.

ტიფლისი რომ ამ დიდი სარკინიგზო ხაზის ცხოვრებაში მოკრძალებულ როლს ყოველთვის ასრულებდა, კარგად ჩანს მომდევნო პერიოდის დოკუმენტაციაშიც. 1954 წლის 27 აგვისტოს გამოწერილია ორდერი №8 თანდართული ანგარიშსწორების აქტით, რომელიც მატარებელს ტიფლისის გავლით მოძრაობის უფლებას აძლევდა. მსგავსია 1954 წლის 4 დეკემბერს გამოწერილი ორდერი №23, ასე-

ვე თანდართული ანგარიშსწორების აქტით. პირველი მათგანი მარსელუსისკენ მოძრაობის ნებართვას იძლეოდა, მეორე კი მოზესის ტბის მიმართულებით.

ტიფლისი ფიგურირებს 1970-იანი წლების დოკუმენტაციაშიც. როგორც ჩანს, ამ დროს სარკინიგზო ხაზის რეკონსტრუქცია დაიწყო. 1976 წლის ნახაზებიდან ირკვევა, რომ რეკონსტრუქცია შეეხო იმ მონაკვეთებს, რომლებიც ტიფლისზე გადიოდა. კერძოდ: მოზესის ტბიდან ტიფლისამდე და ვერდენიდან მარსელუსამდე.

რაც შეეხება ბათუმს, ხელმისაწვდომია მისი საკადასტრო რუკა, რომელიც 1912 წლით თარიღდება. რუკის მიხედვით, ბათუმი რკინიგზის პირას გაშენებული პატარა დასახლება გახლდათ, რომელსაც ოთხი პროსპექტი ჰქონდა. დასახლების შუაგულში ამ პროსპექტებს ორი ქუჩა კვეთდა და დასახლების განაპირა ადგილებშიც გადიოდა. საერთო ჯამში, დასახლება ათი კვარტალისგან შედგებოდა. გეგმის მიხედვით, გზის პირას გათვალისწინებული იყო სკოლის მშენებლობაც. უნდა ვივარაუდოთ, რომ 1912 წლამდე ბათუმი ორგანიზებულ დასახლებას არ წარმოადგენდა. ბათუმი ფიგურირებს ჩვენ მიერ უკვე ნახსენებ რკინიგზის 1976 წლით რეკონსტრუქციის გეგმაშიც. ის მარსელუს-ვერდენის მონაკვეთზე მდებარეობდა.

ორდერი №8, თანდართული ანგარიშსწორების აქტით, მარსელუსისკენ მოძრაობის ნებართვას იძლეოდა

ამერიკული ბათუმი დღეს

საინტერესოა, რომ ვაშინგტონის შტატის ერთ-ერთ მაგისტრალს ბათუმის გზა ეწოდება. ის ვაშინგტონის შტატის რამდენიმე საგრაფოზე გადის, კვეთს 90-ე გზატკეცილს და თითქმის ორეკონის შტატამდე აღწევს.

თუმცა ვერც ტიფლისი და ვერც ბათუმი სიცოცხლისუნარიანი დასახლებები ვერ აღმოჩნდა და მათი ქალაქებად ქცევა ვერ მოხერხდა. 1980 წელს აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯიმი კარტერმა ხელი მოაწერა ფედერალურ კანონს, რომელიც სტაგერსის სარკინიგზო აქტის სახელითაა ცნობილი. ამ აქტის ძალით ამერიკული სარკინიგზო ინდუსტრიის რეგულირება შეწყდა. სტაგერსის აქტმა ჩაანაცვლა შტატთაშორისი კომერციული აქტი, რომელიც 1887 წლიდან მოქმედებდა და სარკინიგზო სისტემის მკაცრ რეგულირებას ითვალისწინებდა. ახალმა კანონმა შესაძლებელი გახადა წამგებიანი სარკინიგზო ხაზების რეორგანიზება და გაუქმება. 1977 წლის კვლევამ ნათლად აჩვენა, რომ „ბიგ ბენდის“ რკინიგზა წამგებაზე მუშაობდა. ტიფლის-მარსელუსის მონაკვეთზე სატვირთო გადაზიდვათა საერთო ღირებულება ხსენებულ მონაკვეთზე მხოლოდ \$918,5 იყო. თუმცა დასკვნაში ეწერა, რომ ხორბლის დიდი მარაგის გამო ამ მონაკვეთის გაუქმება 1980 წლამდე, ახალი გვირაბის გაყვანამდე, არ იყო მიზანშეწონილი. სწორედ 1980 წლიდან, ახალი კანონის მიღების შემდეგ, წყნარი ოკეანისა და დიდი ტბების დამაკავშირებელი რკინიგზის მრავალმა განშტოებამ მოქმედება შეწყვიტა. მათ შორის მოხვდა ის ხაზებიც, რომელზებიც ტიფლისსა და ბათუმზე გადიოდა.

დღეს ტიფლისსა და ბათუმს ძნელია ქალაქი უწოდო. კოსმოსიდან დაკვირვებით ტიფლისის ტერიტორიაზე ჩანს რამდენიმე სამურნეო დანიშნულების ნაგებობა და საცხოვრებელი სახლი. გარშემო კი მხოლოდ ხორბლის ყანებია. დასახლების განაპირას ჩანს გაუქმებული სარკინიგზო ხაზიც. რაც შეეხება ბათუმს, იქ კიდევ უფრო ნაკლები სამურნეო ნაგებობაა. გარშემო მხოლოდ ყანებია, რომელთაც შუაზე ბათუმის გზა კვეთს.

როგორც აღვნიშნეთ, ეს დასახლებები რუსი ფერმერების დაარსებულია. ძნელი სათქმელია, იყვნენ თუ არა მათ შორის ეთნიკური ქართველები. ამის დადგენა საკითხის ადგილზე შესწავლის გარეშე პრაქტი-

კულად შეუძლებელია. ერთი რამ ფაქტია, სარკინიგზო ხაზის გაუქმებამ ამ დასახლებებს ფუნქცია დაუკარგა. ჩვენი მცდელობის მიუხედავად, მათი მოსახლეობის ოდენობის დადგენა ვერ მოხერხდა. რაც შეეხება ბათუმის გზას, მასზე არაერთი სასტუმრო, კვების ობიექტი თუ ბენზინგასამართი სადგურია განთავსებული. განსხვავებული მდგომარეობაა ოდესაში, რომელიც პატარა, კოხტა დასახლებად ჩამოყალიბდა, საკუთარი ბეისბოლის მოედნით, გოლფკლუბით, სკოლითა და საავადმყოფოთი. მისი მოსახლეობა ოფიციალური მონაცემებით, 957 კაცია (აშშ-ის ტერიტორიაზე კიდევ ორი ოდესაა — ტეხასისა და დელაუერის შტატებში). ვაშინგტონის შტატის საზღვარზე, აიდაჰოს შტატში, ასევე მდებარეობს ქალაქი მოსკოვი, სადაც 23,8 ათასი მოსახლეა. ის 1871 წელს დაარსდა, ხოლო ქალაქის სტატუსი 1987 წლიდან მიიღო. შესაძლოა ტიფლისიცა და ბათუმიც მაშინ დაარსდა, მაგრამ ჩვენს ხელთ არსებული მასალებით, ისინი 1911 წელზე ადრეულ დოკუმენტებში არ გვხვდება.

მიუხედავად ყველაფრისა, ვაშინგტონის შტატის ტოპოგრაფიულ რუკაზე დღესაც გვხვდება ქართული დასახლებანი — ტიფლისი და ბათუმი. ისინი ერთ შტატში, მეზობელ საგრაფოებში, 90-ე გზატკეცილის სხვადასხვა მხარეს მდებარეობენ. მათ შორის მანძილი დაახლოებით 37 კილომეტრია. ამ მანძილის დაფარვა ავტომობილით 46 წუთშია შესაძლებელი. საფეხმავლო გზა ოდნავ მოკლეა, 34,6 კილომეტრს შეადგენს და მისი დაფარვა, სურვილის შემთხვევაში, 6 საათსა და 54 წუთში შეიძლება. ველოსაბედი კი ამ მანძილს 1 საათსა და 45 წუთში დაფარავთ — ამგვარი გაზომვები „გუგლის“ რუკების მეშვეობითაა შესაძლებელი.

არ არის გამორიცხული, რომ რუს ფერმერთა შორის ყოფილიყვნენ ეთნიკური ქართველებიც. ამ ვარაუდის დადასტურება ან უარყოფა მხოლოდ ვაშინგტონის შტატში, გრანტისა და ადამსის საგრაფოების არქივებში დასახლებების შესახებ არსებული მასალების გაცნობის შემდეგ იქნება შესაძლებელი.

დავით პრაგვაძე

ამერიკული ტიფლისი დღეს

ისტორიანი

წლისაა

საუკეთესო

ინფორმაცია შურნალს დაემატა 32 გვერდი.
ფასი გახდა 3 ლარი.

ისტორიების ამხრობელი

სარუქარი! სარუქარი! სარუქარი!

გამოიწერათ 1 წლით
შურნალი „ისტორიანი“
და მიიღეთ ზონუსად
2012 წლის 12 შურნალი
სარუქარად!
www.elva.ge
ტელ.: 2382673, 2382676

ოჩაკოვის
შტურმი,
1788 წ.

საქართველო საჯალათო კუნძუნი

ჩვენი ქვეყნის ისტორიული ტერიტორიის გადასაჭილება დიდ იმპერიებს შორის (1700-1921)

(გვარძელეზა. დასაწყისი იხ. „ისტორიანი“ №2-3)

ოთხი საუკუნის განმავლობაში, 1514 წლიდან (ირან-ოსმალეთის ომების დაწყებიდან) 1914 წლამდე (პირველ მსოფლიო ომამდე), სამწუხაროდ, საქართველოსთვის გარე სამყაროს ირანი, ოსმალეთი და რუსეთი წარმოადგენდა. ევროპის სახელმწიფოები სამხრეთ კავკასიის (ამიერკავკასიის) საქმეში ვერ ერეოდნენ. საქართველოსა და ქართველობის ბედი ირან-ოსმალეთ-რუსეთის დაპირისპირებაში წყდებოდა.

10. რუსეთ-ოსმალეთის 1791 წლის 29 დეკემბრის საზავო ხელშეკრულება (იასის ტრაქტატი)

რუსეთის ბრძოლა ჩრდილოეთ შავი ზღვის-პირეთსა და აზოვისპირეთში გაბატონებისთვის 1783 წელს მნიშვნელოვანი გამარჯვებით დასრულდა ყირიმის სახანო რუსეთის შემადგენლობაში გადავიდა. ოსმალეთი ვერ ეგუებოდა ყირიმის სახანოს დაკარგვას. 1787 წელს ოსმალეთმა რუსეთს ყირიმის სახანოს დაბრუნება მოსთხოვა, რაზეც რუსეთმა უარი განაცხადა. ომი გარდაუვალი გახდა. 1787 წელს დაიწყო რუსეთ-ოსმალეთის მორიგი ომი, რომელიც 1791 წლამდე გაგრძელდა. 1787 წელს კინბურნთან (ოჩაკოვის მახლობლად) რუსე-

თის არმიამ ოსმალები სასტიკად დაამარცხა. 1788 წელს რუსებმა ოჩაკოვის ძლიერი ციხესიმაგრე დაიკავეს. 1789 წელს ფოქშასთან (მდინარე რიმნიკზე) ოსმალები კიდევ უფრო სასტიკად დამარცხდნენ. 1790 წელს რუსეთის არმიამ აიღო მდინარე დუნაის შესართავში მდებარე იზმაილის ციხესიმაგრე. რუსეთის სამხედრო ფლოტმა შავ ზღვაზე რამდენჯერმე დაამარცხა ოსმალეთის ფლოტი. დამარცხებული ოსმალეთი ზავს დათანხმდა.

1791 წლის 29 დეკემბერს იასში რუსეთსა და ოსმალეთს შორის დაიდო საზავო ხელშეკრულება (ტრაქტატი). რუსეთ-ოსმალეთის 1791 წლის 29 დეკემბრის იასის საზავო ხელშეკრულებამ (ტრაქტატმა) დაადასტურა რუ-

სეთ-ოსმალეთის 1774 წლის 10 ივლისის ქუჩუკ-კაინარჯის საზავო ხელშეკრულების (ტრაქტატის) ყველა მუხლი. საზავო ხელშეკრულების ძალით ყირიმის ნახევარკუნძული რუსეთის ტერიტორიად გამოცხადდა. რუსეთს გადაეცა შავი ზღვის სანაპირო მდინარეებს დნესტრსა და სამხრეთ ბუგს შორის.

იასის საზავო ხელშეკრულება საქართველოსაც შეეხო. ოსმალეთმა ცნო 1783 წლის გორგიევსკის ტრაქტატი ანუ ქართლ-კახეთის სამეფოს შესვლა რუსეთის მფარველობაში. საზავო ხელშეკრულების მე-5 მუხლის ძალით ოსმალეთის სულთანმა ვალდებულებას იღებდა, რომ ახალციხის ფაშა თავს აღარ დაესხმოდა ქართლ-კახეთის მეფის სამფლობელოებს. დასავლეთ საქართველოსადმი (იმერეთის სამეფო, სამეგრელოს, გურიისა და აფხაზეთის სამთავროები) ძალაში დარჩა 1774 წლის 10 ივლისის ქუჩუკ-კაინარჯის საზავო ხელშეკრულების (ტრაქტატის) პირობები.

11. რუსეთ-ოსმალეთის 1812 წლის 16 მაისის საზავო ხელშეკრულება (ბუქარესტის ტრაქტატი)

XVIII საუკუნეში რუსეთთან ომებში დამარცხების მიუხედავად, ოსმალეთი რევანშისტის ემზადებოდა. XIX საუკუნის დამდეგს რუსეთსა და საფრანგეთს შორის ოსმალეთის ლავირება დამთავრდა იმით, რომ აუსტერლიცის ბრძოლაში (1805 წ.) რუსეთის მარცხის შემდეგ ოსმალეთი საფრანგეთს მიემხრო და

რუსეთთან ურთიერთობას ხელოვნურად დაბაჟდა. ოსმალეთმა რუსეთის გეგმებისთვის ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეები დახურა. ამავე დროს სულთანმა უგულებელყო რუსეთთან დადებული საზავო ხელშეკრულებებით მოლდავეთის, ვალახეთისა და სერბეთისადმი ნაკისრი ვალდებულებები.

1806 წელს დაიწყო რუსეთ-ოსმალეთის ომი, რომელიც 1812 წლამდე გაგრძელდა. ოსმალეთი მიზნად ისახავდა ყირიმის ნახევარკუნძულისა და ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთის დაბრუნებას, ასევე მოლდავეთზე, ვალახეთსა და სერბეთზე სრული ბატონობის დამყარებას.

1806-1810 წლებში რუსეთმა დუნაისპირეთსა და ბალკანეთზე ვერ შეძლო ფართომასშტაბიანი საბრძოლო ოპერაციების წარმოება. 1810 წელს რუსეთის არმიამ გადალახა მდინარე დუნაი და მიადწია ბალკანეთის უღელტეხილებს. რუსებმა მიდწეულის შენარჩუნება ვერ შეძლეს, ჩრდილოეთ ბულგარეთი დატოვეს და საწყის პოზიციებზე დაიხიეს. 1811 წელს რუსეთის არმია შეტევაზე გადავიდა და რამდენიმე ბრძოლაში ოსმალეთის არმია სასტიკად დაამარცხა.

რუსეთის არმიამ წარმატებები მოიპოვა კავკასიის ფრონტზეც. 1810 წელს რუსებმა აიღეს ფოთი და სოხუმი, 1811 წელს — ახალქალაქი.

1812 წლის 16 მაისს ბუქარესტში რუსეთსა და ოსმალეთს შორის დაიდო საზავო ხელშეკრულება (ტრაქტატი). ბუქარესტის საზავო ხელ-

იზმაილის აღება, 1790 წ.

შეკრულების (ტრაქტატის) მესამე მუხლში აღნიშნული იყო, რომ უცვლელად რჩებოდა რუსეთსა და ოსმალეთს შორის ადრე დადებული ყველა ხელშეკრულება. ბუქარესტის საზავო ხელშეკრულებით რუსეთმა მიიღო ბესარაბია.

რუსეთ-ოსმალეთის 1812 წლის 16 მაისის ბუქარესტის საზავო ხელშეკრულება შეეხო საქართველოს. ოსმალეთმა სცნო ქართლ-კახეთის სამეფოს, იმერეთის სამეფოს, გურიის, სამეგრელოსა და აფხაზეთის სამთავროების გადასვლა რუსეთის მფლობელობაში. საზავო ხელშეკრულების მე-6 მუხლში აღნიშნული იყო, რომ რუსეთ-ოსმალეთის საზღვარი აზიაში უნდა აღდგენილიყო ომამდელი სახით. რუსეთს ოსმალეთისთვის უნდა დაებრუნებინა აზიაში (სამხრეთ კავკასიაში) დაკავებული ციხესიმაგრეები, ქალაქები, დაბეები და სოფლები.

რუსეთმა ოსმალეთს დაუბრუნა ფოთი და ახალქალაქი, მაგრამ შეძლო სოხუმის შენარჩუნება. სოხუმი რუსეთს დარჩა იმის გამო, რომ 1810 წელს აფხაზეთის მთავარი რუსეთის იმპერიის ქვეშევრდომობაში შევიდა. დამარცხებულმა ოსმალეთმა თავი ვეღარ გამოიღო აფხაზეთის შესანარჩუნებლად. საბოლოოდ, რუსეთს დარჩა შავი ზღვის სანაპირო სოხუმიდან რედუტ-კალემდე (მდინარე ხობის შესართავამდე).

გენერალი პავლე ციციანოვი

12. რუსეთ-ირანის 1813 წლის 12 ოქტომბრის საზავო ხელშეკრულება (გულისტანის ტრაქტატი)

ქართლ-კახეთის დაპყრობის (1801-1802 წწ.) შემდეგ რუსეთის იმპერია შეუდგა სამხრეთ-აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის სხვა ტერიტორიების დაპყრობას. 1802 წელს ყუბისა და თალიშის ხანები იძულებული გახდნენ, რუსეთის ქვეშევრდომობაში შესულიყვნენ. განჯის ხანმა ქვეშევრდომობის მიღებაზე უარი თქვა. 1804 წელს საქართველოს მთავარსარდალმა, გენერალმა პავლე ციციანოვმა განჯის სახანოს დაპყრობა დაიწყო. რუსეთისა და ირანის ურთიერთობა დაიძაბა და 1804 წელს ამ ორ ქვეყანას შორის ომიც ატყდა. ირანის ჯარები აღმოსავლეთ სომხეთიდან თბილისისკენ გაჭრას ცდილობდნენ. ამის საპასუხოდ პავლე ციციანოვმა ერევანს შეუტია. რუსებმა ემბოციონთან ირანის ჯარი დაამარცხეს და ერევანს შემოარტყეს ალყა. ის დიდხანს (1804-1805 წწ.) გაგრძელდა. სამაგიეროდ, რუსებმა უკუაგდეს თბილისის მიმართულებით შეტევაზე გადმოსული ირანის ჯარები. რუსებმა შეტევა განავითარეს ჩრდილოეთ აზერბაიჯანში და დაიკავეს ყარაბაღის, შექისა და შირვანის სახა-

აუსტერლიცის ბრძოლა, 1805 წ.

ნობი. ოსმალეთთან ომის დაწყების შემდეგ (1806 წ.) რუსეთს ირანთან ომის გაგრძელება გაუჭირდა. 1812 წელს ირანის ჯარები ყარაბაღში შეიჭრნენ, მაგრამ ასლანდუზთან რუსებმა კვლავ დაამარცხეს მოწინააღმდეგეთა შიმშილი რუსეთ-ირანის ომში მნიშვნელოვანი ბრძოლები აღარ გამართულა.

1813 წლის 24 ოქტომბერს სოფელ გულისტანში (ყარაბაღში) ხელი მოეწერა რუსეთ-ირანის საზავო ხელშეკრულებას (ტრაქტატი).

გულისტანის საზავო ხელშეკრულების მე-3 მუხლით რუსეთის შემადგენლობაში გადადიოდა ყარაბაღისა და განჯის სახანოები, შექის, შირვანის, დერბენდის, ყუბის, ბაქოსა და თალიშის სახანოების ტერიტორიის ის ნაწილი, რომელიც რუსეთის ჯარებს ეკავათ. რუსეთის ხელში გადადიოდა ასევე მთელი დაღესტანი, საქართველო (იგულისხმებოდა ქართლ-კახეთი) შურუგალის პროვინციასთან ერთად, იმერეთი, გურია, სამეგრელო, აფხაზეთი და მთელი ის ტერიტორია, რომელიც მდებარეობდა კავკასიის ხაზსა (გადიოდა ჩრდილოეთ კავკასიაში) და გულისტანის საზავო ხელშეკრულებით დადგენილ რუსეთ-ირანის ახალ საზღვარს შორის. რაც შეეხება გულისტანის საზავო ხელშეკრულებით რუსეთ-ირანის ახ-

ლი საზღვრის დადგენას, აქ ბევრი რამ ბუნდოვანი იყო. ხელშეკრულების მე-2 მუხლის მიხედვით რუსეთ-ირანის საზღვარი იწყებოდა ადინე ბაზართან და პირდაპირი ხაზით გადადიოდა მულანის ველზე, მიუყვებოდა მდინარე არაქსს იმ ადგილამდე, სადაც მას მდინარე ქაფნაქჩაი ერთვის, შემდეგ საზღვარი გასდევდა ყარაბაღის, ნახჭევანის, ერევანის სახანოების საზღვრებს და შურუგალის რაიონიდან მდინარე არფაჩაიმდე გრძელდებოდა. ეს კი ნიშნავდა, რომ საქართველოს ისტორიული ტერიტორია ჭარ-ბელაქანი (საინგილო) ირანმა რუსეთს დაუთმო.

* * *

13. რუსეთ-ირანის 1828 წლის 10 თებერვლის საზავო ხელშეკრულება (თურქმანჩაის ტრაქტატი)

ირანი ვერ ეგუებოდა 1813 წლის 12 ოქტომბრის გულისტანის საზავო ხელშეკრულების (ტრაქტატის) პირობებს. ირანს რუსეთის წინააღმდეგ აქეზებდა ინგლისი, რომელსაც არ სურდა რუსეთის გაბატონება სამხრეთ კავკასიაში, განსაკუთრებით, კასპიისპირეთში. 1826 წელს რუსეთსა და ირანს შორის მორიგი ომი დაიწყო, რომელიც 1828 წლამდე გაგრძელდა.

ერევნის აღება რუსეთის არმიის მიერ, გენერალ ი. ფ. პასკევიჩ-ერევანსკის მეთაურობით

1826 წელს ირანის 60-ათასიანი არმია აზერბაიჯანში შეიჭრა, ყარაბაღი და განჯა დაიკავა და ბაქოს მიადგა. იმავდროულად ირანის არმია საქართველოს საზღვრებისკენ გაიჭრა და თბილისს შეუქმნა საფრთხე. რუსებმა თავდაცვის ორგანიზება შეძლეს, შემდეგ შეტევაზე გადავიდნენ და 1826 წლის სექტემბერში შამქორთან სასტიკად დაამარცხეს მოწინააღმდეგე. 1826 წლის ბოლოსთვის რუსებმა ირანის არმია ჩრდილოეთ აზერბაიჯანიდან განდევნეს, 1827 წელს აიღეს ერევანი, 1827 წლის სექტემბერში კი თავრიზი დაიკავეს. 1828 წლის იანვარში რუსეთის არმიამ თეიზანის მიმართულებით შეუტია და დაიკავა ურმია, მარალა, არღებილი და მიანი. ირანის შაჰმა ზავი ითხოვა.

რუსეთსა და ირანს შორის საზავო ხელშეკრულება (ტრაქტატი) დაიდო 1828 წლის 10 თებერვალს სოფელ თურქმანჩაიში (მიანთან). საზავო ხელშეკრულების მე-3 მუხლის ძალით, ირანმა ცნო ერევნისა და ნახჭევნის სახანოების გადასვლა რუსეთის შემადგენლობაში.

თურქმანჩაის საზავო ხელშეკრულების მე-4 მუხლით დადგინდა რუსეთ-ირანის საზღვარი. საზღვარი იწყებოდა რუსეთ-ოსმალეთის საზღვრის იმ ადგილიდან, რომელიც პირდაპირი ხაზით ყველაზე ახლოს იყო მცირე არარატის მწვერვალთან. შემდეგ სასაზღვრო ხაზი მიუყვებოდა მდინარე არარატს არაქსთან შეერთებამდე, შერუდის მოპირდაპირე მხარეს. არარატის არაქსთან შეერთების ად-

გილიდან საზღვრის ხაზი მიუყვებოდა მდინარე არაქსს აბას-აბადის ციხესიმაგრემდე (მდინარე არაქსის მარჯვენა ნაპირზე). აბას-აბადის გასწვრივ სამ-ნახევარი ვერსის (3,73 კმ) სიგანის ტერიტორია უნდა გადასულიყო რუსეთის შემადგენლობაში. აბას-აბადიდან სასაზღვრო ხაზი გასდევდა მდინარე არაქსს ედიბულუკის ფონამდე, შემდეგ კი გადაკვეთდა მულანის ველს მდინარე ბოლგარუმდე, საიდანაც საზღვარი მიუყვებოდა მდინარე ბოლგარუს ადინე ბაზრისა და სარიყამიშის შეერთების ადგილამდე, აქედან კი საზღვარი გასდევდა მდინარე ადინე ბაზარს, შემდეგ მდინარე ასტარს მისი კასპიის ზღვაში ჩაღინების ადგილამდე.

ამრიგად, საქართველოს ისტორიული ტერიტორია ჭარ-ბელაქანი (საინგილო) რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში დარჩა.

* * *

14. რუსეთ-ოსმალეთის 1829 წლის 2 სექტემბრის საზავო ხელშეკრულება (ადრიანოპოლის ტრაქტატი)

რუსეთისა და ოსმალეთის დაპირისპირებამ ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე და რუსეთის იმპერიის სწრაფვამ, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან შედარებით უპირატესი გავლენა მოეპოვებინა ოსმალეთზე, რუსეთ-ოსმალეთის ახალი ომი გამოიწვია. ომი 1828 წელს დაიწყო და 1829 წლამდე გაგრძელდა. რუსეთ-ოს-

საბრძოლო კაიზოლი ჯავახეთში რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლის ომიდან

ძალეთის ომი თავიდანვე ორ ფრონტზე — ბალკანეთსა და სამხრეთ კავკასიაში დაიწყო.

1828 წელს რუსეთის არმიამ გადალახა მდინარე პრუტი და მოლდავეთის სამთავროს ტერიტორიაზე შევიდა. რუსებმა დაიკავეს იასი და ბუქარესტი. 1829 წელს რუსეთის არმიამ აიღო ძლიერი ციხესიმაგრეები — შულმა და სილისტრია. 1829 წელს რუსებმა გადალახეს ბალკანეთის მთები და უბრძოლველად შევიდნენ ადრიანოპოლში. წარმატება მოიპოვეს რუსებმა ჩრდილო-დასავლეთ შავი ზღვისპირეთსა და კავკასიაში. 1828 წელს რუსეთის არმიამ დაიკავა ანაპა (ჩრდილო-დასავლეთ შავი ზღვისპირეთი), ყარსი, ახალციხე და ბაიაზეთი.

1829 წლის 2 სექტემბერს ადრიანოპოლში რუსეთსა და ოსმალეთს შორის დაიდო საზავო ხელშეკრულება (ტრაქტატი). რუსეთმა მიიღო მდინარე დუნაის დელტა (შესართავი). საზღვარი რუსეთსა და ოსმალეთს შორის ევროპაში კვლავ მდინარე პრუტზე უნდა დარჩენილიყო.

რუსეთ-ოსმალეთის 1829 წლის 2 სექტემბრის ადრიანოპოლის საზავო ხელშეკრულების მეოთხე მუხლის ძალით ოსმალეთმა აღიარა რუსეთის ხელში საქართველოს (იგულისხმებოდა ქართლ-კახეთი), იმერეთის, სამეგრელოსა და გურიის გადასვლა. ოსმალეთმა ასევე აღიარა გულისტანის საზავო ხელშეკრულებით ირანის მიერ სამხრეთ კავკასიაში რუსეთისთვის ტერიტორიების დათმობა, ე.ი. ჭარბელაქანის (საინგილოს) გადასვლა რუსეთის

შემადგენლობაში. იმავე მეოთხე მუხლის ძალით რუსეთ-ოსმალეთის საზღვარი აზიაში უნდა გასულიყო შავი ზღვის სანაპიროდან გურიასა და აჭარას შორის (მდინარე ჩოლოქზე). შემდეგ სასაზღვრო ხაზი მიუყვებოდა იმერეთის სამხრეთ საზღვრებს, ახალციხისა და ყარსის საფაშოების საზღვრებს, ისე რომ ახალციხე და ახალქალაქი რუსეთის საზღვრებში რჩებოდა (ახალციხიდან და ახალქალაქიდან ოსმალეთის საზღვარი დაშორებული უნდა ყოფილიყო არანაკლებ ორი საათის სავალისა). რუსეთ-ოსმალეთის ახალ სასაზღვრო ხაზის სამხრეთით მდებარე ტერიტორიები — ყარსისა და ტრაპეზუნდის საფაშოებისა და ახალციხის საფაშოს ტერიტორიის უმეტესი ნაწილი რჩებოდა ოსმალეთის შემადგენლობაში. ტერიტორიები რუსეთ-ოსმალეთის ახალი სასაზღვრო ხაზის ჩრდილოეთით — საქართველო (იგულისხმებოდა ქართლი და კახეთი), იმერეთი, გურია, ასევე შავი ზღვის სანაპირო — წმინდა ნიკოლოზის სიმაგრეიდან (შეკვეთილიდან) მდინარე ყუბანის შესართავამდე გადადიოდა რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში. რუსეთის ჯარს უნდა დაეტოვებინა ომის დროს დაკავებული ახალციხის საფაშოს სამხრეთი ნაწილი, ყარსი და ყარსის საფაშო, ბაიაზეთი და ბაიაზეთის საფაშო, არზრუმი და არზრუმის საფაშო.

მანტანა გურული

(დასასრული მომდევნო ნომერში)

ამერიკელები და სეზუსასროლი იარაღი

ველური დასავლეთი, თავისი მკაცრი ყოველდღიურობით, შეიარაღებული ფერმერებითა და ქალაქის მცხოვრებლებით, გარემოცული იყო რომანტიკული შარავანდებით, რომელიც იზიდავდა აღმოსავლეთ სანაპიროს საზოგადოების ყურადღებას და უფრო მიმზიდველი ჩანდა, ვიდრე ამერიკის დიდი ინდუსტრიული ქალაქები. მითებისა და ლეგენდების მიუხედავად, მკვლევლობა ველურ დასავლეთში არ ყოფილა ჩვეულებრივი ამბავი. სამოქალაქო ომის შემდგომ ველურ დასავლეთში მყოფი ყოფილი ჯარისკაცების გამო იქ მოქმედებდა დაუწერელი კანონი, რომლის მიზეზდითაც, აკრძალული იყო უიარაღო კაცისთვის სროლა, ნებისმიერს ჰქონდა თავდაცვის უფლება. ვინც ამ კოდექსს დაარღვევდა, მას მოკლეულის ნათესაებისა და მეგობრებისგან, ან კიდევ უბრალოდ იქ მყოფი მოწმეების მხრიდან აუცილებელი შურისძიება ელოდა.

ამერიკაში მოგზაურობისას ცნობილი ინგლისელი მწერალი რადიარდ კიპლინგი ეწვია „ცივილიზებულ ქალაქ“ პორტლენდს. იგი ერთგვარი ზიზღით აღნიშნავდა, რომ მკვლე-

ლობათა საქმეებს, ყველა საგამოძიებო პროცედურის უგულვებელყოფით, სასამართლო მხოლოდ დასავლეთის მორალური კოდექსის შესაბამისად განიხილავდა. ველური დასავლე-

თის ცხოვრების წესმა და ნირმა ჩამოაყალიბა თავისებური ფილოსოფია: თუ იარაღი დამნაშავეის ხელშია — ეს საფრთხეა, ხოლო თუ კანონმორჩილ მოქალაქეს უპერია, ეს შანსია, რათა დაუპირისპირდე საფრთხეს. იარაღი იყო ერთადერთი დამცავი საშუალება იარაღისგან. ამიტომაც, საზოგადოებაში თანასწორუფლებიანობა და სამართლიანობა რომ შენარჩუნებულიყო, კოლტი და ვინჩესტერი ერთ-ერთ მთავარ ატრიბუტად მიიჩნეოდა.

ამერიკელთა ინტერესი და დამოკიდებულება იარაღისადმი სათავეს კოლონიზაციის პერიოდიდან იღებს. XVII საუკუნეში ოკეანეში მძიმე და სახიფათო მოგზაურობის შემდეგ, მუშკეტებითა და არკებუზებით შეიარაღებული აქ დასახლების მსურველნი მათთვის უცნობ და არცთუ სტუმართმოყვარე მიწაზე გადმოდიოდნენ. ისინი მუდმივად მზად უნდა ყოფილიყვნენ მტრის თავდასხმის მოსაგერიებლად. საინტერესოა, რომ ევროპული ადათ-წესების მიხედვით, პირველ კოლონისტებში მხოლოდ მაღალი წარმომავლობის პირთ შეეძლოთ იარაღის ტარება. პირველი 107 კოლონისტიდან, რომელთაც ამერიკის მიწას ფე-

ხი დაადგეს, მხოლოდ 54 მიიჩნეოდა ჯენტლმენად, ანუ ვისაც იარაღის ტარების უფლება ჰქონდა. მაგრამ სულ მალე ეს განსხვავება უკანმოუხედავად მიეცა დავიწყებას. იარაღის შექმნა და ტარება ნებისმიერ მსურველს შეეძლო. ამერიკის დასავლეთი იქცა ერთ-ერთ ყველაზე შეიარაღებულ მხარედ მსოფლიო ისტორიაში. „ამერიკელი ერი აღმოცენდა ძალადობაზე. ეს არც ლიტერატურას და არც კინოს მართებულად არ უჩვენებია“, — ამბობდა იტალიელი რეჟისორი სერჯიო ლეონე.

ინგლისური კანონების თანახმად, თუ შელაპარაკებისას სიტუაცია გამძაფრდა, კაცმა კონფრონტაციას თავი უნდა აარიდოს, სანამ რამე დანაშაული მომხდარა. ამერიკაში კი საქმე სხვაგვარად იყო. მაგალითად, ოპაიოს უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არის აუცილებელი, სიტუაციის განმუხტვის გამო ალალ-მართალი კაცი კონფრონტაციის ადგილს გაეცალოს, არამედ მას შეუძლია პირისპირ ჩაეხას ორთაბრძოლაში და თუ საჭიროა, მოკლას კიდევაც მოწინააღმდეგე.

ინდიელებისა და თეთრი კოლონისტების, აგრეთვე ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობის სისხლიანი დაპირისპირება XIX საუკუნის ბოლომდე გაგრძელდა

ინგლისური კანონების თანახმად, თუ შელაპარაკებისას სიტუაცია გამძაფრდა, კაცმა კონფრონტაციას თავი უნდა აარიდოს, სანამ რამე დანაშაული მომხდარა. ამერიკაში კი საქმე სხვაგვარად იყო.

სემიუელ კოლტი (1814-1862)

1662 წელს ვირჯინიაში ინდიელთა ამბოხებისა და მისი სისხლში ჩახშობის შემდეგ პირველი ლაშქარი-მილიცია გაჩნდა, რომელშიც 50 წლამდე მამაკაცები გაერთიანდნენ (ინდიელებისა და თეთრი კოლონისტების, აგრეთვე ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობის სისხლიანი დაპირისპირება XIX საუკუნის ბოლომდე გაგრძელდა). სულ მალე ყოველ ახალ კოლონიას საკუთარი მილიცია ჰყავდა. ხოლო დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის მეორე შესწორების მიხედვით „კარგად ორგანიზებული მილიცია საჭიროა თავისუფალი ქვეყნის დასაცავად, იარაღის შენახვა და ტარება კანონის დარღვევად არ ჩაითვლება“. აქედან მოყოლებული, ქაშარზე ჩამოკიდებული ან ჯიბეში შენახული იარაღი პიონერს (ადამიანები, რომლებიც დასავლეთში ახალ ტერიტორიებზე სახლდებოდნენ) საშუალებას აძლევდა, ხელები თავისუფლად ჰქონოდა, ეტარებინა ცხენი, ემუშავა მინდორსა თუ ფერმაში და თანაც მზად ყოფილიყო თავდაცვისთვის. XIV საუკუნეში ევროპელმა ხელოსნებმა პირველად დაამზადეს მსუბუქი, მცირე ზომის ცეცხლსასროლი იარაღი, რომლის ტარება ნებისმიერ ადამიანს შეეძლო. ევროპელები მათ ხელის ქვეშეხებს ან ცეცხლოვან ჯოხებს ეძახდნენ. ახალი ტერიტორიების აღმოჩენებმა დააჩქარა

„კოლტის“ პირველი მოდელის ეგზემპლარი, რომელიც კონექტიკუტის შტატის გუბერნატორს, შემდგომში აშშ-ის პრეზიდენტ ფრანკლინ პირსს ეკუთვნოდა (დღევანდელი შეფასებით, მისი საგარეულო საბაზრო ფასია \$250,000-\$450,000)

რა იარაღის, მათ შორის რევოლვერის წინაპრის ახალ კონტინენტზე მოხვედრა. მოგვიანებით ცნობილი რევოლვერის, „კოლტის“ შესახებ ასეთი სლოგანიც კი გაჩნდა: „ღმერთმა ადამიანები სხვადასხვაგვარი შექმნა, სემ კოლტმა კი ყველა გაათანაბრა“.

ამერიკის კონტინენტსა თუ მის ფარგლებს გარეთ მომხდარი ყოველი ომის შემდეგ იარაღი იცვლებოდა, იხვეწებოდა და მისი მოხმარება იზრდებოდა. მაგალითად, 1846-1848 წლების მექსიკა-აშშ-ის ომის დროს მთავრობამ სემიუელ კოლტის იარაღის ნახევარი სტანდარტებთან შეუსაბამობის გამო დაიწუნა. მაშინ კოლტმა საკუთარი ნაწარმის გაყიდვა ჩვეულებრივ მოქალაქეებზე დაიწყო, რომელნიც დიდი ენთუზიაზმით ყიდულობდნენ რევოლვერებს და თანაც ბევრად უფრო მაღალ ფასად, ვიდრე მთავრობას შეეძლო გადაეხადა. იარაღის ხელმისაწვდომობამ და ომიდან დაბრუნებული შეიარაღებული ჯარისკაცებისა და მოხალისეების ფაქტორმა კი განზარდა ძალადობრივი ქმედებებისა და დანაშაულებათა რიცხვი. შეცვლილი ფსიქიკისა და მსოფლმხედველობის მქონე ომის ვეტერანები საზოგადოებისგან გარიყულად გრძნობდნენ თავს, საკუთარ ადგილს ვერ პოულობდნენ, დაგროვილი უარყოფითი ენერგია მოსვენებას არ აძლევდათ და ხშირად საკუთარ პრობლემებს ძალადობრივი ქმედებებით აგვარებდნენ.

მიუხედავად ცუდი რეპუტაციისა, ცნობილია, რომ დასავლეთის „მენახირე“ ქალაქებსა და ღია ტერიტორიებზე ძალადობა და მკვლელობა იმ დროსაც კი, როცა კლასიკური ამერიკული კინოესტერნის მოქმედება მიმდინარეობს ხოლმე, ანუ სამოქალაქო ომის შემდგომი 30 წლის განმავლობაში — ახლოსაც ვერ მივიდოდა დიდ ქალაქებში გამეფებულ დამნაშავეობასთან. 1870-1885 წლებში, როცა ვესტერნების მიხედვით, დასავლეთი ყველაზე უფრო ველური იყო, მის ყველაზე აუგად ცნობილ ქალაქებში — აბილენში, უინიტასა და დოჯ-სიტიში 45 მკვლელობა მოხდა. 1865 წლიდან 1900 წლის ჩათვლით ამერიკის დასავლეთში ოფიციალურად 600 მკვლელობა აღირიცხა. უდავოდ, მკვლელობათა რიცხვი ბევრად მეტი იქნებოდა, რადგან დასავლეთში „ათასობით იყო მსროლელი და ათასობით ხდებოდა შეტაკება“. ხოლო ნიუ-იორკში, სადაც სასამართლო სისტემა უმაღლეს დონეზე იდგა, მხოლოდ 1866 წელს 799 მკვლელობა აღნუსხეს (ამ თემაზე შექმნილი მარტინ სკორსეზეს ფილმი „ნიუ-იორკის ბანდები“ (2004) საკმაოდ ზუსტად ასახავს იმდროინდელ სასტიკ რეალობას).

ვითარება რომ დიდხანს არ შეცვლილა, ამას ერთი ფაქტი მოწმობს: როცა 1910 წელს ერთმა ნიუიორკელმა ქალაქის მერი დაჭრა, პოლიციის კორონერმა განაცხადა: „ეს ქალაქი ველური დასავლეთის ქალაქს ჰგავს. მას ია-

კადრი ფილმიდან „ნიუ-იორკის ბანდები“, რეჟისორი მარტინ სკორსეზე, 2002 წ.

გერი კუპერი

რალიანი ადამიანები, განფაიტერები (gunfighter) აკონტროლებენ“.

ტერმინი განფაიტერი, რომელიც აღნიშნავდა ადამიანს, როგორც ბანდიტს, ასევე კანონის დამცველს, ვინც იარაღს კარგად ფლობდა, პირველად 1874 წელს გაჩნდა, თუმცა საყოველთაოდ XX საუკუნის დასაწყისში დამკვიდრდა. ამერიკელი განფაიტერი უნიკალური მოვლენაა. მსგავსი პერსონაჟები გამოჩნდნენ ავსტრალიასა და სამხრეთ აფრიკაში, მაგრამ ცნობილი ბაფალო ბილის „ველური დასავლეთის“ შოუმ უზარმაზარი სამსახური გაუწია კოვბოის, განფაიტერს, ველურ დასავლეთს და მისმა დიდებამ სხვა ქვეყნის ყველა ცნობილი განფაიტერი (ნედ კელი, „შემლილი ძაღლი“ მორგანი, ჯეკ დონოპიუ, ბენ ჰოლი) დაჩრდილა. ალბათ ბაფალო ბილი ვერც კი იფიქრებდა, როდენ დიდ როლს ითამაშებდა განფაიტერის ჰეროიკული იმიჯის ჩამოყალიბებაში, როცა სცენაზე უკვე ლეგენდად ქცეული „ველური“ ბილ ჰიკოკი გამოიყვანა. კლასიკურ ვესტერნებში ამ განფაიტერებს, რომლებსაც ასახიერებდნენ უილიამ ჰარტი, ტომ მიქსი ან გერი კუპერი, ჰქონდათ გამოგონილი და რომანტიზებული ბიოგრაფიები, რომლებიც, როგორც წესი, არავითარ რეალურ ფაქტს არ ემყარებოდა. ეს ვესტერნები იყო მშვენიერი ზღაპრები სიმამაცეზე, კეთილ-

შობილებაზე, მეგობრობასა და სიყვარულზე. ამერიკელებს, განსაკუთრებით აღმოსავლეთ სანაპიროზე, ბევრი რამ წაეკითხათ დასავლეთის ცნობილ ბანდიტებზე, მათ ჰეროიკულ ცხოვრებაზე და კინოს გამოჩენისთანავე მათი ცოცხლად ნახვა მოისურვეს. ეს კი მშვენიერად გამოიყენეს კინოს მესვეურებმა და ველური დასავლეთის ბანდიტები და მძარცველები სამართლიანობისთვის მებრძოლი გმირების რანგში აიყვანეს, რითაც მაშინვე მოუპოვეს მაყურებლის სიმპათია. ასე მოხდა ჰოაკინ მურიეტას, ბილი კიდის, ჯესი ჯეიმსისა და სხვათა მაგალითზე. მათ შესახებ გადაღებულია უამრავი ფილმი: ბილი კიდსა და ჯესი ჯეიმსზე შექმნილი ფილმების რაოდენობა სამ ათეულს აღწევს. უფროსი თაობის ადამიანებისთვის კარგად არის ცნობილი ფილმი „მურისმაძიებელი ელდორადოდან“, სადაც ბანდიტი მურიეტა ნაჩვენებია უმწიკვლო და უსამართლოდ დაჩაგრულ ადამიანად, რომელიც იძულებული გახდა, ხელში იარაღი აეღო და კანონსაწინააღმდეგო ქმედებები ჩაედინა (სწორედ მან მისცა დასაბამი ზოროს შესახებ შექმნილ ლეგენდას). ისტორიული ფაქტების მიხედვით კი მურიეტა კალიფორნიაში იყო მეთაური ყველაზე დიდი ბანდისა, რომელიც ასამდე კაცს ითვლიდა. მათ მიერ მოკლულთა რიცხვი კატასტროფულად დიდია, განსაკუთ-

რებით დაუნდობელი იყვნენ ჩინელებისა და შაკანაინებისადმი, არ ინდობდნენ არც ბავშვებს, არც ქალებსა და არც მოხუცებს. ჰოაკინ პურიეტა 23 წლის ასაკში მოკლეს, მის გვამს თავი მოაჭრეს, სპირტიან ქილაში ჩადეს და მნახველებს ერთ დოლარად უჩვენებდნენ. 1906 წლის კალიფორნიის მიწისძვრის შემდეგ მისი თავი უგზო-უკვლოდ დაიკარგა.

ლევანდები და მითები ცნობილი განფაიტერების მსხვერპლთა რიცხვს რამდენჯერმე ზრდიდნენ. მაგალითად, ცნობილია რომ ბილი კიდს ოთხი კაცი ჰყავდა მოკლული, მაგრამ ლევანდის მიხედვით — 21, ანუ ერთი კაცი ყოველ წელიწადზე, რომელიც იცოცხლა. „ველური“ ბილ ჰიკოკი ამტკიცებდა, რომ ასზე მეტი კაცი გაისტუმრა იმქვეყნად და „არც ერთი უმიზეზოდ“ არ მოუკლავს, თუმცა ამის დამამტკიცებელი ისტორიული საბუთები არ არსებობს. ან ავიღოთ უაიეტ ერთი ან სანდენს კიდი, რომლებიც ფილმებისა და რომანების მიხედვით ზედიზედ ხოცავენ, ზოგიერთი მკვლეურის მტკიცებით კი მათ არც ერთი კაცი არ მოუკლავთ.

ამერიკის დასავლეთში ახალადმოცენებუ-

ოჰაიოს უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არის აუცილებელი, სიტუაციის განმუხტვის გამო ალაღმართალი კაცი კონფრონტაციის ადგილს გაეცალოს, არამედ მას შეუძლია პირისპირ ჩაებას ორთაბრძოლაში და თუ საჭიროა, მოკლას კიდევაც მოწინააღმდეგე.

ლი ქალაქებისა და დასახლებების მცხოვრებნი ირჩევდნენ ადამიანს, რომელსაც ევალეობდა მოსახლეობის უსაფრთხოების დაცვა. კანონის ეს დამცველები ხშირად დაქირავებული განფაიტერები იყვნენ. შერიფსა და მის თანამემწეებს მოსახლეობა ირჩევდა, ხოლო პოლიციის უფროსს — ადგილობრივი ან ფედერალური მთავრობა ნიშნავდა. სხვა მოქალაქეებისგან განსხვავებით, მათ კარგი ხელფასი ეძლეოდათ — თვეში დაახლოებით ასი დოლარი, ასევე ყოველ დაპატიმრებულ ან მოკლულ დამნაშავეზე პრემია. ეს სამუშაო დიდ გამბედაობას, რკინის ნერვებსა და დიპლომატიურობას მოითხოვდა. მოსახლეობა და მთავრობა ცდი-

ფრედერიკ რემინგტონის ნახატი

ბერნარდ გოტსმა
(სურათზე შუაში)
ნიუ-იორკის
მეტროში 1984
წლის 22
დეკემბერს ოთხი
აფროამერიკელი
ყმაწვილი
ცეცხლსასროლი
იარაღიდან
მძიმედ დაჭრა

ლობდა, კანონის დამცველად ძლიერი პიროვნება აერჩია, რაც მთავარია, — ჩუბინი. მისი წარსული და რეპუტაცია არავის აინტერესებდა. ამიტომაც იყო, რომ ზმირად შერიფად დაუნიშნაუთ ყოფილი ქურდი, მკვლელი ან შუღერი. უძრავლეს შემთხვევაში, სამართლიანობის აღსადგენად შერიფს იარაღის გამოყენება უხდებოდა. მაგრამ იყენენ ისეთებიც, ვინც ამას მხოლოდ მუშტი-კრივის საშუალებით ახერხებდნენ. ამის კარგი მაგალითია ტომ სმითი, რომელმაც ნახევარი წლის განმავლობაში, ერთი გასროლის გარეშეც შეძლო ქალაქი აბილინის

იარაღი ვეგლა ასაკის ამერიკელებს უყვართ

(კანზასის შტატში) ბანდიტებისგან გაქწმინდა. თუმცა ბოლოს იგი დალატის მსხვერპლი შეიქნა და ნაჯახით მოკლეს. მაგრამ ასეთები გამონაკლისები იყვნენ. შერიფების უძრავლესობა მაინც „კოლტისა“ და თოფის მეშვეობით ამყარებდა წესრიგს. ამას გარდა, XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჩნდება მოქალაქეებისგან შექმნილი დაჯგუფებები, რომლებიც კანონს საკუთარ ხელში იღებენ, ანუ პოლიციის ფუნქციას ითვისებენ. XIX საუკუნეში ინდუსტრიალიზაციის პროცესმა ამერიკაში წარმოშვა ფართომასშტაბიანი მოძრაობა, ე. წ. ვიჯილანტიზმი, რომელიც მიმართული იყო იმ „მარგინალთა წინააღმდეგ, ვინც განზე არიან გამდგარი და ახალ წესებსა და კანონებს არ ითვალისწინებენ“ (პირველად სიტყვა vigilante გამოიყენეს 1856 წელს, მისი ფუძე ესპანურია და ნიშნავს დარაჯს, მკვლეს). ფაქტობრივად, ეს იყო ლინჩის წესით გასამართლების დამკვიდრება, ანუ სასამართლოს ვერდიქტის გარეშე ადამიანის დასჯა, რასაც უმეტესად სასურველი ნეგატიური შედეგი არ მოსდევდა. ძალადობა ზმირად ისევე ძალადობას ბადებს.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ვიჯილანტიზმმა პიკს მიაღწია. იმ დროს ეკონომიკური ელიტისა და საშუალო კლასის ხელშეწყობით ამოქმედდა უამრავი დაჯგუფება, რომელთა ამოცანას შეადგენდა გაქწმინდა ახალი ქვეყანა კანონგარეშე ადამიანებისგან, რათა ყანებს, ველებსა და მალაროებს ეშუშაუთ სიმშვიდეში, რათა შეექმნათ ნედლეული ფაბრიკა-ქარხნებისთვის აღმოსავლეთში, რაც თავის მხრივ, შემოსავლს მოუტანდა საშუალო და მაღალი ფენე-

ბის წარმომადგენლებს დასავლეთში. მსგავსი ვიჯილანტიზმის კარგი მაგალითია ცნობილი ძმები ერფები კანზასსა და ტუმსტოუნში. ძმებში გამოირჩეოდა რესპუბლიკური პარტიის წევრი, „პატარა კაპიტალისტი და სპეკულანტი“ უაიელი, რომელიც ქოჩიხეს საგრაფოში მოქმედ ბანდიტებს ებრძოდა. ვიჯილანტიზმი ამერიკულ საზოგადოებაში მუდამ დიდი მხარდაჭერით სარგებლობდა, ამის მაგალითია უამრავი დოკუმენტური მასალა, ასევე ამ თემაზე შექმნილი მხატვრული ლიტერატურა და ფილმები. განსაკუთრებით გამოვყოფდი „სიკვდილის წყურვილს“ (1974) ჩარლზ ბრონსონით მთავარ როლში: ნიუიორკელ არქიტექტორს ნადირალები ცოლს მოუკლავენ, შვილს კი გაუუპატიურებენ. ის გადის ქუჩაში და კრიმინალებს დაერევა. მსგავსი სცენარი ოდნავ სახეშეცვლილი სახით სინამდვილეში განმეორდა 1984 წლის 22 დეკემბერს, როცა ვინმე ბერნარდ გოტსმა ნიუ-იორკის მეტროში თავდაცვის მიზნით ოთხი აფროამერიკელი ყმაწვილი ცეცხლსასროლი იარაღიდან მძიმედ დაჭრა (ფილმში ჩარლზ ბრონსონის გმირი მეტროში ორ ნადირალებს სიცოცხლეს გამოასალმებს). ამ შემთხვევამ დიდი რეზონანსი გამოიწვია, სასამართლომ და საზოგადოების უდიდესმა ნაწილმა (57%-მა, აქედან 37% ფერადკანიანი იყო) გოტსის ქმედებანი მართებულად

მიიჩნია და განაცხადა, რომ იგი თავდაცვის მიზნით გამოიყენებდა იარაღს. გაზეთებმა მას „მეტროს ვიჯილანტი“ უწოდეს. ამ შემთხვევაში გოტსმა აირჩია ამერიკული მოდელი და გაცლას ჩათრევა არჩია, ანუ ინგლისურად კონფრონტაციას კი არ აარიდა თავი, არამედ ამერიკულად, იარაღით გადაჭრა საკითხი.

იარაღის პრობლემა დღესაც ისევე აქტუალურია ამერიკის საზოგადოებაში. ეს საკითხი განსაკუთრებული სიმწვავეით სასწავლო დაწესებულებებში მოწვობილი სასტიკი ზოცვა-უღელტის შემდეგ წამოიჭრება ხოლმე. ამერიკელთა ერთი ნაწილი მოუწოდებს მთავრობას, შეიზღუდოს ანდა საერთოდაც აიკრძალოს იარაღის გაყიდვა (ამერიკაში ქუჩასა და პარკში ალკოჰოლური სასმელის დაღვეისთვის კაცს აპატიმრებენ და ამავე დროს 20 წლის ყმაწვილს საშუალება აქვს, ხელში ჩაიგდოს ავტომატური იარაღი), მაგრამ ამას მოწინააღმდეგეებიც ჰყავს და ერთი მხრივ ეს გასაგებიცაა, რადგან მსგავსად 1873 წელს გამოშვებული ვინჩესტერისა, რომელმაც პიონერებს ველური დასავლეთი დააპყრობინა, იარაღმა შექმნა ამერიკული საზოგადოება და იარაღისადმი სიყვარული და პატივისცემა ამერიკელებს დღემდე სისხლში აქვთ.

ირაკლი მახარაძე

აშშ-ის იარაღის მაღაზიებში არანაკლებ მდიდარი არჩევანია, ვიდრე ჩვეულებრივ სუპერმარკეტებში

ქერჩის სადესანტო ოპერაცია

სამხედრო სანახაო დანახაზებით 1:40-თან

მეორე მსოფლიო ომის ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია საბჭოთა კავშირის უმაღლესი მთავარსარდლობის ორგანიზებულ და განხორციელებულ ქერჩის სადესანტო ოპერაციას, რომელიც მიმდინარეობდა 1941 წლის 26 დეკემბრიდან 1942 წლის 20 მაისამდე. თავდაპირველი წარმატების მიუხედავად, ქერჩის სადესანტო ოპერაცია საბჭოთა ჯარებისთვის ტრაგედიით დასრულდა. განადგურდა საბჭოთა 44-ე, 47-ე და 51-ე არმიები, ხოლო საერთო დანაკარგი შეადგენდა 300 ათას კაცს, მათ შორის 170 ათასამდე ტყვედ ჩაურდა. ასევე დიდი იყო ტექნიკური ზარალი. სადესანტო ოპერაციის წარუმატებლობამ გადაწყვიტა კიდევ ალყაშემორტყმული სევასტოპოლის ბედი. მოგვიანებით კი ვერმანების ნაწილებს გაუადვილდა კავკასიის ფრონტზე შეტევა...

1941 წლის 26 სექტემბერს გერმანული ვერმანების მე-11 არმია გენერალ ერიხ ფონ მანშტაინის მეთაურობით ყირიმის ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარე პერეკოპის ყელს მიაღწა. სწორედ აქედან უნდა შეეღწია გერმანულ ნაწილებს ყირიმის ნახევარკუნძულზე და მთლიანად დაეკავებინა. საბჭოთა 51-ე არმიას უნდა დაეცვა პერეკოპის ყელი და არ დაეშვა გერმანელთა შემოსვლა ნახევარკუნძულის სიღრმეში, თუმცა 20 ოქტომბრისთვის გერმანელებმა მოახერხეს ფრონტის გარღვევა. ამავე დროს ოდესიდან ზღვისპირეთის სამხედრო ნაწილები საბ-

ჭოთა ჯარების დასახმარებლად გამოემართნენ. შედეგად ექვსი დღით, 26 ოქტომბრამდე მოხერხდა ვერმანების ნაწილების შეჩერება, სანამ გერმანელებმა არ დაიკავეს იშუნი (დასახლებული პუნქტი პერეკოპთან) და საბჭოთა არმიას ფლანგებიდან შემოუარეს. ალყაში რომ არ მოხვედრილიყო, საბჭოთა ზღვისპირეთის არმია სამხრეთისკენ დაიძრა, ხოლო 51-ე არმიას ქერჩის მიმართულება უნდა დაეცვა. ამიტომ ეს შენაერთები განლაგდნენ ქალაქ აკ-მონაისთან (დღევანდელი კამენსკოე), ყველაზე ვიწრო ყელზე აზოვისა და შავ ზღვას შორის,

რომლის სიგანეც 18 კილომეტრია. დაიწყო სისხლისმღვრელი ბრძოლები.

ამავე დროს გერმანელთა ნაწილები იბრძოდნენ სამხრეთით, სევასტოპოლთან. ქალაქს ალყა შემოარტყეს, თუმცა 30 ოქტომბრიდან 21 ნოემბრამდე გამუდმებული ბრძოლების მიუხედავად, მისი ალყა ვერ შეძლეს. მანშტაინმა სევასტოპოლის მიმართულებით ვერმახტის ნაწილების დიდი რაოდენობა გაგზავნა, ხოლო ქერჩის დასაცავად კი მხოლოდ ერთი ქვეითი დივიზია.

27 ოქტომბრიდან მოყოლებული, ქალაქი ქერჩი გამუდმებით იბომბებოდა გერმანული ავიაციის მიერ. ქალაქის შენარჩუნება საბჭოთა ნაწილებისთვის შეუძლებელი გახდა. უმაღლესი მთავარსარდლობის ბანაკის განკარგულებით, დაიწყო ჯარების გადაყვანა ქერჩიდან ტამანის ნახევარკუნძულზე. საბოლოოდ, ვერმახტის ნაწილებმა ქერჩი 16 ნოემბერს აიღეს კიდეც.

საბჭოთა გეგმა

7 დეკემბერს საბჭოთა უმაღლესმა მთავარსარდლობამ ქერჩის ფრონტზე გასაგზავნად სამხედრო ნაწილებს, რომელთაც მეთაურობდნენ დმიტრი ტომიფევეიჩი კოზლოვი და ფიოდორ ივანოვიჩი ტოლბუხინი, შემდეგი სამოქმედო გეგმა დაუსახა: უნდა მომზადებულიყო სადესანტო სამხედრო ოპერაცია ქერჩის დასაბრუნებლად. ოპერაციის გეგმა თავად ტოლბუხინის მიერ იყო შედგენილი და ითვალისწინებდა 51-ე და 44-ე არმიების ერთდროულ გადასმას ქერჩისა და ფეოდოსიის ნაპირებზე, ქერჩის გერმანული ნაწილების ალყაში მოქცევასა და განადგურებას. შემდგომ საბჭოთა ჯარების მოქმედება უნდა გაგრძელებულიყო ყირიმის ნახევარკუნძულის სიღრმისკენ, გათავისუფლებულიყო სევასტოპოლი და მთელი ყირიმის ნახევარკუნძული მოქცეულიყო საბჭოთა არმიის კონტროლქვეშ.

მთავარი დარტყმა 44-ე არმიას ფეოდოსიის რაიონში უნდა მიეყენებინა, ხოლო დამხმარე ძალად გამოიყენებოდა 51-ე არმია ქერჩის რაიონში. მაქსიმალურად რომ შეევიწროებინათ ვერმახტის არმიის ნაწილები და მათთვის მანევრირების საშუალება მოესპოთ, საბჭოთა ჯარების ყირიმის ნახევარკუნძულის ნაპირებზე უნდა გადამსხდარიყვნენ რამდენიმე

ადგილას — 250-კილომეტრიან სივრცეზე ფეოდოსიასა და ქერჩს შორის.

დესანტი

1941 წლის 26 დეკემბერს საბჭოთა 51-ე არმია ქერჩის სანაპიროზე გადავიდა. სამი დღის შემდეგ, 29 დეკემბერს ფეოდოსიის ნაპირებს 44-ე არმია მიადგა. დესანტის რაოდენობა ოპერაციის დასაწყისში 40 ათას კაცს შეადგენდა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფეოდოსიის ნაპირზე არსებული პორტის გამო, საბჭოთა ნაწილების დესანტირება საკმაოდ მოსახერხებელი იყო და სამოიათსიანი გერმანული გარნიზონი, რომელიც საბჭოთა ნაწილებს ფეოდოსიაში დახვდა, 44-ე არმიის ნაწილებმა მალე გამოიყვანეს მწყობრიდან.

გაცილებით რთული მდგომარეობა შეიქმნა ქერჩში, სადაც დესანტის გადასმა პირდაპირ ყინულოვით ცივ წყალში ხდებოდა. ჯარისკაცები მკერდამდე ზღვაში მიაბიჯებდნენ

ბრძოლები ქერჩის ნახევარკუნძულზე

გენერალი
ერიხ ფონ
მანშტაინი

პირველი
რანგის
არმიის
კომისარი
ლევ
ზაზაროვიჩ
მეზლისი

გენერალი
ფიოდორ
ტოლბუზინი
საბჭოთა
კავშირის
მარშალიც
გაზდა

ნაპირისკენ. ყინვის გამო დიდი იყო დანაკარ-
გი. დესანტირებიდან რამდენიმე დღეში კი ძლი-
ერი ყინვა დაიწყო, რის გამოც გაიყინა ქერ-
ჩის სრუტის დიდი ნაწილი და ჯარისკაცებს
ყინულზე გავლით უწყველათ ნაპირზე გადას-
ვლა.

რაც შეეხება ვერმახტის ნაწილების გან-
ლაგებასა და მდგომარეობას, ამ დროისთვის
გერმანული ნაწილები მხოლოდ 46-ე ქვეითი
ბრიგადისა და რუმინელთა სამთო მსროლე-
ლი პოლკის ძალებით იკავდნენ პარპაჩის მთე-
ბის ტერიტორიას. საბჭოთა ნაწილები ბევრად
აღემატებოდნენ გერმანელთა ნაწილებს, სწო-
რედ ამიტომ მოუწიათ ამ უკანასკნელთ უკან
დახევა. ეს იყო საბჭოთა არმიის დიდი წარმა-
ტება, რომელიც დიდხანს არ გაგრძელდებოდა...

ერიხ ფონ მანშტაინი თავის ჩანაწერებში
აღნიშნავდა: „მოწინააღმდეგეს რომ შექმნი-
ლი ვითარება თავის სასარგებლოდ გამოეყე-
ნებინა და ვერმახტის 46-ე ქვეითი დივიზიას და-
დევენებოდა, პარალელურად კი ფეოდოსიიდან
უკანდახეული რუმინელებისთვის შეეცა, ა-
მდგომარეობა სავალალო გახდებოდა არა
მხოლოდ ზემოაღნიშნულ მონაკვეთზე მეტ-
რძოლი გერმანული ნაწილებისთვის, არამედ
მთელი მე-11 არმიისთვის, თუმცა ამ დროს საბ-
ჭოთა ნაწილები „არსად ჩქარობდნენ“...

ქერჩში 51-ე არმიის მოძრაობის სისწრა-
ფე საკმაოდ ნელი იყო, 44-ე არმიის ნაწილე-
ბი კი, ნაცვლად იმისა, ფეოდოსიიდან დასავ-
ლეთის მიმართულებით ემოძრავათ, აღმოსავ-
ლეთით 51-ე არმიის შესახვედრად დაიძრნენ.
ამან საშუალება მისცა გერმანულ ნაწილებს,
შექმნათ გამაგრებული ზოლი ქალაქ აკ-მო-
ნაის დასავლეთით, სივამის სანაპიროსთან.

1942 წლის 2 იანვრისთვის საბჭოთა ნაწი-
ლებმა მთლიანად დაიკავეს ქერჩის ნახევარ-
კუნძული. გერმანული ნაწილების სავალალო
მდგომარეობის გათვალისწინებით, საბჭოთა
უმაღლესი მთავარსარდლობა მიუთითებდა
დმიტრი კოზლოვს, პერეკოპის მიმართულებით
სწრაფი შეტევა განეფიარებინა, თუმცა კოზ-
ლოვი არასაკმარისი ძალების მომიზეზებით
შეტევის დაწყებისგან თავს იკავებდა.

ოპერაციის დაგეგმვისას საბჭოთა გენერ-
ლების ზემოაღნიშნულ შეცდომათა გარდა, უნ-
და აღინიშნოს უმაღლესი მთავარსარდლობის
შეცდომები:

ფრონტზე არ არსებობდა არც ერთი სამე-

ყირიმის ნახევარკუნძულზე გამართულ ბრძოლებში თავდაპირველად უპირატესობას საბჭოთა ჯარები ფლობდნენ

დიცინო დაწესებულება. უახლესი პოსპიტალი მდებარეობდა ყუბანში. დაჭრილი ჯარისკაცები, პირველადი დახმარების შემდეგ, პოზიციებიდან ქალაქ ქერჩში გადაჰყავდათ, ხოლო იქიდან კი ზღვით უნდა გადაეყვანათ ნოვოროსიისკში.

მეორე დიდ შეცდომად საბჭოთა მთავარსარდლობის მხრიდან მიიჩნევა ფრონტზე საჰაერო თავდაცვის არქონა. შედეგად, 4 იანვრისთვის, მოწინააღმდეგის საჰაერო მოქმედებათა შედეგად საბჭოთა არმიის ზარალი დიდ იყო.

ფეოლოსიის დათმობა

1942 წლის იანვრის პირველ ნახევარში საბჭოთა ნაწილები გეგმავდნენ შეტევას ყირიმის ნახევარკუნძულის სიღრმისკენ და ამისთვის დამხმარე ძალებითაც მარაგდებოდნენ, თუმცა მანშტაინმა რამდენიმე დღით დაასწრო კოზლოვს და 15 იანვარს გერმანული ნაწილები მოულოდნელად შეტევაზე გადავიდნენ 51-ე და 44-ე არმიების მიმართულებით, ქალაქ ვლადისლავოკასთან. საბჭოთა ნაწილების რიგი რიცხობრივი და ტექნიკური უპირატესობის მიუხედავად, ვერმახტის ნაწილებმა 18 იან-

ვარს შეძლეს ფეოლოსიის აღება, რის შემდეგაც საბჭოთა ჯარის მომარაგების ერთადერთ გზად გაყინული ქერჩის სრუტე რჩებოდა...

ყირიმის ფრონტი

1942 წლის 28 იანვარს საბჭოთა მთავარსარდლობამ მიიღო გადაწყვეტილება ჯარების გამოყოფისა და ცალკე ყირიმის ფრონტის შექმნის შესახებ, გენერალ ლმიტრი კოზ-

მორივი ბრძოლის შემდეგ

დაჭრილი ჯარისკაცების ევაკუაცია

ლოვის მეთაურობით. თებერვლის დასაწყისში ყირიმის ნახევარკუნძულზე გადასვეს საბჭოთა 47-ე არმია გენერალ კონსტანტინ კოლგანოვის მეთაურობით. ფრონტი გააძლიერეს სატანკო ნაწილებით, არტილერიითა და მსროლელთა დივიზიებით.

მთავარსარდლობამ ასევე გადაწყვიტა, გა-

ეძლიერებინა ახალი ფრონტის სამხედრო შტაბი და ქერჩში რამდენიმე ოფიცრის თანხლებით გაგზავნა პირველი რანგის არმიის კომისარი ლევ ზახაროვიჩ მებლისი, რომელიც საბჭოთა მთავარსარდლობის უშუალო წარმომადგენელი იყო ყირიმის ფრონტზე. მებლისი ერთ-ერთი სამხედრო პირი იყო იმათგან, ვისაც სტალინი ენდობოდა, მეტიც — იგი გენერალისიმუსის რჩეულიც კი ყოფილა, ალბათ იმ საერთო თვისების გამო, რომელიც მას და „დიდ ბელადს“ აკავშირებდათ — დაუნდობლობა! ცნობილია, რომ ერთ-ერთ ფრონტზე, სადაც მებლისი „დამხმარედ“ გაგზავნეს, მისი ბრძანებით ორი გენერალი დაიხვრიტა პანიკაში ჩაჯარდნის ბრალდებით(!). ლევ მებლისი სამხედრო საქმის სპეციალისტი არ იყო. ის ყირიმის ფრონტზე გაიგზავნა საბრძოლო სულისკვეთების ასამაღლებლად და მთავარსარდლობის ბრძანების პირნათლად შესასრულებლად, რითაც გენერალი კოზლოვი ნამდვილად ვერ დაიკვივნია.

ქერჩის ბრძოლები. მოქალაქეების მიერ საკუთარი ახლობლების ამოცნობა (დმიტრი ბალტერმანტსის ფოტო)

ტყვე საბჭოთა ჯარისკაცები ქერჩში, 1942 წ.

1942 წლის 27 თებერვალს საბჭოთა არმიები შეტევაზე გადავიდნენ ქერჩის მიდამოებში. პარალელურად დაიწყო საბჭოთა მხარის შეტევა სევასტოპოლში. ბრძოლები გრძელდებოდა 3 მარტამდე, თუმცა ვერც ქერჩისა და ვერც სევასტოპოლის მიდამოებში საბჭოთა არმიამ წარმატება ვერ მოიპოვა და ვერ შეძლო ვერმანხტის ნაწილების ხაზის გარღვევა.

საბჭოთა მხარის შეტევა განახლდა 13-დან 19 მარტის ჩათვლით, თუმცა წარმატების მოპოვება ვერც ამ პერიოდში მოხერხდა. „გამლიერებული“ საბჭოთა არმიის მდგომარეობა მნიშვნელოვნად დამძიმდა.

გერმანელთა კონტრშეტევა

1942 წლის აპრილის დასაწყისში, ვერმანხტის ნაწილებმა მიიღეს შეესება და მნიშვნელოვნად გაძლიერდნენ სატანკო შემადგენლობით.

საბჭოთა ნაწილები მუხლისის ბრძანებით განლაგდნენ პარპაჩის მთების ჩრდილოეთით, რაც მათ ფრონტის სიღრმეს სწყვეტდა. გერმანელებს მოწინააღმდეგის ამკვარი შეცდომა

ეურადლების მიღმა არ დარჩენიათ. ვერმანხტის ნაწილებმა საბჭოთა ჯარებს სამხრეთიდან შემოუარეს. ამ ოპერაციაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა გერმანულმა სამხედრო ავიაციამ, რისთვისაც ჰიტლერის ბრძანებით ყირიმში გადაისროლეს მე-8 საჰაერო ფლოტი „ლიუფტვაფე“, ვოლფრამ ფონ რიხტჰოფენის მეთაურობით.

გერმანელთა შეტევა დაიწყო 1942 წლის 8 მაისს, 04:15 საათზე. საჰაერო დარტყმების შედეგად 51-ე არმიის დიდი ნაწილი განადგურდა. დაიღუპა არმიის მეთაური, გენერალი ვლადიმერ ლვოვი. ჩრდილოეთის მიმართულებით გერმანელებმა ცრუ მანევრი მოაწყვეს, მთავარი დარტყმა კი საბჭოთა ნაწილებს სამხრეთის (ნაკლებად დაცული) მიმართულებიდან მიაყენეს. შედეგად, თითქმის ორკვირიანი ბრძოლის შემდეგ, საბჭოთა ჯარები ქერჩის სრუტესთან მოიძვედვიეს. გერმანულმა ავიაციამ გაანადგურა არა მხოლოდ საბჭოთა ჯარი, არამედ დიდი რაოდენობით სამხედრო ტექნიკა, რამაც საბოლოო ჯამში გამოიწვია საბჭოთა ნაწილების დანებება და

აჯიმუშკაის
მემორიალური
მუზეუმი

ვირიმელი პარტიზანები

ერთ-ერთი შესასვლელი აჯიმუშკაის კატაკომბებში

20 მაისს ქერჩი დაეცა. გერმანელებმა ქალაქი დაიკავეს.

საბჭოთა ჯარების ნაწილმა შეძლო ევაკუაცია ტამანის ნახევარკუნძულზე, ხოლო 162 282 კაცი, რომელთაც ვერ მოახერხეს ევაკუირება, დაიღუპა. ნაწილი კი ტყვედ ჩაჯარდა. თავად გერმანელთა მტკიცებით, მათ ქერჩის აღების შემდგომ 170 000 სამხედრო ტყვე აიყვანეს, თუმცა, როგორც ცნობილია, ტყვეთა შორის დიდი რაოდენობით იყო ქერჩის მშვიდობიანი მოსახლეობაც. გერმანელებმა დაკარგეს დაახლოებით 4 ათასი კაცი და შედარებით უმნიშვნელო სამხედრო ტექნიკა, მაშინ როცა ვერმახტის ნაწილებმა შეძლეს სამი რუსული (44-ე, 47-ე და 51-ე) არმიის განადგურება.

აჯიმუშკაის ქვის სამტეხლოები

გერმანელთა მიერ ქალაქ ქერჩის აღების შემდეგ, როცა საბჭოთა ჯარების ნაწილი ტამანზე გადავიდა, ქერჩზე დაახლოებით 10 ათასამდე ჯარისკაცი დარჩა, რომელთაც მთავარი ნაწილები ევაკუაციისას უნდა დაეცვათ. ნახევარკუნძულზე დარჩენილ სამხედრო ნაწილებს, ადგილობრივ მოსახლეობასთან ერთად, ქალაქ ქერჩის ახლოს მდებარე აჯიმუშკაის ქვის სამტეხლოებისთვის მოუწიათ თავის შეფარებამ.

ქვის სამტეხლოების გვირაბებში თავშეფარებულ ნაწილებს ხელმძღვანელობდნენ პოლკოვნიკი პაველ მაქსიმოვიჩ იაგუნოვი, ბატალიონის უფროსი კომისარი ივან პავლოვიჩ პარაზინი, უფროსი ლეიტენანტი მიქაელ გრიგორიევიჩ პოვაჟნი და სხვ. გერმანელებმა სამტეხლოები რკინის მათულებლართან შეძობდნენ და დაიწყეს ძირითადი შესასვლელების აფეთქება და მათი ჩახერგვა. წელისა და ჰაერის ნაკლებობის მიუხედავად, აჯიმუშკაის ქვის სამტეხლოებს შეფარებული მებრძოლები მოწინააღმდეგეს შედგრად ებრძოდნენ. ამ ბრძოლებში სამხედროებთან ერთად ქალაქ ქერჩის მრავალი მოქალაქე დაიღუპა. საბოლოოდ, აჯიმუშკაის ქვის სამტეხლოები 1943 წლის ნოემბერში გაათავისუფლა საბჭოთა 56-ე არმიამ.

1966 წელს შეიქმნა აჯიმუშკაის ქვის სამტეხლოების თავდაცვის მუზეუმი, ხოლო 1982 წელს ქალაქ აჯიმუშკაიში ქვის სამტეხლოების გმირთა მემორიალი გაიხსნა.

კახაბერ მალინაძე

უსვინათ „ისტორიანს“ რადიო პალიტრის ეთერში

საქართველოსა
და მსოფლიოს
ისტორიის ნაცნობი
და უცნობი ფაქტები,
პიროვნებები,
მოვლენები-ახალი
კუთხით!

თოქოუს
ავტორი და წამყვანი
ჯაბა სამუშია

ჩვენთვის ტაბუდადებული თემები არ არსებობს!

უსვინათ!
FM 103.9
www.palitratv.ge
უყურეთ!

ყოველ სამუშაოს
16.00 სთ-ზე
განმეორებით კვირას
17.00 სთ-ზე

წმინდაო ნათლისმცემელო, 1050 წლის შემდეგ, ხარება დღეს ისევ შემოგთხოვთ, მეოხ და მფარველ ეყავ...
1050 წლის უკან, ხარება დღეს, 25 მარტს 963 წელსა, კურთხეულა ოშკის ეკლესიის შენება: *დავიწყეთ ეკლესიათა ქრონიკოსა: რპვ: — მარტსა: (ე) დღესა ხარებასა.*

განა დამთხვევა იყო ოშკის შენების დაწყება ხარება დღეს?

ქართლის ცხოვრების თანახმად, 25 მარტს, ანუ ხარება დღეს, ახალი აღთქმის დაწყების დღესასწაულზე იჭრება „ხე ერთი მარტოი, მდგომარეი კლდესა ზედა“ და მისგან იქმნება ახალი სახე ჭეშმარიტი სიცოცხლის ხისა, ანუ ჯვარი. ჯვარი, რომელიც წმინდა ნინომ აღმართა მცხეთას და რომლის სანაწილედ და ბუდედ აშენდა მოგვიანებით ჯვრის ტაძარი (ა. ოქროპირიძე, „მცხეთის ჯვრის ტაძრის შინაარსისათვის“, რწმენა და ცოდნა 1 (11) 2003: 34-37).

ოშკის ქტიტორებმა 963 წლის ხარება დღეს, წარმატებით შთაბერეს ახალი სიცოცხლე ეპოქას, რომელიც წმინდა ნინოს მიერ დამკვიდრებულ ფასეულობებზე დადგა და ქართლს მოშორებულ ტაოს მთებში აღმართული ჯვრის სახის ეკლესია ქართული ეკლესიისა და მისი პატრონებისთვის საქრის-

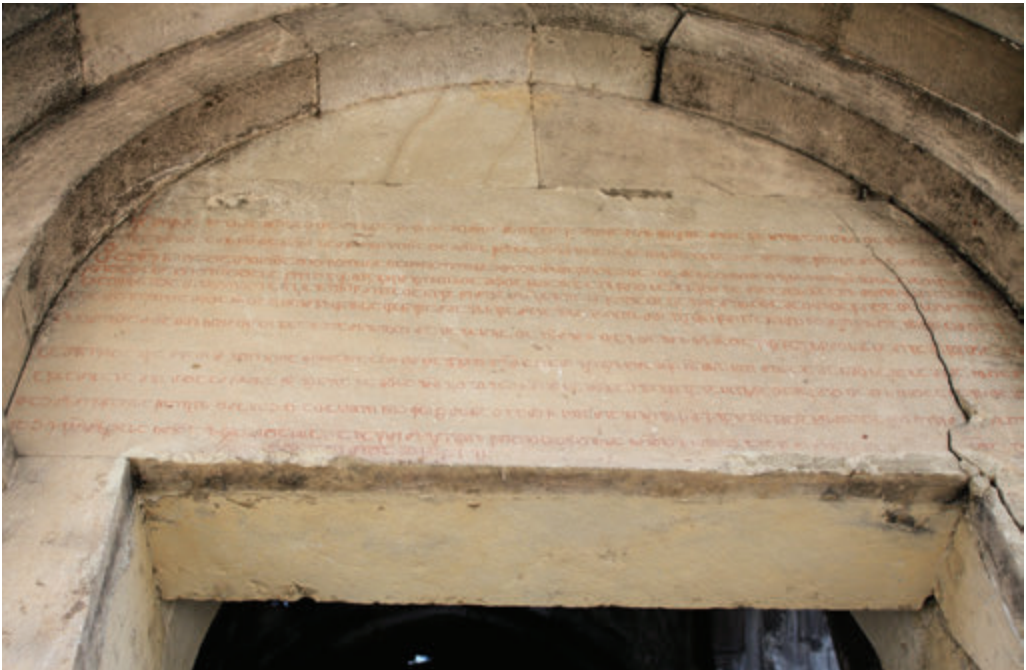
ტიანოს გუშაგად დგომის კიდევ ერთ გაცხადებად იქცა.

ქ(რისტე)ე ძ(ე)ო ღ(მრდი)ს(ა)ო აღ(ი)დ(ე)ნ მ(ე)ფ(ე)ნი ჩ(უენ)ნი მო(ნა)ნი შ(ენ)ნი ბ(ა)გრ(ა)ტ და დ(ავი)თ ორს(ა)ვე ცხ(ო)რ(ე)ბ(ა)სა, წ(მიდა)ო ნ(ა)თლისმც(ემე)ლო მეოხ და მფ(ა)რვ(ელ)ეფ(ა)ვ...

მთავარი ტაძრის სამხრეთ შესასვლელის თავზე წითელი სინგურით შესრულებული ასომთავრული წარწერა გვამცნობს: ეკლესია იოანე ნათლისმცემლის სახელზე კურთხეულა, ქტიტორნი ყოფილან მეფენი ჩვენნი დავით (მომავალში დავით III კურაპალატი) და მისი ძმა ბაგრატ, მშენებლობის ზედამხედველობა გრიგოლისთვის მიუნდვიათ, ყოველწლიურად 5000 ფისოსი ღვინო გაუციათ და 250 გრივი ზორბალი გაუხარჯავთ, 50 ლიტრი რკინა დასჭირვებით და ყოველწლიური ხარჯი 20.000 დრამა ყოფილა. მუდმივად 50 გალატონს, მშენებელსა და მჭედელს უმუშავია, სულ კი 80 კაცი მუშაობდა, ქვას 30 ხარი ეზიდებოდა, 30 იყო გრიგოლემინდიდან სპონდაკის ქვის მომტანიო... მშენებლობა ათი წელიწადს გრძელდებოდა.

თითქმის ათი წელიწადია, რაც ოშკის გადასარჩენი კამპანია დაიწყო. საქართველოსა

ოშკი, სამხრეთ კარის ტიმპანის ქვა

ხედი აღმოსავლეთის მხრიდან

ხედი ჩრდილო-დასავლეთის მთის ფერდიდან, კახა ხიმშიაშვილის ფოტო

და თურქეთის მთავრობებს შორის რამდენჯერმე გაიმართა მოლაპარაკება, ოშკი ძეგლთა დაცვის მსოფლიო ფონდის (WMF Watch List) 2012-2013 წლების საზედამხედველო სიაშია.

ოშკის მდგომარეობა რომ საგანგაშოა, არახალია. უკვე ყველამ იცის, რომ მისი გუმბათის დამჭერი კონსტრუქცია გარღვეულია. ძეგლთა დაცვის მსოფლიო ფონდის წარმოგზავნილი საერთაშორისო ექსპერტების — სეისმოლოგ პ. გავრილოვიჩისა და ინჟინერ-კონსტრუქტორ ს. კელის წინასწარი დაკვირვებით, შენობის მდგრადობა შერყეულია დროთა განმავლობაში მიმდინარე გრუნტის გამორეცხვის შედეგად. გუმბათის დაქცევის საშიშროების გარდა, არის საფრთხე, შენობა ოთხად გადაიშალოს. დაკვირვებულ თვალს ალბათ კარგად ეხსომება, რომ გახსნილია როგორც აფსიდების კედლები, ასევე დასავლეთი მკლავის სამხრეთ-დასავლეთ შეერთების კიდე. უადრესად მაღალი ხარისხის დუღაბისა და უნიკალური სეისმური მდგრადობის მქონე კონსტრუქციის წყალობით, ოშკმა დროს გაუძლო, მაგრამ ახლა მას საფრთხეს გამორეცხილი გრუნტი უქმნის.

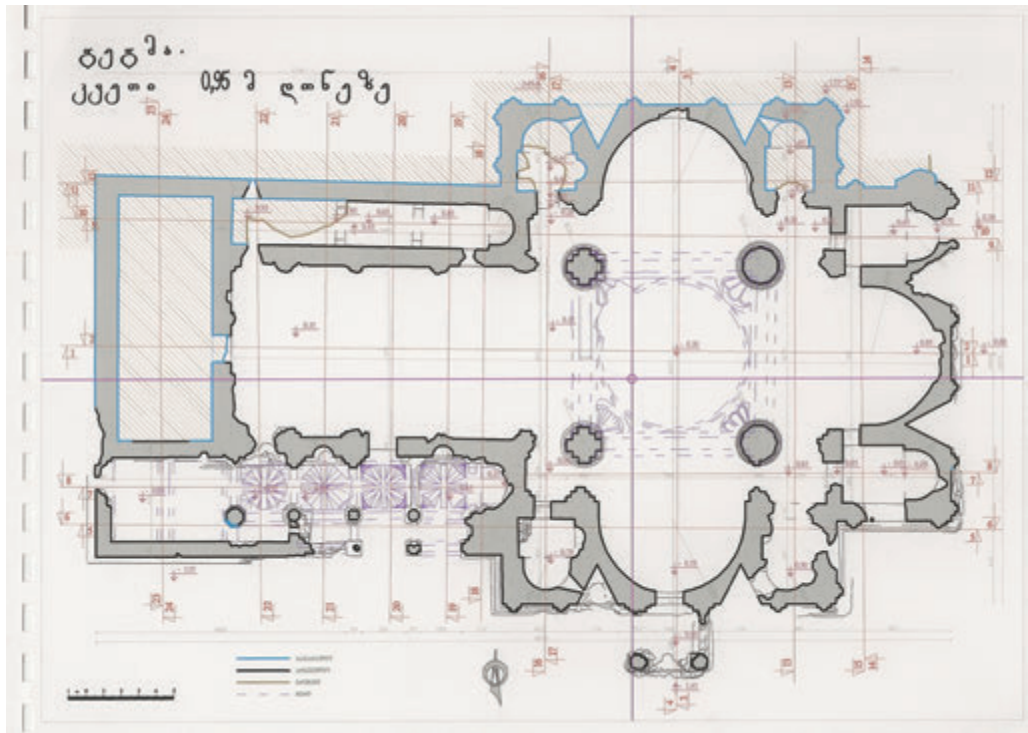
2012 წელს თურქეთის რესპუბლიკის ერზერუმის ვილაიეთის არქიტექტურისა და გეოდეზიის სამსახურის მიერ გამოცხადებული ტენდერით შეირჩა ფირმა, რომელიც ოშკის სამონასტრო კომპლექსის ყველა ნაგებობის სკანირებას, კვლევასა და პროექტირებას ახორციელებს. სანამ სარეაბილიტაციო სამუშაოები დაიწყება და პროექტი საბოლოოდ ჩამოყალიბდება, ქართველი და თურქი ექსპერტები უნდა შეთანხმდნენ, რა მასშტაბისა და შინაარსის იქნება ქართველ ექსპერტთა მონაწილეობა.

ოშკის მონასტერი თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ პროვინციაში, სოფელ ჩამლიამაჩის ცენტრში მდებარეობს. გარდა საკუთრივ დიდი ეკლესიისა, შემორჩენილია რამდენიმე სამონასტრო ნაგებობა, მათ შორის დიდი სამნავიანი შენობა და მასზე მიდგმული გუმბათიანი კვადრატი, სატრაპეზო და სკრიპტორიუმი, შესაძლებელია სამხარეულოც. ეს შენობები დიდად დაზიანებულია, სახურავები ჩამონგრეული და ნახევრად მიწითაა დაფარული. მოშორებითაა ორი დარბაზული ეკლესია, რომლებიც საწყობებად გადაუკეთებიათ ადგილობრივებს.

ოშკის მონასტერი XVII საუკუნემდე მოქმედებდა, ხოლო XIX საუკუნიდან XX საუკუნის სამოცდაათიანი წლების ჩათვლით, მთავარი ტაძრის სამხრეთის მკლავში მეჩეთი იყო განთავსებული. მეჩეთის არსებობამ ნაწილობრივ დაიცვა კიდეც ოშკის ტაძარი.

იოანე ნათლისმცემლის სახელობის ეკლესია თავისი დროის ყველაზე დიდი ნაგებობაა. გუმბათის სიმაღლე 36 მეტრია, ტაძრის სიგრძე — 43, სიგანე კი 28 მეტრი. შენობა საგანგებოდ მოსწორებულ სამკუთხა ბაქანზე დგას. გზა მას სამხრეთიდან უდგება და ტაძარიც მთელი სიდიადითა და მშვენივრით იშლება მნახველის თვალწინ. ნაშენია ყვითული ქვიშაქვით დულაბზე. ყველა ფასადი და კონსტრუქციული დეტალი მოპირკეთებულია კარგად ნათალი ქვის კვადრებით, რომლებიც სწორ მწკრივებად ლაგდება. შედარებით მცირე ზომის უხეშად დამუშავებული ქვის კვადრები გამოიყენება დანარჩენი კედლების მოსაპირკეთებლად. იატაკზე დიდი ზომის ქვის ფილები იყო დაგებული, რაც 1917 წლის ფოტოებზე ჩანს. გუმბათის კონუსი გადახურულია მოჭიქული კრამიტით, ხოლო სხვა ყველა სახურავი — ქვის ლორფინებით.

ოშკი, გეგმა, ვ. გრემელაშვილის ანაზობი

ოშკის სამი აფსიდის მოხატულობიდან მხოლოდ მცირედი ფრაგმენტებია შემორჩენილი. მათგან კი განსაკუთრებულ ყურადღებას ბანას ტაძრის გამოსახულება იმსახურებს, რომელიც სამხრეთი აფსიდის კედელზე ბაგრატ IV-ისა და რომანოს არგიროსის დისწულის, დედოფალ ელენეს ბანაში ქორწილის სცენა გამოისახება, როცა ბიზანტიიდან მზითვად მოტანილ ძელიცხოვლის ნაწილის მობრძანებას ტაო ეგებებოდა.

ოშკის ინტერიერში მიწის დონე საგრძობლად აწეულია, რაც დასავლეთი მკლავის კამარისა და აღმოსავლეთ კონქის ჩამოქცევითაა გამოწვეული. ექსტერიერში კი ჩრდილოეთ ფერდობიდან ჩამონაცარ მიწას კედლები რამდენიმე მეტრით მიწით დაუფარავს. აღმოსავლეთ ფასადზე მიდგმული სამეურნეო ნაგებობები 2007 წელს მოშალეს და ფასადი სრულყოფილად გამოაჩინეს, თუმცა კი უცნობია, რა არქეოლოგიური მასალა გადაყვა ამ გაწმენდით საშუალებს. ადგილობრივ მმართველთა სანაქებოდ უნდა ითქვას, რომ ტაძარს დასავლეთითაც მოაშორეს თანამედროვე მინაშენები.

დროისა და ბუნების ზემოქმედების გარდა, ტაძრის დაზიანებას ხშირად ადამიანებიც

1917 წლის ექსპედიციის წევრები ი.ზდანუიანი და ლ. გუდიაშვილი ოშკის ფრესკების ასლების შესრულებისას.

აბსიდის ის ნაწილი, რომელზეც ჯერ კიდევ 1917 წელს კარგად განიჩნებოდა ფრესკები

ოშკი, ინტერიერი, მარჯვენა ნაშენებული მეჩეთია. დევიდ უინფილდის ფოტო, 1960-იანი წლები. კონვეს ბიბლიოთეკის საკუთრება

„ახერხებდნენ“. მაგალითად, რუსეთ-თურქეთის ომის დროს სამხრეთის ფასადის რელიეფი ჯარისკაცთა სამიზნე ყოფილა; ჩვენ თვალწინ, ამ ათი წელიწადის განმავლობაში დაიკარგა ჯერ ღვთისმშობლის, შემდეგ კი ქრისტეს ქანდაკებები ვედრების კომპოზიციიდან, ასევე გაქრა მცირე ვედრება და წმინდა ნინოს გამოსახულება რვაწახნაგა სვეტიდან...

იოანე ნათლისმცემლის ეკლესიის შენობა ჯვარგუმბათოვანია, ტიპოლოგიურად ეს ტრიკონქია, როცა სამი მკლავი (აღმოსავლეთის, სამხრეთისა და ჩრდილოეთის) აფსიდური დაბოლოებისაა, დასავლეთი მკლავი კი სწორკუთხაა და საკმაოდ გრძელიც (გრძელი დასავლეთი მკლავები ტაო-კლარჯეთის არქიტექტურისთვისაა დამახასიათებელი). ჯვრის გადაკვეთა გუმბათით გვირგვინდება, რომელიც ოთხ მასიურ ბურჯს ეყრდნობა. ოთხივე ბურჯი მასიურ ბაზისებზე დგას აღმოსავლეთისკენ ნიშებით, რაც ასევე ტაო-კლარჯეთის სკოლისთვისაა დამახასიათებელი. წრიული ფორმის გუმბათის ყელში 12 სარკმელია გაჭრილი.

ტაძარი საკმაოდ რთული აგებულებისაა, მისი შიდა სივრცე მრავალმხრივ დატვირთუ-

ლია. გუმბათის საბჯენად ბურჯების აღმართვით ოშკის არქიტექტორმა ტაძრის შიდა სივრცე გაზარდა, ასევე შექმნა მთავარი, კარგად ხილული და მის მიღმა არსებული მეორეხარისხოვანი სივრცეები. ამასთან ერთად, საფეხურებად დაწყობილი სხვადასხვა ფორმის სვეტები თუ ნახევარსვეტები, ოდნავ შეისრული დიდი და ნახევარწრიული მცირე თაღების ფორმები, არათანაბარი განათების სისტემა, ქვის დამუშავებისა და სამშენებლო ხარისხის მონაცვლეობა და მკვეთრად გამოხატული ასიმეტრიულობა მნახველზე თავბრუდამხვევი ეფექტით მოქმედებს.

გუმბათის ბურჯებზე აღმართვის პრაქტიკა საქართველოში ჯერ კიდევ VII საუკუნის წრომის ტაძრიდან იწყება. წრომი ე.წ. ჩახაზული ჯვრის ტაძრისაა, რაც მოცულობის კვადრატულ სივრცეში მოქცევას გულისხმობს. ოშკის მშენებელმა კი სწორკუთხა კედლების ნაცვლად მკლავები აფსიდებით გააფართოვა და ამდენად საფუძველი ჩაუყარა ახალ არქიტექტურულ ფორმას, რომლის ვრცელი და მასშტაბური შიდა სივრცე იდეალური აღმოჩნდა როგორც დიდი სამონასტრო ეკლესიის, ისე კა-

ოშკის ტაძარი, 2012 წ.

თედრალეებისთვისაც. ოშკის მიხედვით აშენდა ბაგრატიის ტაძარი და ალავერდი, ოშკის გვემარების თანამედროვე ინტერპრეტაციას წარმოადგენს სამების კათედრალიც.

მაგრამ მხოლოდ საქართველო როდი იყო ოშკის არქიტექტურული ტიპის გამოცდისა და გავრცობის არეალი.

არქიტექტურის თვალსაზრისით, ათონის ივერთა მონასტრის კათოლიკონი საერთო ათონური წრის ძეგლთა რიცხვში დგას, მაგრამ დიდი ლავრისგან განსხვავებით, გუმბათის დამჭერად მოხდენილი სვეტები გვევლინება, რამაც უპირატესობა მიანიჭა ივირონს შიდა სივრცის გაფართოების თვალსაზრისით. როცა ათონზე ვატიკანისა და ივერთა მონასტრები ფუნდებოდა, ტაოს სამეფოში უკვე დიდი ხნის განსაზღვრული იყო ბურჯებზე დაფუძნებული გუმბათიანი ტრიკონქის ფორმები, და შემთხვევითი როდია, რომ ორივე ტაძრის ქტიტორებზე ტაოს მმართველი დავით კურაპალატი და ქართველთა და ბიზანტიის სამეფო კარზე პატივდებული თორნიკე პატრიკი გვევლინებიან. „ოშკის სამოთხის“ ხელნაწერის მიწაწერებით ცნობილია, რომ დავით კურაპალატისა და თორნიკეს ერთობლივი შეთანხმების საფუძველზე გადაწყდა ქართველთა მონასტრის აშენება ათონზე 979 წელს მოპოვებული განძითა და ალაფით, რომელიც დავით მეფემ და თორნიკემ ბარდა სკლიაროსის დამარცხებისთვის მიიღეს. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ოშკის არქიტექტურული კომპოზიცია ათონზე სწორედ ტაოს გამოცდილებით განხორციელდა, ხოლო ათონიდან იგი გავრცელდა საბერძნეთსა და მთელ ბალკანეთში.

ოშკის ტაძრის გარე მასებში ასევე ნათლად ისახება ჯვრის ფორმა, რომელიც მკლავების სხვადასხვა დონეზე გადახურვით იკვეთება. სამ ფასადს უწყვეტი თაღნარი ამკობს, ქართული

არქიტექტურისთვის ასე ჩვეული ფორმა სწორედ ოშკიდან იმკვიდრებს ადგილს. უწყვეტი თაღი ამკობს გუმბათის ყელსაც. შეწყვილებულ გრებილ ნახევარპილასტრებზე 24 თაღია გადაყვანილი, კაპიტელებზე ერთმანეთს ენაცვლება ფიგურული თუ ორნამენტული კომპოზიციები ქრისტიანული იკონოგრაფიიდან.

ალბათ რთული იქნება მეორე ეკლესიის დასახელება, რომელიც ასე უხვად იყოს შემკული რელიეფებითა თუ ქვაზე კვეთილი ორნამენტებით.

ქვაზე კვეთის მთელი გალერეაა თავმოყრილი სამხრეთ-დასავლეთ ნარტიქსში (ტაძრის შესასვლელი სათავსი, აკრავს დასავლეთის მხარეს და განკუთვნილია მათთვის, ვისაც მლოცველთა მთავარ სადგომში შესვლის უფლება არ აქვს). მისი სამხრეთი კედელი ოთხი თაღოვანი ღიობითაა გახსნილი და ორ რიგად დალაგებული განსხვავებული ჭრილისა და განსხვავებული ფორმის ორნამენტირებულ სვეტებზეა დამყარებული. მათგან გამორჩეულია რვაწახნაგა სვეტი, დაფარული ძარღვიანი მცენარეული ორნამენტით, რომლის ხლართებშიც სხვადასხვა ფიგურა ან ფიგურული კომპოზიცია ჯდება. რვაწახნაგა სვეტზე იყო მოთავსებული შუა საუკუნეების ქანდაკების ერთ-ერთი გამორჩეული ნიმუში — ვედრების კომპოზიცია, რომელსაც უკავშირდებოდა გრიგოლ ოშკელის გამოსახულება, ძვირფას ხალათში გამოწყობილი ოშკის მშენებლობის ზედამხედველისა. ვედრების ორსავე მხარეს გამოკვეთილია ორი პორტრეტი სირიელი წმინდანების — კონსტანტინე და დამიანესი. კონსტანტინე ექვთიმე თაყაიშვილს სოფელში უპოვია და დღეს ის საქართველოს ხელოვნების მუზეუმშია დაცული.

ვედრების ამ კომპოზიციის გვერდით იყო გამოკვეთილი წმინდა ნინო, ორანტის პოზაში (როცა წმინდანი გამოისახება მთელი ტა-

ოშკის სვეტების დეკორი

ნით, ხელებაპყრობილი სახემდე, ხელისგულე-
ბით მაყურებლისაკენ), ქართველთა განმანათ-
ლებელი ქალწულის ჩვენთვის ცნობილი უად-
რესი გამოსახულება.

რვაწახნაგა სვეტის კაპიტელი უხვად არის
შემკული ანგელოზთა, ქერუბიმთა და ტეტრა-
მორფებით (ოთხი მახარებლის სიმბოლური გა-
მოსახულება). ამ სვეტის სიმბოლური მნიშვნე-
ლობა მას ზემოთ მოთავსებული ფიგურით
მუდღუნდება. ვედრების პირის ზემოთ სიმეონ
მესვეტეა ორანტის პოზაში, სიცოცხლეშივე
კულტად ქცეული სირიელი ბერი. ანტიოქიის
ეკლესია და სირიული ასკეტური მონასტციზ-
ში VI საუკუნიდან მოყოლებული (როცა 13 ასუ-
რელი მამა საქართველოს სვადასხვა კუთხე-
ში განმარტოვდა და იმავდროულად, განივ-
რცო), დიდი პოპულარობით სარგებლობდა.
როგორც ცნობილია, ქართველები ფლობდნენ
კიდევ ეკლესიას სიმეონ მესვეტის მონასტერ-
ში, რომელიც მესვეტემ დედის, მართას სახელ-
ზე ააგებინა და რომელიც ალბათ შემთხვევი-
თობა არ არის და ტრიკონქის ტიპისა იყო.

სიმეონ მესვეტის მეორე გამოსახულება
დასავლეთის ფასადზე, შეწყველებული სარ-
კმლის თავზეა. ეს კომპოზიცია მსგავსია ხა-
ხულის სამხრეთ ფასადის კომპოზიციისა, იმ
განსხვავებით, რომ იქ არწივია გამოსახული.

ტაო-კლარჯეთის სკოლაში, ოშკსა და ხა-
ხულში აღდგა მონუმენტური ქანდაკება, რომ-
ლის ტრადიციაც მცხეთის ჯვრის რელიეფე-
ბიდან მომდინარეობდა. ბიზანტიური მცირე
პლასტიკა სპილოს ძვლის რელიეფების სახით
ერთგვარ ნიმუშსაც წარმოადგენდა ქართვე-
ლი ოსტატებისთვის. მაგრამ მონუმენტური
საფასადო ქანდაკება უცხო იყო თავად რომა-
ულ ტრადიციებზე აღმოცენებული ბიზანტი-
ისთვისაც კი. ოშკში კი X საუკუნის შუა წლებ-
ში ადამიანის სიმაღლის ქანდაკება ჩნდება. ის
წინ უსწრებს, სულ ცოტა, ერთი საუკუნით მა-
ინც, ევროპულ რომანულ ქანდაკებას.

არქიტექტურა უტყუარი სარკვეა ქვეყნის
ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობისა.

ოშკის არქიტექტურამ არა მხოლოდ გა-
ნასახიერა თავისი ეპოქა, არამედ შექმნა ახა-
ლი რეალობაც.

1050 წლის თავზე მისი რეაბილიტაციის
პროცესი ისევ ისტორიულ რეალობას უნდა
ასახავდეს, როგორია ეს რეალობა, ამას მო-
მავალი ისტორიანი მოყვებიან.

ვედრების კომპოზიცია რვაწახნაგა სვეტიდან,
ამჟამად განადგურებულია

ჩუქურთმა ოშკის ტაძრის კარიბჭეზე

ჩაუხერალი კერა საჯალაბო სასლუი

მინისაქართველო თბილისის თაფემ, ანუ რა აკაფშირეზს ღია ცის ძველ მუზეუმსა და მებრული საფარეულოს მოყვარულეზს...

პირველი სკანსენი, ანუ როგორც შედეები უწოდებენ, ღია ცის ქვეშ მუზეუმი, 1891 წელს დააარსა არტურ ჰესელიუსმა კუნძულ იურგორდენზე, სტოკჰოლმის ცენტრში. სკანსენი შეედურად ციხესიმაგრეს ნიშნავს, მუზეუმს კი სათავე სწორედ ციხესიმაგრის მსგავსმა სასახლემ დაუდო, რომელიც თავის დროზე შედეეთის სამეფო კარის მდიდარ ვაჭარს, იონ ბურგმანს ეკუთვნოდა.

ღღესთვის შეედურ სკანსენში XVIII-XX საუკუნეების 150-ზე მეტი სახლ-კარია ქვეყნის ყველა კუთხიდან. მათში შემონახულია იმ კუთხეებისთვის დამახასიათებელი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნიშან-თვისებები; ნაჩვენებია, როგორ ცხოვრობდნენ სხვადასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენლები, როგორი ავეჯი ჰქონდათ, რა ეცვათ და სხვ. აქვეა მინისამხეცე როგორც გარეული მხეცებით, ასევე შინაური ცხოველებით. სკანსენში ყოველწლიურად იმართება მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანი

ღღესასწაულები, რაც ღია ცის ქვეშ მუზეუმის დიდ პოპულარობაზე მეტყველებს.

შედეეთიდან სკანსენმა ნორვეგიასა და ევროპის სხვა ქვეყნებში გადაინაცვლა. საქართველოში კი გასული საუკუნის 60-იან წლებში „შემოაღწია“.

როგორც ქართული ღია ცის ქვეშ მუზეუმის დამაარსებელი, აკადემიკოსი გიორგი ჩიტაია წერდა, მისი მიზანი „საქართველოს ბუნებასთან შერწყმული განუმეორებელი ზურთომოდვრული ანსამბლების, ხალხის მიერ შექმნილი მატერიალური და სამეურნეო ფასეულობების ჩვენება იყო“. როგორ შეძლო ეს სახელგანთქმულმა ეთნოლოგმა და საზოგადო მოღვაწემ, ამაზე მეტყველებს 52 ჰექტარზე „განთავსებული“ მინისაქართველო, რომელიც კუს ტბის მიმდებარე ქედის ჩრდილოეთი ფერდობიდან გადმოჰყურებს თბილისს (მუზეუმი მთელი ათი წლის განმავლობაში იქმნებოდა და 1976 წელს გაიხსნა).

სოფელი ონტოფო და ღაპითაიების სახლი

მდინარეების ნოღელასა და აბაშისწყალს შორის მდებარეობს სამეგრელოს ერთ-ერთი ღამაში და ღონიერი სოფელი ონტოფო, საიდანაც 1976 წელს გადმოიტანეს ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ღაპითაიების ოჯახის საჯალაბო სახლი (ფოტოზე მარცხნივ). ამგვარ სახლს გოდორას ან პიტაფიცარს უწოდებდნენ, რადგანაც აგებულია ნაჯახით გათლილი მოკლე, განიერი ფიცრით. საძირკველი ქვისაა, კედლები — წაბლის ხის. ყავრით გადახურვა ორქანობიანია, ხის ნივნივებზე.

სახლის ფართობი 80 კვმ-ია, სწორკუთხაა, საფასადო მხარეს შეფიცრული იატაკითა და ოთხსვეტიანი აივნით. ჰვირულ მთაჯირს ხის სკამი გასდევს. აივნის თავზე-სხვენის გახსნილი ფასადი საბძლის დანიშნულებით გამოიყენებოდა. საფასადო მხარეს სახლს აქვს წინა კარი, ხოლო მოპირდაპირე მხარეს — უკანა კარი, რომლითაც ეზოში გავდივართ. იგი ერთი, უფანჯრო ოთახისგან შედგება თიხატკეპნილი იატაკით, რომლის ცენტრშია კერა შუაცეცხლით. მთელ მარჯვენა კედელთან ერთი უზარმაზარი ტახტია, უფრო სწორად, ერთმანეთზე გადაბმული მრავალი ტახტი ერთი დიდი ოჯახის 3-4 თაობისთვის...

მას შემდეგ, რაც ღაპითაიებს ახალი ოდასახლი აუშენებიათ, ძველ საჯალაბო სახლს სამზადის ფუნქცია შეუქმნია. მოგვიანებით კი იგი მუზეუმმა შეიძინა, დაშალა და ხელახლა ააშენა ზუსტად იმ სახით, როგორითაც ონტოფოში იდგა.

ღაპითი ძაჯანასა და მინჰილ როსტომაშვილის ფოტოები

ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ ერთდერთია მთელ კავკასიაში, ლანდშაფტითა და გეოგრაფიული მდებარეობით კი მსოფლიოს ანალოგიური მუზეუმებისგანაც გამოირჩევა. მისი პარტნიორია სწორედ შვედური სკანსენი და მაიჰაუგენის (ნორვეგია) მუზეუმი.

მრავალი „გულშემატკივარი“ შეიძინა სამუზეუმო პროექტმა „ჩაუქრალი კერა საჯალაბო სახლში“. მათი ერთი ნაწილი მეგრული სამზარეულოს მოყვარულიცაა. რა აკავშირებს ღია ცის ქვეშ მუზეუმსა და მეგრული სამზარეულოს მოყვარულებს, როგორ ცოცხლდება ისტორია საქართველოს თითქმის ყველა კუთხიდან ჩამოტანილ 70-მდე საცხოვრებელი კომპლექსიდან ერთ-ერთში — მეგრულ საჯალაბო სახლში და კიდევ რომელი სახლის საკვამურიდან ამოვა ბოლი უახლოეს მომავალში, ამის შესახებ ვესაუბრებით ღაპით ქაჯაიას, გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმის ადმინისტრაციულ მენეჯერს.

— რა შემატა პროექტმა „გაცოცხლებული ისტორია“ ღია ცის ქვეშ მუზეუმსა და დამთვალიერებელს?

ღაპით ქაჯაია: პროექტმა საშუალება მოგვცა, მუზეუმში გავვეცოცხლებინა XIX საუკუნის სამეგრელოს ოჯახი

▲ საჯალაბო სახლიდან ვიზიტორს ღომისა და სიმინდის მომცრო ყანაც ხედება...

◀ ღომის თაველი მნახველთა თვალწინ იცვლება

— 2007 წლიდან, გასული წლის ჩათვლით, ნორვეგიის მთავრობის მხარდაჭერითა და ამავე ქვეყნის ქალაქ ლილეჰამერის მაიჰაუგენის მუზეუმთან თანამშრომლობით იუნესკოსა და საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ერთობლივი პროექტი მიმდინარეობდა. ბოლო ფაზაში მოეწყო ხალხური რეწვის საზაფხულო სკოლა, აშენდა ახალი საცავი, მომზადდა ხის ნაკეთობათა კონსერვაციის სახელმძღვანელო... „მუდმივი გამოფენის მოწყობის“ კომპონენტი კი გულისხმობდა XIX საუკუნის მეგრული საჯალაბო სახლისა და კარ-მიდამოს აღორძინებას. მოეწყო საველე ექსპედიცია აბაშაში, სოფელ ონტოფოში, საიდანაც იწყება ამ სახლისა და ოჯახის ისტორია.

ონტოფოს სახლის გასაცოცხლებლად სარესტავრაციო სამუშაოები ჩავატარეთ, ყვრის სახურავიდან დაწვებული, ყორე-ქვისა და წნუ-

ლი ღობის რეაბილიტაციით დასრულებული, რაც პრაქტიკულად აღარც არსებობდა. კარ-მიდამოში, ე.წ. შავ ეზოში შევარჩიეთ სადემონსტრაციო მიწის ნაკვეთი, რომელზეც დავთესეთ და მოვიყვანეთ სამეგრელოს რეგიონისთვის დამახასიათებელი ძველი კულტურა ღომი, ასევე სიმინდი, ლობიო. ამ დარგის სპეციალისტის, მეცნიერ-თანამშრომელ ინეზა მაისაიას დახმარებით, რომ იტყვიან, „უზვი მოსავალი“ მოვიწიეთ. სხვათა შორის, უკვე დავიწყეთ საგაზაფხულო სამუშაოები, აღნიშნულ კულტურებს დაემატება ძველი პარკოსნები — ძაძა და მუხუდო, აგრეთვე ფეტვი, რისგანაც საქართველოში სიმინდის შემოსვლამდე მჭადს აცხოზდნენ. ასე რომ, წლეულსაც გვექნება საშუალება, დროდადრო ღომის ღომიც მოიხარშოს გაცოცხლებულ სახლში და ფეტვის მჭადიც გამოცხვეს...

— **სახლის გაცოცხლების მთავარ კომპონენტამდეც მივდივართ...**

— სწორედ ახლმა პროექტმა მოგვცა საშუალება, მუზეუმში გაგვეცოცხლებინა XIX საუკუნის სამეგრელოს ოჯახი. შარშან სექტემბრიდან „ჩაუმქრალი კერა საჯალაბო სახლში“ უჩვეულო სახით მასპინძლობს ვიზიტორს. ძველებური ეზო და კარ-მიდამო, განფენილი სამეურნეო ინვენტარით, ღომისა და სიმინდის მომცრო ყანით, ზამთარში თივის ზვიინით, თავისი დროის შესაფერისად არის მოწყ-

ყობილი. ბექობზე შემომდგარი თეთრწვერა თხა პირველი ათვალეიერებს მოსულეებს, აქვეა დეზებიანი მამალიც და ქოჩორა დედალიც (ნეტავ გენახათ, იმ დღეს როგორ გაიხარეს მუზეუმში სტუმრად მისულმა პატარებმა, როცა ქოჩორა დედალმა კვერცხი იქვე, თოვის ზვინში დადო. — ს.შ.). ტრადიციული კოსტიუმები აცვიათ „მასპინძლებს“. კოპლებიანი გრძელი კაბა და თავსაფარი „დიასახლისს“, ხოლო ჩოხა-ახალუხი — „ოჯახის უფროსს“. ზაფხულობით არდადეგებზე მათი „შვილებიც“ უმასპინძლებენ დამთვალიერებლებს. მკვირცხლი დიასახლისი ღიმილით ხვდება სტუმრებს ოჯახის უფროსთან ერთად სახლის ზღურბლთან, რომელთაც უამბობენ ამ სახლის ისტორიას, აცნობენ მის ყოველ კუთხე-კუნჭულს, ავეჯს, ინვენტარს. ამასობაში შუა-ცეცხლზე ძველებურ ქვაბში იხარშება ღომი, ოჯინჯალზე იბოლება სულგუნი, ჭერსა და კედელზე ღომის თაველი და სიმინდის ტაროები ჰკიდია ნიერისა და წიწაკის ასხმულებთან. სურვილისამებრ ვიზიტიორს შეუძლია ღომისა და შებოლილი სულგუნის გასინჯვაც. ამ პროცესით გამორჩეულად უცხოელები ხალისობენ (ღომის მოხარშვის „ცერემონიალი“ შაბათ-კვირას იმართება ხოლმე. — ს.შ.). როგორც მუზეუმის კურატორი, პროფესორი ნოდარ შოშიტაშვილი გვეუბნება, ჩვენი დიასახლისი ნამდვილ მგერულ ღომს ხარშავს.

სტუმრებს უამბობენ სახლის ისტორიას, აცნობენ მის ყოველ კუთხე-კუნჭულს, ინვენტარს, ავეჯს...

საჯალაბო სახლის დიასახლისი ნინო მანაბერიძე ვიზიტორებს ტრადიციული მეგრული ღობითა და სულგუნით უმასპინძლდება. სტუმრებს შორის ამჯერად „ისტორიანის“ წარმომადგენლებიც აღმოჩნდნენ...

— ახალგაზრდებს თუ იზიდავთ გაცოცხლებულ კერასთან ყოფნა?

— თქვენ წარმოიდგინეთ, ძალიან მოსწონთ. ზოგიერთი სურვილსაც გამოთქვამს, დიასახლისის შეშა დაუჩქოს, ცეცხლის დანთებაში მიეხმაროს. უფრო აქტიურები ღობსაც ხელენ ტრადიციული ხის ჩოგნით. თეფშები და კოზები ხისაა, რომლებიც საგანგებოდ ამ პროექტისთვის დაამზადა ხალხური რეწვის ოსტატმა. ერთი სიტყვით, ამ სახლში მოსულთ ზოგჯერ წასვლა აღარ უნდათ ხოლმე, ისე მოსწონთ აქაურობა. როგორც ამ პროექტის კოორდინატორმა, აქვე შემიძლია გითხრათ, რომ ეს არის ჩვენი პირველი მოკრძალებული ნაბიჯი, რითაც ერთგვარად ვეხმებიან მუზეუმის დამფუძნებლის, ბატონი გიორგი ჩიტაიას იდეის აღორძინებას. იმავედროულად ეს პასუხია თანამედროვეობის გამოწვევებზე, რომელთაც პასუხობს საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, რომლის განუყოფელ და კოლორიტულ ნაწილს ქართული სკანსენი — ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ წარმოადგენს.

— თქვენს ნორვეგიულ პარტნიორებზეც გვიამბეთ.

— დიახ, საქართველოს ეროვნული მუზეუმი მჭიდროდ თანამშრომლობს სხვადასხვა საერთაშორისო ინსტიტუტსა და ორგანიზაციასთან, მათ შორის ლილეჰამერის მაიჰაუგენის

ღია ცის ქვეშ მუზეუმთან, რომლის მხარდაჭერითაც განხორციელდა იუნესკოსთან ერთობლივი, ზემოაღნიშნული პროექტი. ამ მუზეუმის დირექტორის, ბატონ გაუტე იაკობსენის „ფეისბუკის“ პირად გვერდზე რომ შეხვიდეთ, პირველ რიგში, ჩვენი მუზეუმისა და ნორვეგიელი ეთნოლოგის ქართველ კოლეგებთან გადაღებულ უამრავ ფოტოს ნახავთ. ნორვეგიელებიც ხშირად ჩამოდიან ჩვენთან და ჩვენი სპეციალისტებიც მიემგზავრებიან ნორვეგიაში. ერთობლივმა თანამშრომლობამ, ვფიქრობ, ბევრი რამ შესძინა როგორც ქართველ, ასევე ნორვეგიელ ისტორიკოს-ეთნოლოგებსა და როგორც თავისი, ასევე უცხო ქვეყნების ისტორიით, კულტურითა და ტრადიციებით დაინტერესებულ ადამიანებს.

— სამომავლოდ რომელი სახლ-კარის გაცოცხლებას აპირებთ?

— დაგეგმილი გვაქვს, კიდევ ორ სახლს მივანიჭოთ ახალი სიცოცხლე. პირველი — საქართველოს ეროვნული მუზეუმისა და სკანსენის ღია ცის ქვეშ მუზეუმის (შვედეთი) ერთობლივი პროექტით მოუხდენთ აბაშის რაიონიდან გაღმობანილ ოდა და სამზადი სახლების რესტავრაცია-გაცოცხლებას. პროექტის კოორდინატორი მერაბ მიქელაძე მენეჯერ მიხეილ გაფრინდაშვილთან ერთად უკვე მუშაობს ამ ახალ პროექტზე. მეორე კი გიორგიწმინდის (კახეთის რეგიონი) გვირგვინიანი, მართლაც უნიკალუ-

რი სახლისა და კარ-მიდამოს აღორძინებას ისახავს მიზნად. ეს პროექტი მუზეუმის კურატორის, პროფესორ თამილა ცაგარეიშვილის რეკომენდაციებით ხორციელდება. ამჯერად მიმდინარეობს სახლის თიხის გრუნტოვანი ბანის ტრადიციული წესით დამუშავება, ამ გაზაფხულზე დაგეგმილია ღობე-ყორის რესტავრაცია, ეზოში კი ქართული სათონის მოწყობა, სადაც შესაფერის სამოსში გამოწყობილი „მცხობელი-დიასახლისი“ სტუმრებს წარმოუდგენს ქართული პურის ცხობის პროცესს, ხოლო ოჯახის უფროსი მოუთხრობს ამ სახლის შესახებ, იქნება ეს დედაბობის საკრალურობა, ღვინის კულტურა, გუთნისდების სამეურნეო იარაღები (რომლის ფართო და მრავალფეროვანი „ასორტიმენტაცია“ წარმოდგენილი ამ სახლის წინა ეზოში, გუთნიდან დაწყებული ხარის უღელ-აპეურებით დასრულებული. — ს.შ.). და ბუნებრივია, „ფინალი“ — სტუმარს აქვე, თონეში მათ თვალწინ გამომცხვარი ტრადიციული ქართული პურითა და ყველით გეგუმასპინძლდებით ყოველივე ეს კი მთლიანობაში საშუალებას მოგვცემს, დამთავლიერებელს წარმოუდგინოთ დასავლეთ საქართველოს ყოფითი კულტურისგან (ამ შემთხვევაში სამეგრელოსგან) განსხვავებული ადმოსავლეთ საქართველო (კახეთი) თავისი არქიტექტურით, ყოფა-ცხოვრების წესით, ტრადიციებით, კოსტიუმებით და სხვ. აქვე ვსარგებლობ შემთხვევით და მაღლობა მინდა გადავუხადო პროექტის ყველა მონაწილეს — როგორც ეროვნული მუზეუმის სპეციალისტებს, ასევე ეთნოგრაფიული მუზეუმის თანამშრომლებს.

— ხომ არ გეგმავეთ მუზეუმში მუდმივმოქმედ ან სეზონურ გამოფენას. ვთქვათ, ამგვარი სახის: „საოჯახო ნივთები ძველ საქართველოში“, „ქართველი ხალხის სამეურნეო-ყოფითი ინვენტარი XIX-XX საუკუნეებში“, „როგორ ეცვათ ჩვენს წინაპრებს ერთი-ორი საუკუნის წინათ“...

— ცხადია, ამ და მსგავს თემებზე ინტენსიურად ვმუშაობთ. მართალია, ექსპოზიციიაში, დახურულ თუ ღია სივრცეებში გამოფენილია სხვადასხვა კოლექციის საინტერესო სამეურნეო და სხვა ნივთები, მაგრამ ვფიქრობთ, ეს არ არის საკმარისი. აუცილებელია თემატური გამოფენების მოწყობა, რათა ფონდსაცავში დაცულმა უნიკალურმა ექსპონატებმაც იხილონ დღის სინათლე და ახლებურად ამეტყველდნენ. ამისთვის, ბუნებრივია, გვჭირდება ახალი, და-

ხალხური რეწვის საზაფხულო გაკვეთილებით ბავშვები განსაკუთრებულად ინტერესდებიან

მაიაპუგენის (ნორვეგია) მუზეუმის დირექტორ გაუტე იაკობსენს ქართული ნაბადიც ძალიან მოსწონს...

მატებითი სივრცეების მოწყობა, ღია ცის ქვეშ შესაბამისი ადგილების შერჩევა, რათა ექსპოზიცია თანამედროვე სტანდარტებით წარმოდგინოთ იმასაც გეტყვით, რომ მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრომლებსა და არქიტექტურულ სამსახურთან ერთად თანდათანობით ვამუშავებთ ამ თემების მონახაზს. ვაწარმოებთ მოლაპარაკებებს უცხოელ პარტნიორებსა და ჩვენი მუზეუმის მეგობრებთან.

თბილისის ეთნოგრაფიული მუზეუმი უნდა ვაქციოთ ნებისმიერი ვიზიტიორისთვის მიმზიდველ ადგილად, სადაც სუფთა ჰაერზე დასვენების გარდა დაგხვდებით არა მოლუშული სახლები და მკვდარი ნივთები, არამედ გაცოცხლებული ანტურაჟი, სადაც საშუალება გქვინებათ, ახლებურად გაეცნოთ ჩვენი ქვეყნის კულტურულ მემკვიდრეობას, ჩაერთოთ შექმენებით-სახალისო პროგრამებში, უშუალოდ მიიღოთ მონაწილეობა ხალხური რეჟისის პროცესში (მუზეუმის არაერთ დამთავალიერებელს ემასსოვრება ბოლო დროს ძალიან პოპულარული შემეცნებითი ღონისძიებები, როგორცაა თიხის ჭურჭლის „ამოყვანა“ კერამიკის ქურასთან, პრეისტორიული ასპარეზობები, რომლის მონაწილენიც ერთმანეთს მშვილდ-ისრის სროლასა და ხის ტოტებითა თუ კაჟის ქვით ცეცხლის ანთებაში ეჯიბრებიან. — ს.შ.).

— **ჟურნალმა „ისტორიანმა“, სხვათა შორის, არაერთხელ დაუთმო თავისი ფურცლები მუზეუმში მიმდინარე საინტერესო ღონისძიებებს — არტგენს, ღვინის ფესტივალს, ახალი ან რესტავირებული სახლებისა თუ სამეურნეო ნაგებობების პრეზენტაციას...**

— მინდა გითხრათ, რომ ჟურნალ „ისტორიანს“ მთელი ჩემი ოჯახი კითხულობს. იგი ჩემი 8 და 12 წლის ქალ-ვაჟისთვისაც საკმაოდ მიმზიდველი აღმოჩნდა. ვფიქრობ, ეს განპირობებულია ჟურნალის მოსახერხებელი ფორმატის, დიზაინისა და საინტერესოდ გადმოცემული თემების წყალობით. ვემხრობი ცნობილი ფრანგი მწერლის, მარსელ პრუსტის მოსაზრებას წიგნზე (თუმცა ვფიქრობ, მიესადაგება სხვა შემეცნებით საკითხავსაც), რომ თავისთავად წიგნი შეიძლება დაუფასებელ ღირებულებად დარჩეს, თუ თავად მკითხველში შინაგანად არ გამოიწვია მასში გადმოცემულ ფასეულობათა შესაბამისი ეკვივალენტების გაჩენა-განვითარება. შინაგანი სამყაროს სწორედ ამგვარ განვითარებას ეუსურვებ ჟურნალის მკითხველს, მეტადრე ახალგაზრდებს, თქვენ კი, როგორც ყოველივე ამის ხელშემწყობთ — მშვიდობასა და შემოქმედებით წინსვლას.

ისაუბრა სალომი შოშიტაშვილი

*დედაბობი
კახურ
ერდოვკირ-
გვინიან
სახლში*

სამთავისის ტაძრის საიდუმლო

სეტყვის დრუბელი სამთავისის თავზე
ღაწით ბერიკაშვილისა და ჯაჯა მასარაძის ფოტოგრაფი

XI საუკუნის კათედრალის იატაკის ქვეშ ახურელი წმინდა მამის საფლავი აღმოჩნდა

ბოლო დროს სამთავისის ტაძარსა და მის შემოგარენში მიმდინარე არქეოლოგიურ გათხრებზე დიდი მითქმა-მოთქმა ატყდა. ერთნი არქეოლოგებს წინაპართა საფლავების ხელყოფაში ადანაშაულებდნენ, მეორენი კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს აკრიტიკებდნენ, მესამენი ცდილობდნენ, რეალურად შეუფასებინათ შექმნილი ვითარება... ერთი სიტყვით, არქეოლოგიურ სამუშაოებს ჰყავდა (და ჰყავს) როგორც მომხრენი, ასევე მოწინააღმდეგენი.

უძველესი ტაძრის თავს „დატრიალებულ“ ბოლო წლების მოვლენათა შესახებ ვესაუბრებით სამთავისის კომპლექსური ექსპედიციის ხელმძღვანელს, ისტორიის დოქტორს, არქეოლოგ გიორგი მახარაძეს.

— მოკლედ გვიამბეთ, რატომ გახდა აუცილებელი არქეოლოგიური სამუშაოები არამხოლოდ ტაძრის მიმდებარე ტერიტორიაზე, არამედ თვით ტაძარშიც?

— 2004 წელს სამთავისში დაიწყო მუშაობა არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ, რომლის შემადგენლობაშიც ჩემთან ერთად შედიან ის-

ტორიის დოქტორი დავით ბერიკაშვილი, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი გიორგი გაგოშიძე, არქეოლოგი გონა ლომთაძე, არქიტექტორ-რესტავრატორი თენგიზ გაბუნია და არქიტექტორი გია სოსანიძე. იმ დროისთვის ტაძრის მთელი ეზო საკმაოდ ამღლებულიყო, ხოლო თვით ძეგლი შუაში იყო მოცქეული და წვიმისა და თოვლის წყალს ტაძარი ლამის ავესო. ტექნიკის შემოყვანამდე და ტაძრისთვის „ზედმეტი მიწის“ შემოცლამდე, ბუნებრივია, საჭირო გახდა არქეოლოგიური დაზვერვითი სამუშაოები. სადაზვერვო ტრან-

ქართული სატაპრო არქიტექტურის უძველესი

კასპის მახლობლად, სულ რაღაც 11 კილომეტრში, მდინარე ლეზურის მარცხენა სანაპიროზე ასურელ მამათაგან ერთ-ერთის, ისიდორეს შემდგომში სამთავნელის მოღვაწეობის პერიოდის (VI საუკუნის) ეკლესია.

გადმოცემით, ეკლესიის აღმშენებლად ვახტანგ გორგასალი მოიხსენიება, რომელსაც სიონის (თბილისი), წილკნის, ერთაწმინდისა და მეტეხის ტაძრებთან ერთად სამთავისიც აუგია. იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“ მოხსენიებულია რომ ვახტანგ გორგასალმა „აღაშენა ოთხი ეკლესიანი: წილკნის, სამთავისის, მეტეხის გაღმა მხარისა და რუისისა და ოდეს გაშინჯეს ეს ეკლესიები, მაშინ ხუროთმოძღვრებით და აღმშენებლობით უფრო აქეს სამთავისი და უწოდა ესრეთ სამთავ ეკლესიათა, ესე სამთავისი უმჯობესიო და მუნიდგან ეწოდება სამთავისი“. ამ უძველესი ეკლესიის აშენების თარიღია 472 წელი.

ილარიონ სამთავნელი ეპისკოპოსის, ქტიტორ ვაჩე ყანჩაელის ძის წარწერა ბრტყელი გადახურვის კრამიტზე

X-XI საუკუნეებში სამთავისში აშენდა ტაძარი, რომლის შესახებ მხოლოდ გვიანდელი ხანის სიგელ-გუჯრებშია მოხსენიებული. „ილარიონ სამთავნელმან აღვაშენე ტაძარი ესე...“ — ვკითხულობთ დასავლეთის კარს ზემოთ, აყვავებული ჯვრის გამოსახულების თავზე ამოკვეთილ ასომთავრულ წარწერაში, მეორეგან კი სადიდებელია ილარიონ სამთავნელ ეპისკოპოსის, ძე ვაჩე ყანჩაელისა, „რომელმან მარანი და საწნახელი აღაშენა“... ორივე წარწერაში მითითებულია თარიღებიც: სამთავისის ტაძარი ილარიონ ვაჩე ყანჩაელის ძე სამთავნელს აუგია 1030 წელს, ხოლო ოცი წლის შემდეგ აღუშენებია მარანი და საწნახელი. აქვე, ტაძრის სხვადასხვა კედელზე ამოკვეთილი წარწერები იმასაც გვამცნობს, რომ გიორგი III-ის მეფობისას (1156-1184) იოანე სამთავნელს ტაძრისთვის კარიბჭე მიუღდამს.

მატიანეთა თანახმად, სამთავისი XII-XIII საუკუნეებში ეკუთვნოდა ჯერ ქართლის კათალიკოს მიქაელს, შემდეგ მწიგნობართუხუცესს ანტონ ეპისკოპოსს. გიორგი ბრწყინვალის მეფობისას (1318-1346) ტაძარი ზევდგინიძე-ამილახვრებისთვის უბოძებიათ.

XV-XVI საუკუნეებში ძლიერ დაზიანებული ტაძარი აღზვევულ ამილახვრებს განუახლებიათ, უფრო სწორად, ხელახლა აღუშენებიათ დედა-შვილ გაიანე და სიაომ ამილახვრებს.

მოგვიანებით, 1847 წელს სამთავისის კომპლექსზე მასშტაბური სარესტავრაციო სამუშაოები განახორციელა იტალიელმა არქიტექტორმა ლიპარდომ. ამოშენდა სამხრეთის შესასვლელი, მოიხსნა დაზიანებული კარიბჭეები, შეაკეთეს ლავგარდნები, ფასადები, შეილესა კედლები ინტერიერში და სხვ. აღსანიშნავია, რომ სამთავისის ტაძარი მიიჩნევა გენიალურ არქიტექტურულ შედევრად, მეტიც, იგი აღიარებულია ქართული ბაროკოს დასაწყისად...

ბაზილიკის ნაშთები

შეები გამოცდილმა არქეოლოგმა, პროფესორმა იულონ გაგოშიძემ გააგლო. აღმოჩნდა, რომ მთელი ტერიტორია არქიტექტურული ძეგლებით იყო დატვირთული... ექსპედიცია უკვე ემზადებოდა სამუშაოების დასასრულებლად, მაგრამ სწორედ სეზონის მიწურულს მოხდა ყველასთვის მოულოდნელი აღმოჩენა. მთავარი ტაძრის სამხრეთით მიწის მასივის მოხსნის შემდეგ გამოჩნდა საკმაოდ ძველი კედლების ნანგრევები, რომლებსაც შელესილობის კვალი ემჩნეოდა. დადგინდა, რომ აქ გამოვლენილი ნახევარწრიული მოყვანილობის კედელი შესაძლოა ძველი ეკლესიის ნაშთები ყოფილიყო. ეს გახლდათ 2005 წელს. ამ წელსვე მომზადდა სამთავისის ტაძრის შესწავლის, რესტრუქტურისა-კონსერვაციისა და რეაბილიტაციის, ინფრასტრუქტურის მოწყობის შვიდწლიანი პროგრამა. თუმცა აღმოჩენები იმდენად საინტერესო გამოდგა, გრაფიკს ვერ მივდიეთ.

— თუ არ ვცდები, ამ მხრივ გამორჩეული მაინც ბაზილიკაა. სად აღმოჩნდა ბაზილიკის ნაშთები და რა დადგინდა?

— ამ ბაზილიკამ პირველ რიგში იმით მიიქცია მკვლევართა ყურადღება, რომ როგორც დადგინდა, იგი მოქმედებდა ჯვარგუმბათოვანი ეკლესიის აგებამდე. სწორედ მისი ნაშთები აღმოჩნდა ეკლესიის სამხრეთით ისიც დადგინდა, რომ ჯვარგუმბათოვანი ეკლესია დგას ბაზილიკის ჩრდილოეთ კედელზე... ამ აღმოჩენამ ნაწილობრივ შეაგსო ქრონოლოგიური მონაკვეთი XI საუკუნის ეკლესიასა და ასურულ მამათა მოღვაწეობის პერიოდს შორის. მთელი რიგი ნიშნებით, ბაზილიკა წინასწარულად თარიღდება VII საუკუნის ბოლო და VIII საუკუნის პირველი წლებით. ეს გაზ-

კრამიტის ქვედა რიგი, სიცოცხლის ხის ფრაგმენტები

ბაზილიკის არტეფიქტები

სამთავისის კომპლექსური ექსპედიციის წევრები: მარცხნიდან — გიორგი მაზარაძე, გიორგი გაგოშიძე, გონა ლომთაძე, დავით ბერიკაშვილი

XV საუკუნის მცირე ეკლესია რესტავრაციის შემდეგ

ლაეთ საკათედრო ტაძარი ეპისკოპოსის ტახტის ადგილით. საგარაუდოდ, უნდა ყოფილიყო უფრო ძველი, VI საუკუნის ძეგლიც, წმინდა მამების ცხოვრების თანახმად. ყურადღება მივაქციეთ იმას, რომ ბაზილიკის ჩრდილოეთ კედელში ორი კარი იყო ჩატანებული, ანუ ერთი ნავი მთლიანად იყო მოქცეული XI საუკუნის ტაძრის სივრცეში...

— ბუნებრივია, აუცილებელი გახდა გათხრების გაგრძელება, რამაც ამილახვრების საფლავებთან მივიყვანათ...

— გათხრები უნდა გაგრძელებულიყო თვით XI საუკუნის ტაძრის სივრცეში. მაშინ დაიწყო ტაძრის ინტერიერის არქეოლოგიური შესწავლა. რადგან წინაპართა საფლავების შეწუხება არ გვინდოდა, სადაზვერვო თხრილი იმ ადგილას მომზადდა, სადაც საფლავები არ იყო. აღსანიშნავია, რომ ამ მონაკვეთზე ხელუხლებელი დაგეხვდა არა მხოლოდ XVIII, XVII, XVI, არამედ XI საუკუნის იატაკები. როგორც ცნობილია, იტალიელ არქიტექტორ ლიპარდის XIX საუკუნის 50-იან წლებში მოზაიკური ხსნარით მთლიანად დაუფარავს

XVIII საუკუნის მეორე ნახევრისა და XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საფლავის ქვები. საგარაუდოდ, XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან სამთავისი გახდა ამილახვრების საგვარეულო საძვალე და შესაბამისად, ეს ქვები მათი საფლავებისაა. ამ საფლავებიდან, ვისაც პატრონი ჰყავდა, წარწერები მოამზადებინეს და იტალიელმა არქიტექტორმაც ამ ხსნარში ჩააყოლებინა...

— თქვენ მოგიწიათ ამ საფლავების ამოთხრამ?

— არა. ჩვენ შევადგინეთ საფლავების რუკა, თითოეული საფლავი დაფიქსირდა ფოტოზე და მხოლოდ ამის შემდეგ დავიწყეთ იატაკის აყრა. წარწერებიანი ფილები შევინახეთ და სამუშაოების დასრულების შემდეგ, როცა ახალი იატაკი დაიგება, თავთავის ადგილას რუკის მიხედვით დალაგდება. ბუნებრივია, ახალი იატაკი დაიგება თავდაპირველ, XI საუკუნის ტაძრის დონეზე.

— მაგრამ თქვენ რამდენიმე ნემშის ამოსვენებაც მოგიხდათ...

— დიახ... სამხრეთ ნაგში მუშაობისას მარ-

თლაც მოგვიწია რამდენიმე ნეშტის ამოსვენება. ეს გახლდათ XIX საუკუნის საფლავები, რომელიც განთავსებული აღმოჩნდა პირდაპირ VI-VIII საუკუნეების ტაძრის კედლის თავზე. ცხადია, სამუშაოს დასრულების შემდეგ თითოეული ნეშტი თავის ადგილას დავაბრუნეთ.

— **საინტერესოა, რას მიაკვლიეთ ამ უძველესი ტაძრის ნაშთების შესწავლისას.**

— დავადგინეთ, რომ ტაძრის სამხრეთ ნაგებობაში, სადიაკონოში, მოთავსებული ყოფილა ასურელი წმინდა მამის საფლავი. ეს მთავარი სიწმინდე მოქცეულა როგორც ბაზილიკის, ასევე ჯვარგუმბათიანი ეკლესიის სივრცეში. როცა ამ საფლავს მიაკვლიეთ, იგი გახსნილი დაგვხვდა. სავარაუდოდ, წმინდა მამა ისიდორე სამთავნელი აქ იყო დასვენებული VI-X საუკუნეებში. სამთავის აღშენების შემდეგ კი წმინდანის ნეშტი გადაუსვენებიათ ახალი ტაძრის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, სადაც ჩონჩხი კი არ გვიპოვია, არამედ თანაბრად ჩალაგებული ძვლები, როგორც ჩანს, ხის სარკოფაგში. ეს ძვლები გორში წაიღო სამთავისისა და გორის არქივისკოპოსმა, მეუფე ანდრია. მისივე გადაწყვეტილებით, ამ სიწმინდედ ქცეულ ძვლებს სათანადოდ დამუშავებენ და საგანგებოდ მოშზადებულ 2,5 მეტრის სიღრმის საფლავში განათავსებენ ზარდახშით, რომელსაც სახურავად მინა ექნება, რათა აქ მოსულთ შეეძლოთ წმინდა მამის ნაწილების ხილვა. საფლავი გადაიხურება და განათდება. ამჟამად პალესტინასა და საბერძნეთში მიმდინარეობს კონსულტაციები ამგვარი რიტუალური საფლავის მოწყობის შესახებ. სავარაუდოდ, ამაღლების დღესასწაულისთვის, ზაფხულში იკურთხება წმინდა მამის განახლებული საფლავი. განზრახულია სამცხიერო კონფერენციის მოწყობაც.

— **ბუნებრივია, ტაძარში და მის მიმდებარედ აღდგენითი სამუშაოებიც გახდებოდა საჭირო.**

— გათხრებთან ერთად მიმდინარეობდა კომპლექსის კეთილმოწყობა. ათასობით ტონა მიწა გაიტანეს კომპლექსის ტერიტორიიდან. სამთავისის ჯვარგუმბათიანი ტაძრისა და ბაზილიკის გარშემო მოხდა მიწის გათანაბრება და თხრილების მოწესრიგება კორდოვანი ფენის დასაგებად, ასევე ქვის ბილიკების მოსაწყობად. მთლიანად გაიწმინდა ტაძრის ჩრდილოეთით მდებარე ყორე, რომელიც კირხსნარით თავი-

დან ამოშენდა. ყორის ცენტრალურ ნაწილში მოეწყო ხუთსაფეხურიანი ქვის კიბე. ორი მეტრი სიგანის ქვის ბილიკი გარშემოუყვება XI საუკუნის ტაძარსა და ბაზილიკას. ბაზილიკის ირგვლივ, თხრილის დაფერდებულ მონაკვეთებზე დაიგო ბალახის კორდოვანი ფენა. სამხრეთ კარიბჭესთან მოეწყო ცხაურის კარი და სამსაფეხურიანი ქვის კიბე. დამონტაჟდა საინფორმაციო სტენდები და სხვ.

— **ჩანს, ამ ზაფხულშიც მოგიწევთ სამთავისში მუშაობა...**

— დიახ, ვფიქრობ, ასე იქნება. მართალია, ტაძრის ინტერიერში არქეოლოგიური გათხრები დასრულდა, მაგრამ უნდა გამოვიკვლიოთ მარანიც. როგორც ილარიონ სამთავნელი წერდა, XI საუკუნის ეპისკოპოსის სასახლეში განთავსებულია მარანი. მისი ფართობი დაახლოებით 60 კვმ უნდა იყოს. თუმცა, წინასწარი მოკვლევით, იგი ბევრად უფრო დიდი ჩანს და XVIII საუკუნის გალაგანს გარეთ გადის...

წინა ჯაფარიძე

წმინდა მამის, ისიდორე სამთავნელის საფლავი. მეუფე ანდრია ლოცვისას

ვენის ბელვედერი

„ქვის უნაზესი ყვავილი“

ოსმალეთის დამმარცხებლისბან

ბელვედერს მცოდნენი „ვენის ბაროკოს უნაზეს ყვავილს“ უწოდებენ. ბვერისთვის კი სასახლე მისი ამშენებლის, პრინც ევგენი სავოიელის სიდიადის უკვდავყოფაა. ნებისმიერ შემთხვევაში, ვენის ორივე ბელვედერი, რომელიც სასახლის ბაღითაა გაერთიანებული, წარმოადგენს ყველაზე ლამაზ ანსამბლს ბაროკოს სტილში არა მხოლოდ ვენაში, არამედ მთელ ევროპაშიც. ავსტრია იმ ეპოქაში რომის საღვთო იმპერიის გული იყო, იმპერატორის ტიტული კი ავსტრიის ერცჰერცოგების — ჰაბსბურგების დინასტიას ეჭერა.

მთავარსარდალი და გენერალისიმუსი, დიპლომატი და თურქთა დამმარცხებელი, სავოიის ჰერცოგთა სახელგანთქმული შთამომავალი, პრინცი ევგენი უადრესად განათლებული კაცი იყო. სამხედრო ხელოვნების გარდა, დიდ დროს უთმობდა ჰუმანიტარულ დარგებსაც და შესანიშნავად ერკვეოდა ხელოვნებაში. უზარმაზარმა ქონებამ საშუალება მისცა არა მარტო ხელოვნების შესანიშნავ ქმნილებათა დიდი კოლექცია შეეგროვებინა,

არამედ გამხდარიყო მასშტაბურ არქიტექტურულ ნაგებობათა ერთ-ერთი ყველაზე მსხვილი დამკვეთი ვენაში. სწორედ მისი ძალისხმევით აშენდა არა მარტო ვენის ზამთრის სასახლე ან მონადირეთა ციხე-დარბაზი მარხფელდში, არამედ ბელვედერის საზაფხულო რეზიდენციაც. პრინცმა სასახლის ასაშენებლად შემაღლებული ადგილი აირჩია, საიდანაც შესანიშნავად ჩანს იმპერატორთა ჰოფბურგის რეზიდენცია.

ბელვედერი ეწოდება მიმზიდველი შესახედაობის მსუბუქ არქიტექტურულ ნაგებობას. ვენის ბელვედერის ანსამბლის გარდა, ევროპაში ბელვედერის სახელით ცნობილია განსაკუთრებულად თვალწარმტაცია რამდენიმე სასახლე. ვატიკანის ბელვედერი ამჟამად მუზეუმაა, ვარშავის ბელვედერი — სასახლე, ფლორენციის „ფორტე ბელვედერე“ კი ციხე-დარბაზი.

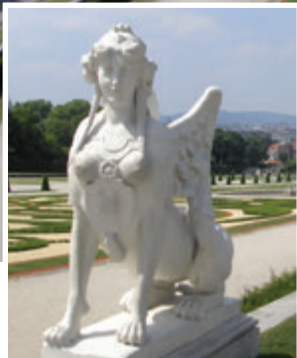
ბელვედერის ანსამბლი ორი სასახლისგან შედგება — ზედა საზაფხულოსგან, რომელიც საზეიმო და წარმომადგენლობითი მიზნით აიგო და შედარებით მოკრძალებული ქვედასგან, რომელიც არქიტექტორმა იოჰან ლუკას ფონ ჰილდებრანდტმა 1714-1716 წლებში ააშენა. კვარცხლბეკზე მდგომი ერთსართულიანი წაგრძელებული შენობა მხოლოდ სარკმლების პილასტრებით (კედლის სვეტი) არის შემორტყმული, რაც გარეგნულად სასახლეს შედარებით მაღალს აჩენს. შენობის გარეგანი შემკულობა საკმაოდ მოკრძალებულია, ხოლო

ინტერიერი — მდიდრული. ალტომონტე მარტინოს ფრესკებით არის შემკული მარმარილოს დარბაზი, საპარადო საძინებელი, გროტესკული დარბაზი და მარმარილოს გალერეა, ასევე ორანჟერეა და სასახლის საჯინიბო. ორანჟერეის გვერდით გარეულ ცხოველთა თუ ფრინველთა ვოლიერები იყო განლაგებული. ქვედა სასახლე თითქოს ზედა ბელვედერის პრელუდიაა. ამ შთაბეჭდილებას აძლიერებს სასახლის ბაღი, რომელიც ქვედა და ზედა ბელვედერს შორის 500 მეტრზეა გადაშლილი.

ამ ვრცელ ბაღში 1803 წელს, ერცჰერ-

ქვედა სასახლე

ბაღი ზედა და ქვედა სასახლეებს შორის

ცოცხალი იოჰანის წინადადებით, ევროპაში პირველი „ალპური ბაღი“ შეიქმნა. ბაღი ვერსალის სამეფო პარკის ბაგარიელმა არქიტექტორმა დომინიკ ჟერარმა ბაროკოს სტილში დაგეგმა — თასებით, კიბეებითა და კასკადით, რომელიც შემკულია ანგელოზთა და მითოლოგიურ პერსონაჟთა ქანდაკებებით. ბაღის სკულპტურული კომპოზიციები პრინც ევგენისა და მის სასახლეებთანაა დაკავშირებული. განსაკუთრებით გრანდიოზულ შთაბეჭდილებას ახდენს ბაღის ნაგებობათა სიმეტრიული შეხამება ზემო სასახლესთან: ეფექტის გასაძლიერებლად კიბეებისა თუ კასკადის დონეები ეხმიანება ზედა სასახლის სახურავის ხაზს, ხოლო თავად სასახლე მთელი თავისი ბრწყინვალეობით ბაღის აუზში ირეკლება. ზემო ბელვედერის ტერასიდან უკან ბაღის მიმართულებით გამოხედვისას ვენის უნიკალური პანორამა იშლება. ამჟამად ალპურ ეკოსისტემებს 4 ათასზე მეტი სახეობის მცენარე წარმოადგენს.

ზედა ბელვედერიც ჰილდებრანდტის მიერ 1721-1723 წლებში აგებული შედევრია. სტილისტურად ის ქვედას ჰგავს, მაგრამ გაცილებით დიდია და მდიდრული. მის ფასადზე გამოირჩევა ცენტრალური რიზალიტი (შენობის მთელ სიმაღლეზე აზიდული, წინ გამოწეული ნაწილი, რომელიც ნაგებობის ცენტრალური ღერძისადმი სიმეტრიულად მდებარეობს) და ბალუსტრადიანი დაკბილული სახურავი, რომელზეც ქანდაკებებია განლაგებული. ზედა სასახლე ქვედაზე ერთი სართულით მაღალია, შენობას ოთხი ფრთა აქვს, რომლებიც ოთხი რვაკუთხედი პავილიონით სრულდება და რენესანსის ეპოქის მრგვალ კომპებს გვაგონებს. ფასადი კი გაცილებით მდიდრულად არის შემკული.

შიგნიდან სასახლე მითოლოგიურ მოტივებზე შექმნილი იტალიური ფრესკებით გამოირჩევა. მაგალითად, დარბაზში, რომელიც კვარცხლბეკის სართულზე ბაღში გადის, კარლო კარლონეს კედლის მხატვრობაა, სადაც აპოლონი და აფროდია გამოხატული. ოქროს კაბინეტი ჩრდილო-დასავლეთ პავილიონში თეთრ ფონზე ოქროს ვარაყითაა გაბრწყინებული. აქვეა 1862 წელს დადგმული ცხენზე ამხედრებული პრინც ევგენის ქანდა-

კარლო კარლონეს მოხატული
ჭერი მარმარილოს დარბაზში

კება, რომელიც მოქანდაკე ანტონ ღომინიკ ფერნკორნს ეკუთვნის. პირველ სართულზე მარმარილოს დარბაზი წითელი მარმარილოთი და მარმარილოს მსგავსი თაბაშირითაა გაწყობილი, ჭერზე კი „დიდების ალეგორია“ გამოსახული. სწორედ ამ საზეიმო დარბაზში მოეწერა ხელი 1955 წელს სახელმწიფო ხელშეკრულებას თავისუფალი და დემოკრატიული ავსტრიის აღდგენის შესახებ, რითაც მოკავშირეთა მიერ ავსტრიის დროებითი ოკუპაცია დასრულდა და ე.წ. მეორე რესპუბლიკა დაიბადა.

ორივე სასახლე ამჟამად სახელმწიფოს საკუთრებაა და მუზეუმს წარმოადგენს.

ქვედა ბელვედერში ავსტრიის ბაროკოს მუზეუმიან განლაგებული, სადაც გამოფენილია ავსტრიული ფერწერა და ქანდაკება 1683-დან 1780 წლამდე. მათ შორის თვით პრინც ევგენის შეკვეთით შესრულებული ბალთაზარ პერმოზერის „აპოთეოზი“. ბაროკოს მუზეუმიდან ვხვდებით ორანჟერეასა და შუა საუკუნეების ხელოვნების მუზეუმში, სადაც ძირითადად კედლის მხატვრობა და ხეზე კვეთაა წარმოდგენილი.

ზედა ბელვედერში ავსტრიული გალერეაა, სადაც XIX-XX საუკუნის ხელოვნების ნა-

წარმოებთა შესანიშნავი კოლექციაა. იგი მოიცავს კლასიციზმს, ბიდერმეიერს (არქიტექტურისა და დიზაინის ავსტრიულ-გერმანული სტილი), რომანტიზმს, იმპრესიონიზმსა და ექსპრესიონიზმს. ექსპონატებს შორისაა კასპარ დავიდ ფრიდრიხის, კარლ შპიცვეგის, ლოვის კორინტის, მაკს ლიბერმანის, ეჟენ დელაკრუას, ოგიუსტ როდენის, კლოდ მონეს, ოგიუსტ რენუარის, პოლ სეზანის, გუსტავ კლიმტის, ეგონ შილესა და ოსკარ კოკოშკას ნამუშევრები.

ლინასტია

საფრანგეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთსა და იტალიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში მდებარე სავოია იყო კუთხე რომაულ გალიაში, სადაც 443 წელს, რომის ნებართვით, ჰუნებთან დამარცხების შემდეგ გადარჩენილი ბურგუნდიელები დასახლდნენ. კაროლინგების მონარქიის დამლის შემდეგ სავოია ბურგუნდიის შემადგენლობაში შევიდა და მასთან ერთად 1032 წელს რომის საღვთო იმპერიის ნაწილი გახდა.

ამ დროიდან სავოია საგრაფო გახლდათ, ხოლო 1416 წლიდან — საჰერცოგო რომის საღვთო იმპერიის შემადგენლობაშია. 1563

ატლანტები სასახლის დარბაზში

წელს ჰერცოგთა დინასტიამ რეზიდენცია შამბერიდან ტურინში გადაიტანა. აღსანიშნავია, რომ 1997 წელს იუნესკომ მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში ტურინში მდებარე საოლიის ჰერცოგთა შვიდი სასახლე შეიტანა. საჰერცოგომ 1720 წლამდე იარსება, როცა საოლიის ჰერცოგმა ვიქტორ-ამადეუს II-მ, რომელიც ფლობდა ასევე პიემონტს, მონფერატს, მილანის საჰერცოგოს ნაწილს, ესპანელთა მიერ დაპყრობილი სიცილიის ნაცვლად, ლონდონის შეთანხმების თანახმად, კუნძული სარდინია მიიღო და შედეგად ახალი ქვეყნის — სარდინიის მეფე გახდა.

დინასტია ორად გაიყო 1630-იან წლებში, უმცროს შტოს საოლიელები-კარინიანები ეწოდა და სწორედ მათი შთამომავალია პრინცი ევგენი საოლიელი. როცა 1831 წელს საოლიელთა უფროსმა შტომ არსებობა შეწყვიტა, მემკვიდრე გახდა უმცროსი შტოს წარმომადგენელი კარლოს ალბერტ საოლიელი-კარინიანი და სწორედ მან დაიკავა 1861 წელს გაერთიანებული იტალიის სამეფოს ტახტი.

ევგენი საოლიელი — რისხვა ფრანგთა და ოსმალთა

რომის საღვთო იმპერიის უბრწყინვალესი მთავარსარდალი, გენერალისიმუსი პრინცი ევგენი საოლიელი დაიბადა პარიზში 1663 წელს გრაფ დე სუასონისა და ოლიმპია მანჩინის ოჯახში. მამის მხრიდან ის საოლიის ჰერცოგ კარლოს ემანუელ I-ის შვილთაშვილი იყო, ხოლო დედა კარდინალ მაზარინის ნათესავი გახლდათ. ამის მიუხედავად, მამინ გაზმარებული „საწამლავების საქმის“ გამო ოლიმპია საფრანგეთიდან გააძევეს, ხოლო 20 წლის ევგენი ვენაში გაემართა თურქებთან საომრად.

მას დრავუნთა პოლკი ჩააბარეს. შემდეგ უნგრეთში იბრძოდა თურქების წინააღმდეგ 1684-1688 წლებში. 1690 წელს უკვე ავსტრიის ჯარებს სარდლობდა იტალიაში, სადაც საოლიის ჰერცოგ ვიქტორ-ამადეუსს შეუერთდა. ამადეუსმა არ დაუჯერა ევგენის, ჩაება ფრანგებთან ბრძოლაში, დამარცხდა და მხოლოდ ევგენის მამაცობამ და გამჭრიახმა გო-

ნებამ გადაარჩინა მოკავშირეები სრულ და-
ლუპვას. მომდევნო წელს რამდენჯერმე დაა-
მარცხა ფრანგები. ხოლო 1697 წელს ზენტას-
თან მოიპოვა დიდი გამარჯვება თურქებზე.
1701 წელს ისევ იტალიაში მოქმედი არმიის
მთავარსარდალი იყო, გადალახა ტრიდენტის
ალპები და დაიკავა ლომბარდია. 1702 წელს
კრემონასთან ბრძოლაში დაატყვევა მარშალი
ვილერუა და წარმატებით მოიგერია ჰერცოგ
ვანდომის აღმატებული ძალები.

იმპერატორის კარის სამხედრო საბჭოს
(ჰოფსკრიგრატის) პრეზიდენტად დანიშნულ-
მა ევგენიმ გადაარჩინა ავსტრია ჯერ უნ-
გრელთა აჯანყების დროს, შემდეგ კი ბავა-
რიაში ფრანგების წარმატებების პერიოდში
1704 წელს ჰერცოგ მალბოროსთან ერთად
გაიმარჯვა გოტშტეტდთან და დაშალა ბავა-
რიისა და ლუდოვიკო XIV-ის კავშირი. 1705
წელს ესპანეთში შეაჩერა ჰერცოგ ვანდომის
წარმატებული წინსვლა, 1706 წელს კი გაი-
მარჯვა ტურიინთან ბრძოლაში და იტალიაში
ფრანგებს ფეხი საბოლოოდ ამოუკვეთა.

მომდევნო წლებში მეტ-ნაკლები წარმატე-
ბით ებრძოდა ფრანგებს, ხოლო 1716-1717
წლებში კვლავ დაამარცხა თურქები — ჯერ
პეტერვარდინთან (ამჟამად ნოვი სადი), შემ-
დეგ ტემეშვართან და ბოლოს, გადამწყვეტ
ბრძოლაში ბელგრადთან. სწორედ ამ სამმა გა-
მარჯვებამ საბოლოოდ შეარყია ევროპაში
თურქთა ძლიერება. ბელგრადთან უდიდესი გა-
მარჯვების აღსანიშნავად ევროპის ხალხთა
რამდენიმე ენაზე გმირ პრინცზე სიმღერები
შეითხზა...

სახელოვან გენერალისიმიუსს უკანასკნე-
ლად არმიის მთავასარდლობამ პოლონეთში
მოუწია 1734-1735 წლებში, თუმცა ავადმყო-
ფობის გამო მალე გაიწვიეს და 1736 წელს 73
წლის ასაკში გარდაიცვალა.

პრინც ევგენი სავოიელის ქანდაკება ვენა-
სა და ბუდაპეშტში დგას. მის სახელს ატარებ-
და ავსტრიის, ინგლისის, იტალიის სამხედრო
გემები, ხოლო მესამე რაიხში მისი სახელო-
ბისა იყო არა მარტო კრეისერი, მე-7 სამთო
დოიზიაც.

პრინცის სახელი ეწოდა ტროპიკულ მცე-
ნარეთა გვარსაც (Eugenia), რომელთა ეთერ-
ზეთები სურნელოვან ნივთიერებას, ევგენოლას
შეიცავს.

რამაზ გურგენიძე

პრინცი ევგენი სავოიელი

*ბალთაზარ პერმოზერის „აპოთუოზი“,
შესრულებული პრინც ევგენის დაკვეთით*

„კუნძულის“ მარბალი

რაბბი

პაკა, რომელსაც ახალზელანდიელი მორაგებები ტრადიციულად ასრულებენ, ახალი ზელანდიის მკვიდრი მორბების უძველესი საბრძოლო ცეკვიდან მომდინარეობს

სულიბნური თამაში... ჯინტლმენებისთვის

„ზულიბნური თამაში... ჯენტლმენებისთვის“ — ასეც ახასიათებენ რაგბის. მიუხედავად იმისა, რომ მას მშვენიერი სქესის წარმომადგენლებიც საიმოვნებით თამაშობენ, რაგბი მამაკაცური ხასიათით სხვა სათამაშო სახეობებისგან აშკარად გამოირჩეულია.

მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოშიც დღეს ძალიან პოპულარული სპორტის ამ სახეობის წარმოშობის ისტორია სათავეს უხსოვარი დროიდან იღებს და იგი ბურთით სახალხო თამაშობებიდან მომდინარეობს.

მსგავსი თამაშები სხვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვა ქვეყანაში, ძირითადად დღესასწაულებზე, ქალაქის ქუჩებსა და მოედნებზე იმართებოდა, მათ წესებს კი ადგილმდებარეობა ან წინასწარ დადებული საერთო შეთანხმება განაპირობებდა, თუმცა „მთავარი წესი“, რომლის თანახმად გუნდს ბურთი ერთი

ადგილიდან მეორემდე ჭიდაობით, ბრძოლითა თუ სხარტი სირბილით უნდა მიეტანა, საერთო იყო.

მაგალითისთვის, რაგბის წინაპარ თამაშებს შეიძლება მივაკუთვნოთ თუნდაც იტალიაში შუა საუკუნეებში გავრცელებული კალჩო, ანდა, რაღა შორს წავიდეთ და, ქართული ლელობურთი ვახსენოთ. ჩვენს წინაპართა თამაშს ქვემოთ დაუბრუნდეთ, მანამდე კი აღვნიშნავთ, რომ ოფიციალურად რაგბის სამშობლოდ ინგლისი მიიჩნევა, თამაშის დაბადების ყველაზე გავრცელებული ვერსია კი ერთობ საინტერესო და თავშესაქცევია.

დაბადების ლეგენდა

უნდა გადაინაცვლოთ 1823 წლის 7 აპრილის ინგლისში, ლონდონის ჩრდილო-დასავლეთით, 80 მილით დაშორებულ ქალაქ რაგბიში. ოქროსქოჩრიანი ბრიტანელი ყმაწვილები კოლეჯის ეზოში ფეხბურთს მთელი გატაცებით თამაშობენ.

ცნობისთვის, იმდროინდელი ფეხბურთი თანამედროვისგან დიდად განსხვავდებოდა და წესებიც თავისებური ჰქონდა.

და აი, 16 წლის ბიჭმა, ვინმე უილიამ უებ ელისმა, დამარცხებისთვის განწირული თავისი გუნდის გადასარჩენად ფეხით რომ ვეღარაფერი მოახერხა, ბურთს ხელი სტაცა, რამდენიმე მეტოქეს გვერდი მკვირცხლად აუარა და მოწინააღმდეგის კარში შეიტანა.

რა გასაკვირია, თანატოლებმა ელისის უცნაურ ქმედებაში ახალი თამაშის დაბადება მაშინვე ვერ განჭვრიტეს და გოლი სამართლიანადაც გააპროტესტეს. შესაბამისად, ფეხბურთის წესების დამრღვევი „ფეხბურთელი“ მატჩის არბიტრმა მოედნიდანაც გააძევა.

ამბობენ, რომ ასე იშვა რაგბი, რომელიც პოპულარობით, მართალია, დღეს ვერ შეედ-

რება მსოფლიო მასშტაბით „სპორტის მეფედ“ აღიარებულ ფეხბურთს, მაგრამ არც დიდად ჩამოუვარდება მას. და კიდევ, მართალია ზემოთ მონათხრობი უფრო ბრიტანული ფოლკლორის ლამაზ ლეგენდას ჰგავს, ვიდრე სპორტის ისტორიის დამტკვერილ გვერდს, მაგრამ მსოფლიო თასი, რომელიც ყოველ ოთხ წელიწადში ერთხელ რაგბის სამყაროში თამაშდება, სწორედ იმ ნახევრად მითური ბიჭის — უებ ელისის სახელს ატარებს.

სპორტის სახეობად ჩამოყალიბება

ასე იყო თუ ისე, XIX საუკუნის ინგლისში გავრცელებული ახალი გუნდური თამაშის ფეხბურთისგან მთავარი განმასხვავებელი ძალისძიერი ბრძოლა და ჭიდაობა გახდა, რაც წესებით იყო დაშვებული. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ რაგბი არის „ბრძოლა წესების გარეშე“. პირიქით, თამაში უკიდურესად ღირსეულ და სუფთა ბრძოლაში მიმდინარეობს, სადაც ნებისმიერი დარღვევა-გადაცდომა მკაცრად ისჯება. არბიტრი სულაც არ ასრულებს მოედანზე პოლიციელის როლს. უფ-

რაგბის თამაში ბრიტანეთში, XIX საუკუნის ნახატი

სკოლა ქალაქ რაგბიში, სადაც ლეგენდის თანახმად, თამაში დაიბადა

უილიამ გილბერტი სხეებზე ადრე მიხვდა, რომ ახალ თამაშს ბურთები დასჭირდებოდა

ლეგენდარული უილიამ უებ ელისის ქანდაკება ქალაქ რაგბის კოლეჯის წინ

რო სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ის მატჩს დირიჟორობს.

რა თქმა უნდა, თამაშს თანამედროვე სახე ერთბაშად არ მიუღია. პირველი წესები 1845 წელს რაგბის კოლეჯის მოსწავლეებმა ჩამოაყალიბეს, თამაშს კი „რაგბი-ფუტბოლად“ მოიხსენიებდნენ. სხვათა შორის, პირველყოფილ ფეხბურთსა და პირველყოფილ რაგბის შორის მთავარი განსხვავება ერთხანს ის იყო, რომ რაგბიში ბურთის ხელში დაჭერა და გაქცევა შეიძლებოდა, ფეხბურთში — მხოლოდ დაჭერა. თუმცა 1869 წელს ფეხბურთში ხელით თამაში საბოლოოდ აიკრძალა (გამონაკლისი მხოლოდ მეკარისთვისაა დაშვებული), „რაგბი-ფუტბოლის“ მიმდევრებმა კი, რომლებმაც ხელით თამაშზე უარი არ თქვეს, ორი წლის თავზე ინგლისის რაგბის კავშირი დააარსეს და მასში 21 კლუბი გააერთიანეს.

სწორედ იმხანად გამოიცა თამაშის პირველი ოფიციალური წესები, რომელთა თანახმად, ერთ გუნდში 15 მორაგბე უნდა ყოფილიყო. კიდევ უფრო ხანგრძლივი განსჯა და ფიქრი დასჭირდა ქულათა დათვლის ერთიანი სისტემის შექმნას, რაც არაერთ ათწლეულს გაგრძელდა.

1871 წელს გაიმართა პირველი საერთაშორისო მატჩი. ერთმანეთს ინგლისისა და შოტლანდიის გუნდები დაუპირისპირდნენ.

დროთა განმავლობაში რაგბის მრავალი სახეობა წარმოიშვა — რაგბი-იუნioni (იგივე რაგბი-15 — მოთამაშეთა რაოდენობის მიხედვით), რაგბი-ლიგი (რაგბი 13), შვიდეკაციანი რაგბი, ტეგ-რაგბი, ქვიშის რაგბი, ამერიკული და კანადური ფეხბურთი. ეს სათამაშო სახეობები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან გუნდში მოთამაშეთა რაოდენობით, სათამაშო დროის ხანგრძლივობითა და სხვ.

რაც შეეხება რაგბის ბურთს, მისი ისტორია უილიამ გილბერტის სახელთან არის სამუდამოდ დაკავშირებული. ეს ინგლისელი ჯენტლმენი იმ ფეხსაცმლის მაღაზიის მფლობელი გახლდათ, რომელიც ქალაქ რაგბის კოლეჯის მოპირდაპირედ მდებარეობდა. გილბერტი იყო პირველი, ვინც თამაშის ამ სახეობის პოპულარობის სწრაფი ზრდა შენიშნა და მისი საკუთარი ბიზნესისთვის სასიკეთოდ გამოყენება მოინდომა — რაგბის ბურთების სერიულ წარმოებას მიჰყო ხელი.

რაგბის ბურთის პირვანდელი წონა და

ფორმა იმ დროისთვის ვულკანიზაციის არარსებობით იყო განპირობებული — ის ხან დორის საშარდე ბუშტისგან, ხანაც უხეში ტყავისგან მზადდებოდა, შიგთავსად კი ზოგჯერ მატყლი, ზოგჯერ კი თივა გამოიყენებოდა. შესაბამისად, იყო დრო, როცა მორაგბეები 12-კილოგრამიანი ბურთითაც თამაშობდნენ...

რაგბის ბურთის წონის, ზომისა და ფორმის ერთიანი სტანდარტები 1892 წელს დააკანონეს.

თამაში ბრიტანული კუნძულებიდან ევროპაში და შემდეგ სხვა კონტინენტებზეც მალევე გავრცელდა, თუმცა განსაკუთრებული პოპულარობა რაგბიმ სწორედ ბრიტანეთის იმპერიის გავლენის ქვეშ იმ დროს არსებულ ტერიტორიებზე მოიპოვა: ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიასა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში.

1888 წელს ირლანდიაში, უელსმა და შოტლანდიაში რაგბის საერთაშორისო საბჭო (IRB) ჩამოაყალიბეს, რომელსაც ოთხი წლის შემდეგ ინგლისიც შეუერთდა. კონსერვატორი ბრიტანელები IRB-ში ფრანგების მიღებას კარგა ხანს არ აპირებდნენ და ამ უკანასკნელებმაც მის ალტერნატივად 1934 წელს სამოყვარულო რაგბის საერთაშორისო ფედერაცია — ევროპული რაგბის ასოციაცია (ფირა) შექმნეს.

სხვათა შორის, XX საუკუნის დასაწყისში რაგბი ოლიმპიური თამაშების პროგრამაშიც შედიოდა, მაგრამ მოგვიანებით IRB-ი ხუთი ერის პირველობითა და ტესტ-მატჩებით შემოიფარგლა. მხოლოდ XX საუკუნის ბოლოს იწევა ამ ორგანიზაციამ, კარი გაეღო დანარჩენი სამყაროსთვის და დაეწყო მსოფლიო ჩემპიონატების გამართვა.

რაგბიში მსოფლიოს პირველი ჩემპიონატი სამხრეთ ნახევარსფეროში გაიმართა. 1987 წელს ავსტრალიამ და ახალმა ზელანდიამ პლანეტის 16 საუკეთესო ნაკრებს უმასპინძლეს, სადაც პირველად გათამაშდა კიდევ „უბე ელისის“ თასი. მისი მფლობელები ახალ-ზელანდიელი მორაგბეები გახდნენ, რომლებმაც ფინალურ შეხვედრაში ფრანგებს აჯობეს.

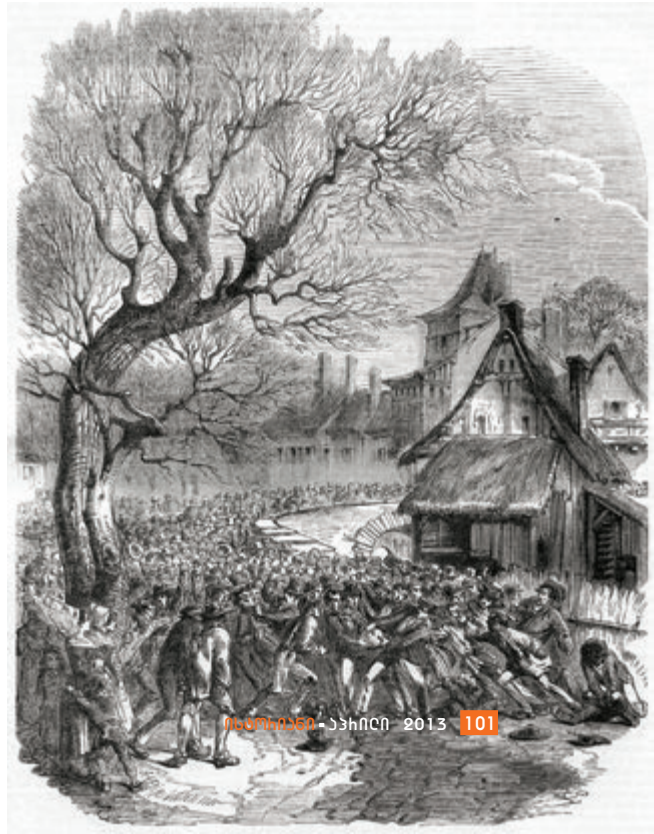
მას შემდეგ მსოფლიოს ჩემპიონატი რაგბიში ყოველ ოთხ წელიწადში ერთხელ ეწყობა. ბოლოს მას 2011 წელს ახალმა ზელანდიამ უმასპინძლა და გამარჯვებაც ამ ქვეყნის ეროვნულ გუნდს, მეტსახელად „ოლ ბლეკსს“ დარჩა. მსოფლიოს შედიზედ სამ უდიდეს სა-

რაგბის წინაპრად კალზოც შეიძლება მივიჩნიოთ, რომელიც ფლორენციაში, სანტა-კროჩეს მოედანზე შუა საუკუნეებიდან იმართება

ბურთს საჯაროდ ნორმანდიაშიც დასდევდნენ

გურიაში, სოფელ შუხუთში, აღდგომა დღეს ტრადიციულ ლელობურთს კვლავაც თამაშობენ

მნიშვნელობით მხოლოდ ზაფხულის ოლიმპიურ თამაშებსა და ფეხბურთში მსოფლიოს ჩემპიონატს თუ ჩამოუკარდება.

ლელობურთი – რაგბი „ქართულად“

ცალკე უნდა ვისაუბროთ დასავლეთ საქართველოში გავრცელებულ უძველეს თამაშ ლელოზე (ლელობურთი). ეს გუნდური თამაში ბურთით, რომლის ტრადიცია გურია-სამეგრელოში დღემდე არსებობს, თამამად შეგვიძლია, რაგბის ერთ-ერთ წინამორბედად მივიჩნიოთ.

ამის საფუძველი კი ნამდვილად გვაქვს. აკადემიკოს ნიკო მარის მიხედვით, ლელოს მსგავსი თამაში გავრცელებული ბასკეთშიც ყოფილა, სადაც მოთამაშეები ბურთის გატანისას სიხარულს გამოხატავდნენ შეძახილით – „ლელო!“ ვინ იცის, ეგებ ბრიტანელებმა ბურთაობა თავის დროზე ჩვენი მონათესავე ბასკებისგანაც გადაიღეს?..

ძველ ქართულ თამაშშიც, რაგბის მსგავსად, მოთამაშეთა მიზანი ბურთის მოწინააღმდეგის მოედანში გატანა იყო. თამაშობდნენ როგორც „გრძელ“ – 3-5 კილომეტრიან დისტანციაზე, ისე „მოკლე ლელოს“ – 2-3 კილომეტრის მანძილზე. ასპარეზი შემოფარგლული არ იყო, არც მოთამაშეთა რაოდენობა იყო განსაზღვრული და თამაშობდნენ უბა-

რაგბო ფორუმში (2003, 2007 და 2011 წლებში) აქვს მონაწილეობა მიღებული საქართველოს ეროვნულ ნაკრებს.

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ სარაგბო მუნდიალი დღევანდელ სპორტულ სამყაროში, მასშტაბის მხრივ, მესამე მოვლენაა. „უებ ელისის თასის“ გათამაშების ტურნირი

ეროვნულ სამოსში გამოწვობილი „ბორჯღალოსნები“ ახალ ზელანდიაში, 2011 წლის მსოფლიო თასზე

ნი უბნის, სოფელი სოფლის, თემი თემის წინააღმდეგ. რაც მთავარია, ეს თამაში საბრძოლო მომზადების ერთ-ერთ ძირითად საშუალებად მიიჩნეოდა და შესაბამისად, ბრძოლას განასახიერებდა.

თურმე წესად ყოფილა — მღვდელი ყოველ ადღგომა დღეს აკურთხებდა წითელ, 16-კილოგრამიან ბურთს და მრევლს ლელოს ათამაშებდა.

გადმოცემის თანახმად, თამაში მოედნის შუა ადგილზე ბურთის მაღლა აგდებით იწყებოდა. ვინც პირველი დაიჭერდა, ცდილობდა მოწინააღმდეგეთა წრე გაერღვია და ლელოს მიმართულებით გაჭრილიყო, რაშიც მას ხელს გვერდში მყოფი თანაგუნდელები უწყობდნენ, მოწინააღმდეგე ბანაკის წევრები კი ბურთის წართმევას ემუშავებოდნენ. დაღლილი ან დაშავებული მოთამაშე ბურთს თანაგუნდელს გადასცემდა.

თამაშში გამარჯვებულად ის გუნდი ცხადდებოდა, რომელიც მეტ ლელოს გაიტანდა.

სხვათა შორის, ასპარეზობაში ზოგჯერ მხედრებიც მონაწილეობდნენ. მაგალითად, 1882 წლის გაზეთი „დროება“ გვამცნობს: „კულაში თავადი მიქელაძეების თაოსნობით გამართულ ლელობურთში 1500 ქვეითი და 500 ცხენოსანი მონაწილეობდა“.

სამეგრელოში თამაშის დასრულების შემდეგ წესი ყოფილა — გამარჯვებული გუნდი

ფესვებიანად მოგლეჯდა ხეს და ეკლესიის კართან ააყუდებდა. ხეს მღვდელი ამ სიტყვებით ლოცავდა: „დიდებული წმინდა გიორგი, შენ მიეცი ამათ შეძლება, მშვიდობა, დღევრძელობა, ძალი და ღონე და ისე გაამარჯვებინე ყოველ წელს, როგორც ახლა“.

ლელოს მოტრფიალენი ქუთაისშიც ჰყავდა — საფიჩხიაზე, ხარაზოვის ბაღის მიდამოებში ხშირად ბურთაობა აყალმაყალითა და მუშტი-კრავითაც მთავრდებოდა. ლელოს მისდევდნენ ქუთაისის სათავადაზნაურო გიმნაზიაში და კერძო სასწავლებლებში.

საეკლესიო დღესასწაულებზე დიდი ბურთაობა ჩაღდებოდა ხონში, ოფშკვიტისა და იმერეთის სხვა ადგილებში.

ლელოს თამაშს მთავრობასა და ხალხს შორის დაპირისპირებაც მოჰყოლია. მაგალითად, ბათუმში გამართულ ლელობურთზე საინტერესო და სახალისო ამბავს 1880 წლის გაზეთი „ივერია“ გვამცნობს:

„კვირაცხოვლობა დღეს იქაური ქართველობა შეიკრიბა კახაბერის მინდორზე და იწყეს ბურთაობა. მაყურებლადაც ბევრნი იყვნენ მოსულნი და დიდადაც გაჰკვირდნენ და ისიამოვნეს ამ თამაშის ცქერით მათ, ვისაც პირველად ენახა ბურთის თამაშობა, მაგრამ სიამოვნება იათად არ დაგვიჯდა და, ვიდრე ხალხი სიამოვნებდა, ბევრი ვაი-ვაგლახი გამოიარეს მოთამაშებმა.“

უებ ელისის თასი

როცა პირველად გამოვარდა ბურთი, მოვიდა ბოქაული ყაზახებით და სთხოვა ხალხს, მომეცით ბურთი, უფრო შუა ადგილას ავაგდებო. ბურთი მისცეს. მან ბურთი ყაზახებს გადასცა და პოლიციაში წააღებინა: ბურთის თამაში არ შეიძლება, აკრძალულიაო.

ხალხმა სხვა ბურთი იყიდა და ახლა ის ააგდო. მოვიდა მას უკან პოლიციის უფროსი და უშალა ხალხს ბურთაობა. მან მოიყვანა ცეც-

ხლისმქრობელნი ცეცხლის ქრობის მოწყობილობით და უბრძანა, გაეწეოთ ხალხი და დაიშლებათ. ხალხს ხუმრობა ეგონა გაეწეოთ თავისი და შევიღ-ხვილით მისცევიდნენ ცეცხლის მქრობელთ, რომ წაერთმიათ მაშინები და ახლა ისინი გაეწეოთ.

ამ ბლანძუნობაში სულ ერთიანად წაზდა მაშინები და თვით პოლიციის უფროსსაც ატკინეს თვალი.

ბოლოს ამ ვაი-ვაგლახმა სამხედრო გუბერნატორის თანაშემწემდინაც მიაღწია. თანაშემწე თ. ერისთავმა უბრძანა პოლიციის უფროსს, რომ ხალხს ჩვეულებადა აქვს ბურთის თამაშობა და ნუ დაუშლითო.

მართლაც დაიწყო თამაშობა და ბოლომდე ისე გათავდა, რომ არავითარი უწყესობა და ურიგო არ მოხდარა“.

დასასრულ, აქვს თუ არა რაგბის ქართული ფესვები, ამის დადგენა ისტორიკოსებს მივანდოთ, იქამდე კი ვუქომაგოთ „ბორჯღალოსნებს“, რომლებიც დიდი ალბათობით, ქვეყნის ღირსებას ღონდონში, 2015 წელს გასამართ მსოფლიოს ჩემპიონატზეც დაიცავენ.

გილა უზარიაძე

რაგბი მამაკაცური ხასიათით სხვა სათამაშო სახეობებისგან აშკარად გამორჩეულია

ბურამ ფირცხალავა

„სირუმაში ფიქრის დრო მეტია...“

*რომ დაეფიქრდი, გურამ ფირცხალავას ერთი თვისება აღმოვაჩინე — „სტაბილურად“ პოპულარულია ყოველთვის. მასზე არ მოქმედებს დრო და პოლიტიკური ვითარება, არც სენსაციის ტალღებს დაჰყვება აღმა-დაღმა, არც მითქმა-მოთქმის გამო ექცევა მედიის ყურადღების ცენტრში. თითქოს ამ ყველაფერს სადღაც გვერდიდან უყურებს და მერე თავისებური იუმორითა და დიდი სიყვარულით ამბობს: „წვილ-კვილი არ დაუინახო აქ!“
ხმაურს მართლა სიჩუმე ურჩევნია, თუნდაც იმიტომ, რომ სიჩუმეში ფიქრის დრო მეტია...*

„ბურს ჰგონია, უდარდელი ვარ არ არის ასე“

ის ყველას უყვარს სიალალისა და კეთილი გულის გამო. ძნელად შეხვდები კაცს, რომ გითხრას, მაწყენინაო. ყველას მხიარული და უდარდელი კი ჰგონია, იმიტომ რომ სხვას არასოდეს აწუხებს თავისი სადარდელით. სინამდვილეში დიდხანს და უსაზღვროდ იცის დარდი. მისი ცხოვრების ვითარებანიც ისეთია, როგორც თვითონ მსახიობი გურამ ფირცხალავა — ხალისიანი, გულალალი და თუ დაუკვირდები, ძალიან სევდიანი იმავდროულად.

ერთხელ დოღო აბაშიძე, სესილია თაყაიშვილი და რეზო ესაძე ჰყვებოდნენ, ვის რა ასაკიდან ახსოვდა თავი. დოღომ თქვა: კი ბატონო, ტოლსტოისაც ახსოვდა, მაგრამ მეც მახსოვს აკვანში ჩემი თავიო. ქალბატონმა სესი-

ლიამ თქვა, მე აკვნიდან არა, მაგრამ ძალიან პატარაობიდან მახსოვს ჩემი ცხოვრებაო. რეზო ესაძემ კი, — მე დედის მუცლიდანაც მახსოვს ყველაფერიო...

მე ჭაობები მახსოვს ფოთში, რომელიც ჩვენი და ჩვენი მეზობლების სახლების ირგვლივ ჯერ კიდევ იყო მაშინ. სულ ძლიერი ქარი იყო... მერე ქარსაცავი ზოლები გააკეთეს — ხეები დარგეს. ახლა ის ხეებიც მოჭრეს, შუშა არ აქვს ხალხს და იმიტომ. სულ პატარას მოხუცი ქალები მოხოვდნენ, წურბელა დამიჭირე, ნენაო. მეც სიხარულით ვუჭერდი. ამიტომაც ყველას ბებიას ვუყვარდი.

ჩემი პირველი მასწავლებელი ნინა ჩოჩია იყო, რომელიც ძალიან მიყვარდა და მიყვარს. მეორე დედა იყო ჩემი. სკოლაში სიარული მიყვარდა პირველ ოთხ წელიწადს. მერე სკოლა

„ძალიან მიყვარს ხის დარგვა... მიყვარს ძაღლები“

გამოგვიცვალეს და მეც ავუშვი... მეზუთე კლასში ვიყავი, სიგარეტის მოწევა რომ დავიწყე. ჩემმა მეგობარმა რომ მოსწია და კინაღამ დაიხრჩო, დამარიგა, კვამლი არ გადაყლაპო და მეც ასე მოვიქეცი, ამიტომ არ დამახველა... ნელ-ნელა მივეჩვიე. ასე გვეგონა, სიგარეტს თუ მოვწევდით, კაცები ვიქნებოდით.

ვცუღლუტობდით ბავშვები, ვჩხუბობდით ვინმეს ცუდად რომ შეეხედა მეზობელი გო-

გოსთვის, არ ვაპატიებდით. ღამით დაეძვრებოდით, — ნესვებს ვიპარავდით. მოგვწონდა, რომ ვიპარავდით... დედამ თქვა, ბავშვი არ გამიფუჭდესო და დედულეთში გამამწესეს, — ლესიჭინეში. საშუალო სკოლა იქ დავაბრუნე. სოფელში ქალაქელ სტუმრად ვითვლებოდი და პატივს მცემდნენ. ფანჯრის მინას რომ გატეხდა ვინმე, მე ვიბრალებდი. სკოლის მწე ჩვენი მეზობელი იყო. რ-ს ვერ ამბობდა საწყალი. რომ გაიგებდა, იტყოდა: გულამიმ თუ გატეხა, მე ჩავსვამ მაგასო...

ბავშვები როგორ მიყურებდნენ? თვითმფრინავი გინახავსო? — მეკითხებოდნენ. როგორ არა, კულზე მოვკიდებოვარ და „მიკატავია“ კიდევ-მეთქი... აუ, რა მაგარი ხარო, — მეუბნებოდნენ.

ერთი მეგობარი მყავდა ლესიჭინეში, სკოლიდან შინ რომ მიდიოდა, ტყე უნდა გაეყო. ორ ხმაზე ელაპარაკებოდა თავის თავს შიმისგან. ვინც გაიგონებს, იფიქრებს, ორნი არიან და აღარ შემაშინებსო. მეც მეშინოდა ტყეში, მაგრამ მე ვმღეროდი... ასე ვაფრთხობდი შიმს: რამე არ შეგეშალოს ვინმეს, კი არ მეშინია, „დაჟე“ ვმღერი-მეთქი...

ჯარში წასვლა ბევრს არ უნდოდა, მე კი მინდოდა. დედას ვეუბნებოდი, ჯარში აუცილებლად წავალ და არც გამაცილოთ-მეთქი. გაცილების დროს ტირილი იციან და მაგის ატანა არ შემიძლო. შეიძლებოდა, მეც წამცდენოდა ცრემლი. მარტო ჩემი და მოვიდა სადგურში. ის ჩემ წინ არ იტირებდა. მაგარი გოგო იყო.

მურმანსკი მოგხვდი. ახლაც არ ვნანობ. საინტერესო და რომანტიკული იყო. რომ ჩავვდიო, ბევრმა ბიჭმა ვერ აიტანა იქაური კლიმატი, სიცვიისგან ტიროდნენ. ვაშვილებდი ბიჭებს, რა იყო, მაცივარში არ შეგვივავათ ხელი-მეთქი? მამაჩემი მუშაობდა სახელმწიფო მარაგის მაცივარში ფოთში და ნამყოფი ვიყავი იქ. ერთი თვე გაცივებული ვუყურებდი ყველას: რატომ ცხივრობენ აქ, ვერ წავლენ ფოთში-მეთქი, ვფიქრობდი. მეცოდებოდნენ ის თეთრი ქალები... ყველას ვეუბნებოდი: პრიეჟაიტი ვ პოტი!

არ მაიწყვდება, პირველად რომ პოსტზე დავდექი. მომცეს ავტომატი... იქ ხომ ასეა: დაღამდება და სულ დამეა. გათუნდება და სულ დღეა. ბნელა. ვიყურები აქეთ-იქით, შპიონი არ მოვიდეს საიდანმე. უცებ მთელი ქვეყანა გა-

ნათდა. მერე ცოტა მიიღია სინათლე და ისევ განათდა. ვიფიქრე: ან ააფეთქეს რაღაც და ახლა ხმას გავიგებ, ან სხვა უბედურებაა-მეთქი. ვიყურები დაძაბული და ვხედავ, მოედო ცას ცეცხლი. ვეცი ტელეფონს და ვეუბნები:

— ტავარიში ნაჩაღნიკ კარაულა, დაკლადივანტ პირცხალაჲ, ტაკოი-ტა პოსტ!

— ნუ ჩტო უ ტებია ტამ?

— ნებო გარიტ, ტავარიში სერჟანტ!

— კაკ გარიტ?

— სილნო გარიტ! ჩტო დელატ?

— პატუში! — ასე არ მითხრა იმ ოხერმა?

ვიფიქრე, ჩემი არ სჯერა და მაშაყირებს-მეთქი.

— კლიანუს მამოი! — ვეუბნები.

— ტი ბროს! პატუში!

— კაკ?

— პადუი.

მერე მითხრა, — სკოლაში არ გივლია?.. თავში დამარტყა! — შავ-თეთრი წიგნი გამახსენდა, იქ თეთრი ხაზები იყო დახატული და ჩრდილოეთის ნათებააო, — ქწერა. აბა, რას მივამსგავსებდი. მერე შემრცხვა და ვიცრუე, ვიხუმრე-მეთქი...

ეს ამბავი თეატრალურ ინსტიტუტში ჩაბარებისას მოყვები. ისე იცინეს, პროზის გამოკითხვა დაავიწყდათ.

ეს ცალკე ამბავია: ჯარში გახეთი ვნახე, თეატრალური ინსტიტუტი მიღებას აცხადებდა და გადავწყვიტე, ჩამებარებინა. მომქონა, რომ არც მათემატიკა ბარდებოდა, არც ფიზიკა და ქიმიკა. ჩამოვედი ადრე ჯარიდან. ფოტშიც ვერ მოვასწარი წასვლა, სამხედრო ფორმით მივედი გამოცდებზე. დამეს სადგურში ვათევედი, ნათესავი კი მყავდა თბილისში, მაგრამ მისამართი არ ვიცოდი.

ბარდებოდა სპეციალობა. მეკითხება კომისიის ერთ-ერთი წევრი, ეტიუდი გაქვსო? არა-მეთქი... მე მოცემო.

მომცეს დაუალება. შევასრულე და მივადექი იმ კაცს. ეტიუდი-მეთქი? ხომ მოვეციო. მერე და მივხვდი, რა იყო ეტიუდი.

წაკითხული მქონდა გახეთში, მომეთხოვებოდა ლექსი (კითხვა), პროზა (კითხვა)... ვიფიქრე, წაკითხვას რა უნდა-მეთქი, გამოცდაზე კი ზეპირად არ მომთხოვეს? „ელეგის“ ერთი კუპლეტი ვიცოდი და მივაყარე, არ დამავიწყდეს-მეთქი. ბაბუღია ნიკოლაიშვილმა გამაჩერა, ასე არაო. მან რომ ამიხსნა, იმ ახ-

კადრი ფილმიდან „კოლხური ბალადა“, 1975 წ.

„პირველი მერცხალი“, 1975 წ.

„საქმე გადაეცემა სასამართლოს“, 1975 წ.

სწილით გავედი გამოცდაზე. დამე სადგურზე ილიას „ელეგია“ და ერთი იგავ-არაკიც ვისწავლე და ჩაუბარე. პროზა ხომ არ შევიდა თავში! ვთხოვე ღმერთს (რა თავხედი უნდა იყო, რომ ეს სთხოვო): ლექსს ხომ წავიკითხავ, იგავსაც და ეს პროზა დაავიწყდეთ, რა იქნება-მეთქი. პროზის დრო რომ დადგა, ავხედე ჭერს: ღმერთო, რას შვრები-მეთქი. ადგა ერთი გამოცდელი და ჯარში სად იყავი, რა იყო და-

„დათა შუთაშხია“, 1978 წ.

„ყველაზე სწრაფები მსოფლიოში“, 1985 წ.

„მიდიოდა მატარებელი“, 2005 წ.

„შეგარებული კულინარის 1001 რეცეპტი“, 1996 წ.

სამახსოვრებელიო. მაშინ მოგყევი ცისა და ხანძრის ამბავი. დაიხოცენ სიცილით!

...არა უშავდა რა მონადირე ვიყავი. ერთხელ თოფი გამისკდა და თითი წამაწყვიტა. ჩემი თოფი მეზობლებსაც დაჰქონდათ სანადიროდ. ეტყობა, ზეთიანი ნაჭერი ჩადეს ლულაში და ამოღება დაავიწყდათ. მე არ ჩამიხედავს. გადაღებაზე ვიყავი და დაღლილი წავედი სანადიროდ. ვესროლე როტოს და აფეთქდა თოფი. ერთი თითი წამაწყვიტა, მეორის წაჭრა უნდოდათ და არ ვქენი. ჩემი ძმაცაი იყო ქირურგი გოგი მელიქია და ვუთხარი, არ მომაჭრა-მეთქი. შემინარჩუნა თითი. დღესაც რომ ვხვდები, ვაჩვენებ: აი, შენი გადარჩენილი თითი, ეს რომ არ მქონოდა, ჭიქას კარგად ვერ დავიჭერდი-მეთქი.

ისე, კარგი მსროლელი ვიყავი...

პროფესიაში? — ყველაზე პოპულარული ჯარში ვიყავი. იქ ყუთების ქარხანაზე შეფობა გექონდა ადებული. სულ ქალები მუშაობდნენ, — შხის უნახავი თეთრი ქალები. იმათთან ვიმდერე „სულიკო“, თან გიტარას ვაჩხაკუნებდი. აი, მაშინ იყო ტაში და ოვაციები. იქ ამბავი იყო! ასეთი პოპულარობა მას მერე არ მქონია, — არც კანში, არც ნიცაში, არც თბილისში.

ძალიან მიყვარდა შოთა მანაგაძესთან მუშაობა. „ტექსელსა“ და „დაბრუნებაში“ გადამიღო. ზღაპრული კაცი იყო.

ძალიან მიყვარს ხის დარგვა. კინოსტუდიის ეზოში ატამი დარგე. მერე მოჭრეს ისიც და სხვების დარგული ხეებიც, გული დამწყდა. მიყვარს ძაღლები. დღესაც მახსოვს ჩემი „ბუიანი“. სანადიროდ წაიყვანეს. მითხრეს, ტყვია მოხვდა, მერე კი ლიანდაგზე დადეს და მატარებელს გაატანინესო. არ მჯერა, ალბათ, მართლა მატარებელმა გაიტანა... მეორე ძაღლი კურცპარი მყავდა. დარბოდა უპატრონოდ. გაუღე კარი და შემოხტა. ოთხი თვე ვაცხადებდი, არ გამოჩნდა პატრონი. ავდექი და წაიყვანე ფოთში. არეულობა რომ იყო, ავტომატების კაკანი დაუწყიათ. ეს ძაღლმა გაიგო და მეორე სართულის აივანიდან გადახტა თურმე. წელში გადატყდა და მოკვდა.

მაშინ ვთქვი, აწი ძაღლს არ ვიყოლიებ ან თუ ვიყოლიებ, სულ ჩემთან მეყოლება-მეთქი.

...დღეა რომ მოუკვდებათ, ბიჭები მერე სხვანაირად იწყებენ ფიქრს. ახლა ხშირად ვფიქრობ დედაზე და ვწუხვარ, რომ ისე არ

ვეფერებოდი ბიჭობაში, როგორც ეკუთვნოდა. მოხუცს კი ვიკრავდი გულში... ერთ ადგილას დიდხანს ვერ ვჩერდებოდი და სულ გაფრებოდი. ახლა ამასაც ვნანობ... უფრო ხშირად ვყოფილიყავი მასთან, რა იქნებოდა!

მამა გულში ჩახუტებული მყავდა და ხელში ჩამაკვდა. 74 წლისას სარკომა გაუჩნდა. ჩემი ძმაცაცია რეზო გაგუა. პირდაპირ მითხრა: გურამ, ამას არ შევლის არაფერიო. ორი თვე ვიცოდი ეს, გავდიოდი სხვა ოთახში, ცრემლი რომ დამემალა. ჩემმა დამ მითხრა, იმ დღეს მამას უთქვამს: გურამს არ უთხრათ, 9 საათზე მოვკვდებიო. ვერმიშელის წვნიანი მოითხოვა და გამიხარდა, იქნებ გადავრჩით-მეთქი. იმ საღამოს 9 საათზე ხელში ჩამაკვდა. იცოდა, ყველაზე მეტად მე განვიცდიდი... კარგად მიცნობდა.

ბევრს ჰკონია, უდარდელი ვარ. არ არის ასე. მანამდე მეგობარი მომიკვდა, — ბენო. კინალამ მოვკვდი, იმდენი ვიდარდე. მერე ძმა დაეკარგე. ღვინო შშველოდა. ბავშვობაში ბებიაც მომიკვდა, მაგრამ მაშინ სხვანაირად აღვიქვამდი ამას. სიკვდილსაც ეჩვენა ადამიანი.

ახლა ვფიქრობ: სიძულვილი არავისგან მიგრძნია. ყველასთან სიყვარული მაკავშირებდა. ზოგჯერ კი განვხიბულვარ... შური თუატრში ვიგრძენი. როლი სულ არ მინდოდა, მეზარე-

ბოდა მუშაობა. იმათ კი უნდოდათ და იყო ერთი ამბავი.

ბავშვობაში ჯერ გემის კაპიტნობა მინდოდა. დედაჩემმა გამოაცხადა, სად მყავს ოკეანეში დასაკარგი შვილიო. მერე მფრინავობაზე ვოცნებობდი და ისეთი წერილი მომწერა ჯარში, გადამაფიქრებინა. ახლა ჩემი მეგობარი ამირან მანჯავიძე მეუბნება, მოდი დარამდენიც გინდა, იფრინე ნატახტართანო. შემეშინდა: ამ სიბერეში რა დროს ფრენაა, უკვე დამჯდარი ვარ!

თვითონ უნდა გაილამაზო მწუხრის დღეები. კინოსტუდიიდან კი ყველა გაგვყარეს, მაგრამ მაინც გავიფიქრო ხოლმე... ვნახულობ მეგობრებს. მწუხრისას უნდა საზრუნავი გაიჩინო, მე დავდივარ და ახლობლებს ვეზმარები...

მიფიქრია სიკვდილზე. გინდა თუ არა, სა მოცის მერე ამაზე ფიქრობ... ცოდვა ისაა, ვისაც ახლობლები არ ჰყავს იქ და თვითონ პირველი კვდება. მე იმდენი ჩემიანი მყავს იქით, სულ არ მეშინია... უბრალოდ, მეზარება სიკვდილი... ვერ ვიტან, შეცხადება რომ იციან. მინდა უუთხრა ჩვენებს: „წოვილ-კვილი არ დავინახო აქ!“

რაა საკვირველი... ამბობენ, თუ სიკეთე გაქვს გაკეთებული, ძალიანაც კარგია საიქიოშიო...

ლელა ზიგაშვილი

„წოვილ-კვილი არ დავინახო აქ!“

პრეზიდენტი ერთი დღით!

დევინ რაის ეტრისონის ძველი წარწერით — „ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტი ერთი დღით“

თუკი ამერიკელებს ჰკითხავთ, ვინ იყო ქვეყნის რიგით მეთორმეტე პრეზიდენტი, ვიპასუხებენ, რომ ზაქარი ტეილორი. თუმცა ეს არ იქნება სწორი პასუხი. სინამდვილეში ამერიკის მეთორმეტე პრეზიდენტი დევინ რაის ეტრისონი იყო. მან ამ პოსტზე ზუსტად ერთ დღეს დაყო.

მოხდა ისე, რომ აშშ-ის მეთერთმეტე პრეზიდენტ ჯეიმს ნოქს პოლკს საპრეზიდენტო ვადა 1849 წლის 4 მარტს ამოეწურა. 1800 წლიდან 1933 წლამდე, ამერიკის ლიდერები ფიცს სწორედ 4 მარტს დებდნენ. მაგრამ 1849 წელს, 4 მარტი კვირადღე იყო. პრეზიდენტ ჯეიმს ნოქს პოლკის მემკვიდრე, გენერალი ზაქარი ტეილორი პროტესტანტი გახლდათ. მაშინ პროტესტანტები, რელიგიური მოსაზრებებით, კვირას უქმედ მიიჩნევდნენ, ისე

როგორც იუდეველები. ამიტომ ტეილორმა კვირადღეს ფიცის დადებაზე უარი განაცხადა. პრეზიდენტი ვერც მისივე ვიცე-პრეზიდენტმა მილარდ ფილმორმა შეცვალა.

ამერიკული კანონმდებლობით, ქვეყანა ერთი დღის განმავლობაში პრეზიდენტის გარეშე ვერ დარჩება. ამიტომ სენატმა დროებითი პრეზიდენტის პოსტი გაითვალისწინა, რომელსაც უმრავლესობის ლიდერი იკავებს. ამდენად, შექმნილი ვითარების გათვალისწინებით, ეს პოსტი სენატორმა დევინ რაის ეტრისონმა დაიკავა. მან ამ დღის უმეტესი ნაწილი ძილში გაატარა და შემდეგ ამტკიცებდა, რომ ეს ამერიკის შეერთებული შტატების ისტორიაში ყველაზე პატიოსანი მმართველობა იყო.

ზაქარი ტეილორმა, როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა, ფიცი ორშაბათს, 1849 წლის 5 მარტს დაღო.

რაც შეეხება ეტრისონს, მას არასოდეს უყრია კენჭი პრეზიდენტის პოსტზე. 1886 მისურის შტატში, პლაცბურგთან ახლოს მისი გარდაცვალებიდან თითქმის 40 წლის შემდეგ, საოლქო სასამართლოს შენობასთან გაიხსნა მისი სტატუა მემორიალური დაფით. დაფაზე იყო წარწერა „ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტი ერთი დღით“.

დაფა ასეთივე წარწერით განთავსდა ეტრისონის საფლავზე გრინვალდში.

ეტრისონი ერთი დღით პრეზიდენტი რომც არ გამხდარიყო, ის საკმაოდ ცნობილი იყო ომამდელ ამერიკაში. დაიბადა 1797 წელს კენტუკის შტატში. 1830 წელს მისურიაში გადავიდა და იურიდიულ პრაქტიკას მიყო ხელი. კერძოდ, იცავდა მორმონების ინტერესებს, რომელთაც მიწების გამო ჰქონდათ დაფა. მის კლიენტებს შორის იყო მორმონების ლიდერი ჯოზეფ სმიტი.

1843-დან 1855 წლამდე ეტრისონი სენატის წევრი იყო და 1854 წელს მიღებული კანზას-ნებრასკის კანონის ერთ-ერთი მთავარი არქიტექტორი გახლდათ.

მომზადებულია history.com-ის მიხედვით

„ისტორიული ჟანრის ლიტერატურა, მითები, ლეგენდები ყოველთვის მიყვარდა, ისტორიული რომანებიც მაინტერესებს, — ამბობს მომღერალი მაკა ზამბახიძე. დღემდე ახსოვს ის ეპოქა, რომელიც გრიგოლ აბაშიძის „ლაშარელას“ წაკითხვისას დაეუფლა. ეს ისტორიული რომანი გამორჩეულად უყვარს. ისიც მითხრა, რომ მართალია, ბოლო წლებში დროის უქონლობის გამო აქტიური მკითხველი ვეღარ არის, მაგრამ ისტორიულ ფილმებს ყოველთვის სიამოვნებით უყურებს.

მაკა ზამბახიძე:

ისტორია თუ ბავშვობინება, მტრისა და მოყვრის ერთმანეთისგან ბარჩევა არ ბაბვიჭირდება...

— მაკა, ისტორიული გმირებიდან გამორჩეულად რომელი გიყვარს?

— თამარ მეფე. იგი არა მხოლოდ უძლიერესი მეფე, არამედ უძლიერესი ქალიცაა. შესაძლოა „ლაშარელას“ გაღვინა, მიყვარს მისი შვილიც, ლაშა-გიორგი. გული მწყდება, რომ მის ქალიშვილს, მასავით მეფექალს, რუსუდანს მემატთანენი არცთუ კეთილად მოიხსენიებენ... იმასაც გეტყვით, რომ საკუთარი ქვეყნის, მისი წარსულის შესახებ სასურველია ყველაფერი თუ არა, უმთავრესი მაინც ვიცოდეთ. ისტორია თუ გვეცოდინება, მტრისა და მოყვრის ერთმანეთისგან გარჩევა არ გაგვიჭირდება. არანაკლებ სასურველია, ღირსეულ წინაპართა გამოცდილების გაზიარება.

— 11 წლის გოგონა გყავს, როგორც ვიცი, ისტორიული მითხრობებით გამორჩეულად ინტერესდება...

— მამა პედაგოგი მყავს, სალომესთვის ხშირად ყიდულობს ახალ გამოცემებს. კარ-

გია, რომ ეს გამოცემები არა მხოლოდ საინტერესოა, არამედ მშვენიერად ილუსტრირებულიც. კითხვა არ ეზარება, არდადეგებზეც სულ წიგნებშია ჩაფლული. უნდა ვაღიარო, ბევრად მეტი რამ აქვს წაკითხული, ვიდრე მე — მის ასაკში და ეს ძალიან მიხარია.

— დროა კითხვარზე გადავიდეთ. კარგი მეხსიერება გაქვს?

— მხედველობითი მეხსიერება უფრო კარგი მაქვს. რა დასამალია და ძალიან ვნერვიულობ.

— რატომ ჰქვია შავ ზღვას შავი?

— ადრე „პონტოს ზღვა“ ერქვა. როგორც მახსოვს, ბერძნებმა შეარქვეს.

— სტრატონი მას მოიხსენიებდა „კოლხიდის ზღვად“. ძველი წელთაღრიცხვის VI-V საუკუნეებში ბერძენი ზღვაოსნები უწოდებდნენ „პონტოს აქსიონს“. რას ნიშნავდა ეს მათ ენაზე?

— არ ვიცი.

- არასტუმართმოყვარე ზღვას.
- ეს პირველად გავიგე.
- ბერძენი კოლონიზატორების ზღვის სანაპიროზე დასახლების შემდეგ მას „პონტოს ექსინიოსი“ (სტუმართმოყვარე) უწოდეს. XV საუკუნიდან კი თურქებმა „ყარადენიზი“ (შავი ზღვა) შეარქვეს და მერე ყველა ენაში დამკვიდრდა.
- ამას აუცილებლად დავიმახსოვრებ.
- რომელ ქვეყანაში მოღვაწეობდა ფარსადან გორგიჯანიძე?
- მგონი, ირანში.
- ირანში როსტომ მეფის კარზე იზრდებოდა. როსტომის ქართლში გამეფების შემდეგ, ფარსადანი ასრულებდა ირანში მის მოვალეობას, ისპაჰანის მოურავი იყო. მის კალამს ეკუთვნის საქართველოს ისტორია უძველესი დროიდან 1696 წლამდე. არსებობს ვერსია, რომ დავით IV-ს „აღმაშენებელი“ მან უწოდა.
- მის შესახებ ამდენი რამ არ ვიცოდი.
- 1155 წელს ერთიანი საქართველოს რომელი მეფე აღიკვეცა ბერად დავით-გარეჯის მონასტერში დამიანეს სახელით?
- დემეტრე I.
- ვის მიუძღვნა მან „შენ ხარ ვენახი“?
- მარიამ ღვთისმშობელს. როგორც მახსოვს, ცნობილი საგალობელი ბერად აღკვეციის შემდეგ შექმნა.
- ბიბლიის მიხედვით, რომელ ქალაქში გაატარა ბავშვობა იესო ქრისტემ?
- ნაზარეთში.
- ის ცნობილი ქართველი მწიგნობარი, მესტამბე, პოლიტიკური და საეკლესიო მოღვაწე იყო. სამშობლოდან გაიბატცეს და კონსტანტინეპოლს მონად გაყიდული ვლახეთში მოხვდა. ის სინას მთას მიმავალი, 1716 წელს გზაში მოკლეს. ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა რუმინეთში. დაასახელე, ვისზეა ლაპარაკი?
- ანთიმოზ ივერიელზე...
- დიახ. 1783 წლის 24 ივლისს ციხესიმაგრე გეორგიევსკში გაფორმდა სამოკავშირეო ხელშეკრულება რუსეთსა და ქართლ-კახეთის სამეფოს შორის. ვინ აწერდნენ ხელს საქართველოს და რუსეთის მხრიდან?
- საქართველოდან ხელს გარსევან ჭავჭავაძე და იოანე ბაგრატიონი აწერდნენ, ხოლო რუსეთიდან (ვიქრობს)... ეს აღარ მახსოვს.

- გენერალი პავლე პოტიომკინი. 1700 წლის 19 ნოემბერს ნარვასთან ბრძოლაში ტყვედ ჩავარდა მეომარი, რომელშიც პეტრე I-მა მოწინააღმდეგეს ერთი ტონა ოქრო შესთავაზა. ვინ იყო ის მეომარი?
- ქართველი იყო, მგონი ბაგრატიონი, სახელი არ მახსოვს.
- ალექსანდრე ბაგრატიონი. „ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო“... — ვინ წარმოთქვა ეს სიტყვები 1918 წლის 26 მაისს?
- ნოე ჟორდანიამ.
- მირიან მეფე, ფარნავაზი, ვახტანგ გორგასალი, დემეტრე II. ჩამოთვლილთაგან, რომელი მეფე არ იყო ქრისტიანი?
- გთხოვ, მეფეები ერთხელ კიდევ ჩამომითვალე (კითხვის გამოკრების შემდეგ), ფარნავაზი.
- დიახ. რა რეაქცია ჰქონდა ზრუშკოს, როცა 1960 წელს ფილიპინელმა ლორენცო სუმულონგმა საბჭოთა კავშირის აღმოსავლეთ ვეროპის დეკოლონიზაცია შესთავაზა?
- არ მახსოვს.
- ფეხსაცმელი გაიხადა და გაეროში მაგიდაზე აბრახუნა. რომელი შტატი იყიდა ამერიკამ რუსეთისგან?
- ალასკა.
- რა საკითხს მიუძღვნა ილია ჭავჭავაძემ 1871 წელს დაწერილი პუბლიცისტური წერილი „გამოცანები“?
- მამათა და შვილთა ბრძოლას.
- მისი მშენებლობა იმპერატორმა ცინ შიჰუანდიმ ჰუნებისგან (ცენტრალური აზიის ცხენოსანი მომთაბარე და ნახევრად მომთაბარე ტომების გაერთიანება) თავის დასაცავად დაიწყო. რის მშენებლობაზეა ლაპარაკი?
- მინიშნებას ვერ მეტყვი?
- ეს მსოფლიოში ცნობილი ნაგებობაა, ვფიქრობ, მინიშნებაც კი არ არის საჭირო.
- (ვიქრობს) ჩინეთის დიდი კედელი.
- „მარტო შენი მტერი დაგიმაღავს, შენს სახეზე რომ ურიგობა ნახოს რამე, მოყვარე კი მაშინვე სარკეს მოგიტანს, რომ გაისწორო და ხალხში არ შერცხვე. მეც მოყვარესავით გექცევი, — სარკე მოგიტანე, ამაზედ როგორ უნდა გამიწყრო?! რა ვუყოთ თუ ეს სარკე გაბზარული გამოდგება და შიგადაშიგ ლაქებიან-

ნიცა? რაც მქონდა, ის მოგართვი, როგორც შემეძლო, ისე დაგეხმარე. თუ მაინც და მაინც წყრომას არ დაიშლი, შენი ნებაა. მე შენი წყრომის არ მეშინიან“. რომელი ნაწარმოებით მოგვიტანა „სარკე“ ილია ჭავჭავაძემ?

— „კაცია-ადამიანი?!“

— დიახ. ის წარმოშობით გათურქებული მონღოლი იყო. თავდაპირველად დუმნის უფროსი გახლდათ. შემდეგ აჯანყდა, ვერ გაიმარჯვა და ყაჩაღად გაიჭრა. ერთ-ერთი შეტაკების დროს დაიჭრა და ფიზიკურად დამახინჯდა. საქართველოში არაერთგზის ილაშქრა. დაასახელე, რომელ დამპყრობელზეა ლაპარაკი?

— თემურ-ლენგზე. იგი ხომ კოჭლი იყო.

— თუ გახსოვს, რომელ წლებში და რამდენჯერ ილაშქრა მან ჩვენს ქვეყანაში?

— რვაჯერ ილაშქრა, წლებიც უნდა გითხრა? ზუსტად არ მახსოვს.

— 1386-1403 წლებში ილაშქრა და მისი მიზანი ჩინგიზ-ხანის იმპერიის აღდგენა იყო. „ვინაიდან ნათესაუნი ქართველთანი ესეოდენ, კეთილ არიან და არა განცრუვდებიან, რომელ აფხაზეთით მოვიდა კაცი, რათა დადგას სული თვისი მოყვარუთათვის“... რომელმა ქართველმა გმირმა დაიმსახურა მონღოლთა ნოინის ასეთი შეფასება?

— ცოტნე დადიანმა.

— „ბრძოლის ველზე მალე ბერდებიან, მე კი იქედან მოვდივარ“. რომელი იმპერატორია ამ სიტყვების ავტორი?

— არ ვიცი.

— მიგანიშნებ, ის საფრანგეთის გამორჩეულ მმართველად ითვლება.

— ნაპოლეონ ბონაპარტი.

— ეს ინგლისელი მწერალი ქალი, პირველი მსოფლიო ომის დროს, მოწყალების დად მუშაობდა. მას დეტექტიური ჟანრის 60-მდე ნაწარმოები აქვს შექმნილი. ვისზეა ლაპარაკი?

— არ ვიცი.

— აგატა კრისტი. რა ჰქვია კარდინალთა კრებას, რომელიც რომის პაპის გარდაცვალების შემდეგ ახალ პაპს ირჩევს?

— რომელიც ახლახან გაიმართა. კონკლავი, სწორად ვამბობ? ტაძრიდან თეთრი კვამლის ამოსვლა იმის ნიშანია, რომ პაპი აირჩიეს.

— საქართველოს რომელ კუთხეშია ბარაკონის ეკლესია?

— რაჭაში.

— ევროს გამოშვებას ლამის სკანდალი მოყვა. რა შეცდომა იყო დაშვებული კუპირების თავდაპირველ ვარიანტზე გამოსახულ ევროპის რუკაზე?

— ვერ გიპასუხებ.

— გერმანია შუაზე იყო გაყოფილი. ვინ იყო პეტერბურგის უნივერსიტეტის პირველი ქართველი სტუდენტი? ის ხსენებულ უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე სწავლობდა. 1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისთვის დააპატიმრეს და გააციმობირეს. 1835 წელს ჭლექით გარდაიცვალა.

— (ფიქრობს) დიახ, გაეხსენე — სოლომონ დოდაშვილი, არა?

— დიახ. დაასრულე უინსტონ ჩერჩილის ცნობილი გამონათქვამი: „ისტორია ჩემდამი ღმობიერი იქნება, რადგან თავად ვაპირებ...“

— ვერ დავასრულებ...

— „...თავად ვაპირებ დავწერო იგი“.

თამარ კვინიკაძე

პირველი მკვლევრები

401

მას შემდეგ, რაც კაცობრიობა არსებობს, ადამიანები სულ რაღაცას იკვლევდნენ. ფიქრობენ, რომ პირველი ადამიანები აფრიკაში 2 მლნ წლის წინ ცხოვრობდნენ და შემდეგ მთელ მსოფლიოში დასახლდნენ. პირველ კვლევად, ალბათ საკვებისა და საცხოვრებელი ადგილის ძიება უნდა მივიჩნიოთ. ათასწლეულების წინ ზღვები უფრო წყალმარჩხი იყო და ბევრი ადგილი, რომელიც ახლა ზღვის ქვეშ არის მოქცეული, ხმელეთს წარმოადგენდა. ადამიანებს შეეძლოთ გადაადგილებულიყვნენ ევროპიდან ბრიტანეთისკენ და აზიიდან — ჩრდილოეთი ამერიკისკენ. დაახლოებით 10000 წლის წინ ადამიანები მთელ მსოფლიოში დასახლდნენ.

ჩრდილოეთის ყინულოვანი ოკეანე

ჩრდილოეთი ამერიკა

ჩრდილოეთი ატლანტის ოკეანე

▲ როგორც ათასწლეულების წინ, ჩრდილოეთ ამერიკისა და კანადის მკვიდრი მოსახლეობა დღემდე ამზადებს ტოტემურ სვეტებს.

▼ სამხრეთი ამერიკის ამაზონიის ტყეებში მცხოვრები ხალხები ნადირობისას თავიანთი წინაპრებისთვის დღემდე იყენებენ ჩასაბერ მილაკებს ისრის სასროლად.

სამხრეთი ამერიკა

სამხრეთი ატლანტის ოკეანე

500 ფაქტი ისტორიიდან / მკვლევრები

გაგრძელება. დასაწყისი „ისტორიანი“ №№7-27 • ნაწევები წიგნიდან „500 ფაქტი ისტორიიდან“

ჩრდილოეთის ყინულოვანი ოკეანე

▼ დაახლოებით 100 ათასი წლის წინ პირველმა თანამედროვე ადამიანმა ჩინეთს მიაღწია.

◀ გამყინვარების დროინდელი ვეროპელები უზარმაზარ მამონტებზე ნადირობდნენ ხორცის, ტყავისა და ეშვების მოსაპოვებლად.

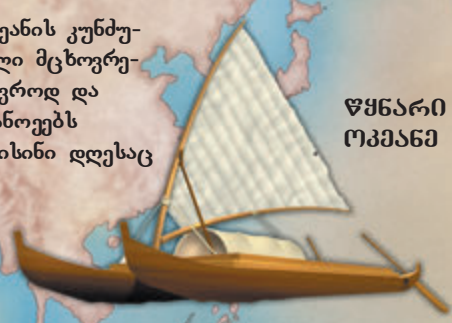
აზია

ევროპა

▶ წყნარი ოკეანის კუნძულების პირველი მცხოვრებლები სამეზავროდ და სათევზაოდ კანოებს სმარობდნენ. ისინი დღესაც გამოიყენება.

წყნარი ოკეანე

აფრიკა

▶ ადამიანის მსგავსი ცხოველის — ავსტრალოპითეკის თავის ქალა, რომელიც აფრიკაში დაახლოებით 3 მლნ წლის წინ ბინადრობდა.

ჩრდილოეთის ოკეანე

წყნარი ოკეანის კუნძულები

ოკეანია

▲ ადამიანები თანდათან სახლდებოდნენ მთელ მსოფლიოში. პირველი დასახლებები აფრიკაში გაჩნდა. დღემდეა შემორჩენილი მათი ნაშთები და ხელოვნების ნიმუშები. ავსტრალიისა და სამხრეთ ამერიკის მკვიდრი ზოგიერთი ხალხი იმათი შთამომავალია, ვინც პირველები დასახლდნენ აქ.

◀ ავსტრალიისა და ოკეანიის პირველი მცხოვრებლები კლდეზე ხატავდნენ და ამისთვის ნახშირისა და თიხისგან დამზადებულ საღებავს იყენებდნენ. ამ ტრადიციას დღესაც მისდევენ.

ძველი თავგადასავლების მაკიაჟები

402 ძველი ბერძნები და ეგვიპტელები, რომლებიც დიდი მკვლევრები და მოგზაურები იყვნენ, ოკეანეებში სანაოსნოდ ზომალდებს აგებდნენ. მათი მეფეები და დედოფლები ფულს არ იშურებდნენ საზღვაო ექსპედიციების დასაფინანსებლად. ქვეყნის მმართველები ზღვაოსნებს ახალი მიწების, განძეულის საპოვნელად და მსოფლიოს სხვადასხვა ხალხის გასაცნობად აგზავნიდნენ.

403 ზემო ეგვიპტის მმართველი პარზუფი სამოგზაუროდ დაახლოებით 4000 წლის წინ წავიდა. ფარაონმა მერნერემ იგი ქვეყანა იამის (დღევანდელი სუდანის ნაწილი) გამოსაკვლევად გაგზავნა. პარზუფმა ეგვიპტეში სპილოს ძვალი და სანელებლები ჩაიტანა და ლეოპარდები ჩაიყვანა.

▲ ქვაზე ნაკვეთი პარზუფის გამოსახულება.

404 ეგვიპტის დედოფალმა ჰაჩეფსუტმა ქარაგნები გაგზავნა იმ უცნობი ქვეყნების შესასწავლად, რომელთა შესახებაც მონაყოლით იცოდა. პუნტის ქვეყანა განთქმული იყო ოქრო-ვერცხლითა და უჩვეულო ცხოველებით. სავარაუდოდ, ის დღევანდელი სომალის (აფრიკა) ნაწილი იყო. ჰაჩეფსუტის ზღვაოსნები პუნტის ქვეყნის მოსახლეობად გაუდგნენ გზას. უკან დაბრუნებულებმა ჩამოიტანეს ოქრო, სპილოს ძვალი, ნელსაცხებლები, სურნელოვანი ზეთი და ფისი, რომელთაც ეგვიპტელები მაკიაჟისთვის იყენებდნენ; ჩამოიყვანეს მაიმუნები.

405

ძველი დროის საუკეთესო

ზღვაოსნები ფინიკიელები იყვნენ. ისინი დღევანდელი სირიისა და ლიბანის ტერიტორიაზე სახლობდნენ და ხმელთაშუა ზღვაზე დაცურავდნენ. ძვ. წ. 600 წელს ფარაონმა ნეხო II-მ ფინიკიელი ზღვაოსნები აფრიკაში გაგზავნა. მოგზაურობას სამი წელიწადი დასჭირდა. ეს მოხდა 2000 წლით ადრე, ვიდრე აფრიკას სხვა ზღვაოსნები მოივლიდნენ. ფინიკიელები ნაოსნობისას გზის გასაგნებლად ვარსკვლავებს აკვირდებოდნენ.

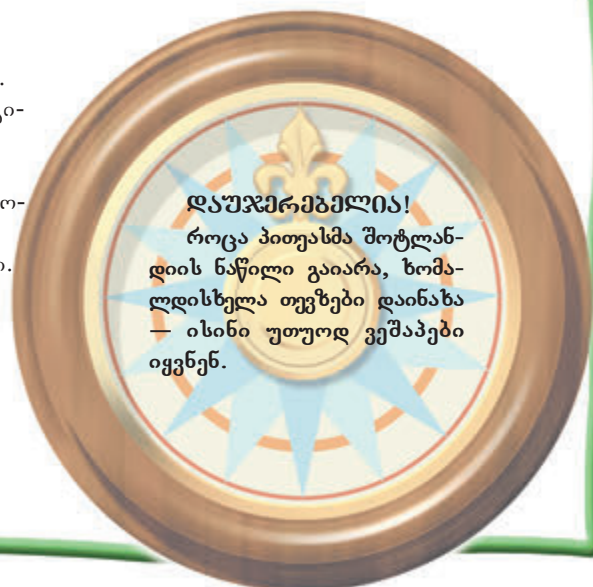

406

ძველი ბერძენი პითეასი იყო

პირველი, რომელმაც დაახლოებით ძვ. წ. 380 და 310 წლებს შორის, ყინულოვან ჩრდილოეთში იმოგზაურა. მან გაიარა ხმელთაშუა ზღვა, ესპანეთისა და დიდი ბრიტანეთის ნაწილი და აღმოაჩინა ყინულოვანი ქვეყანა, რომელსაც თუღე უწოდა. საგარაუდოდ, ეს იყო ისლანდია ან ნორვეგიის ნაწილი. პითეა იყო პირველი ბერძენი, ვინც აისბერგები, შუალამისას კი შხის ნათება იხილა. თუმცა, როცა სამშობლოში დაბრუნდა, თანამემამულეთაგან მცირედმა თუ დაიჯერა მისი ნაამბობი.

▲ ხანგრძლივ ნაოსნობაში ფინიკიელები აფრებიან ხომალდებსა და ნიჩბებს იყენებდნენ.

დაუჯერებელია!
როცა პითეასმა შოტლანდიის ნაწილი გაიარა, ხომალდისხელა თევზები დაინახა — ისინი უთუოდ ვეშაპები იყვნენ.

◀ ჰაჩეფსუტი ქვეყანას მართავდა, სანამ მისი ზღვაოსნები პუნტის ქვეყნისკენ მიეშურებოდნენ.

მარკო პოლო

407 მარკო პოლო ყველა დროის ერთ-ერთი სახელგანთქმული ზღვაოსანი იყო. მარკო იტალიაში, ვენეციაში ცხოვრობდა XIII საუკუნის დასაწყისში და რამდენჯერმე იმოგზაურა აზიაში მაშინ, როცა ბევრ ევროპელს თავისი სოფლიდან ჯერ ფეხივც არ გაედგა. მარკომ მოგზაურობაში 40 ათას კილომეტრზე მეტი გაიარა.

◀ როცა მარკო პოლო შორეული აღმოსავლეთის ქვეყნებში, სახელდობრ, ჩინეთში ჩავიდა, საეჭვოა, ვეროპელთაგან ერთხელ მაინც ყოფილიყო ვინმე ნამყოფი ამ ქვეყანაში.

▼ ამ რუკაზე ნაჩვენებია მარკო პოლოს აზიაში, ჩინეთში მოგზაურობის მარშრუტი. მოგზაურობას მან სამი წელიწადი მოანდობა.

408 პირველ მოგზაურობაში მარკო პოლო 17 წლის ასაკში წავიდა. მამა და ბიძა ვაჭრები ჰყავდა, რომლებიც შორეულ აღმოსავლეთში სავაჭროდ დადიოდნენ და ყმაწვილიც თან წაიყვანეს. 1271 წელს ისინი ჩინეთის გზას გაუდგნენ — მოგზაურობას სამი წელიწადი დასჭირდა.

409 ჩინეთში პოლოები ძღვეამოსილი იმპერატორის, ყუბილაი-ხანის სტუმრები იყვნენ. ყუბილაი-ხანს ჰქონდა უზარმაზარი სასახლეები, განძეულით სავსე ოთახები და ჰყავდა უამრავი ცოლი და მსახური. ყუბილაი-ხანმა მარკო პოლოს თავისი სამფლობელოს შემოვლა და შემოწმება დაავალა. მარკომ მთელი ჩინეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზია მოიარა.

411 ოცი წლის შემდეგ პოლოებმა სამშობლოში დაბრუნება გადაწყვიტეს. გზის დიდი ნაწილი ჩინური სომალდებით — ჯონკებით გაიარეს. გზაში 600-ზე მეტი მგზავრი და ეკიპაჟი დაიღუპა სხვადასხვა დაავადებისგან, პოლოები კი 1295 წელს უვნებლად დაბრუნდნენ ვენეციაში.

412 მოგვიანებით, იტალიაში ომის დროს, მარკო პოლო დაატყვევეს. ციხეში ერთ მწერალთან ერთად იჯდა, რომელსაც საკუთარი თავგადასავალი უამბო. მწერალმა ჩაიწერა მარკოს ნაამბობი და წიგნს „მარკო პოლოს მოგზაურობა“ უწოდა. სულ მალე წიგნი ხელიდან ხელში გადადიოდა!

▲ ქვანახშირი, ფეიერვერკები, სათვალე, ნაყინი, მაკარონი და ქაღალდის ფული მარკო პოლომ პირველად ჩინეთში ნახა.

410 აზიაში მარკო პოლომ ბევრი საოცრება იხილა. ფეიერვერკი, ქვანახშირი, ქაღალდის ფული, მაკარონი, ნაყინი და სათვალე მან პირველად ნახა. გააოცა იმან, რომ ჩინელებს გამართული საფოსტო სისტემა ჰქონდათ და წერილების გაგზავნა იმპერიის შორეულ კუთხეებშიც შეეძლოთ.

მართალია თუ ტყუილი?

1. ინდონეზიაში მარკო უცნაურ კუდიან არსებებს შეხვდა.
2. ჯონკა ეტლის ერთ-ერთი სახეობაა.
3. ქრისტეფორე კოლუმბს მარკო პოლოს მოგზაურობის წიგნის კითხვა უყვარდა.
4. მარკოს ჩინეთში პიცით გაუმასპინძლდნენ. (პასუხები)
 1. ტყუილია. მარკო თავის წიგნში წერს, რომ უცნაური კუდიანი არსებები მართლაც არსებობენ, მაგრამ თავად არ უნახავს. ახლა ჩვენ ვიცით, რომ ეს დედაბრების ზღაპრები იყო.
 2. ტყუილია. ეს არის ხომალდის ერთ-ერთი სახეობა.
 3. მართალია. კოლუმბს მარკო პოლოს მოგზაურობის წიგნმა გაუჩინა უცხო ქვეყნების ნახვის სურვილი.
 4. ტყუილია. მარკო პოლოს ჩინეთში გაუმასპინძლდნენ მაკარონით და არა პიცით.

იბნ ბატუტა

413 იბნ ბატუტას მოგზაურობა სიზმარ-მა გადაწყვეტინა. 1325 წელს იბნ ბატუტა მუსლიმანთა წმინდა ქალაქ მექაში მოსალოცად ჩავიდა. სწორედ იქ დაესიზმრა, როგორ აიტაცა ჰაერში უზარმაზარმა ფრინველმა და გააქროლა. იბნ ბატუტამ სიზმარი ღვთის გზავნილად მიიჩნია — ის სამოგზაუროდ წასვლას უბრძანებდა. რაკი მუსლიმანი იყო, გადაწყვიტა, მსოფლიოს მუსლიმანური ქვეყნები ენახა.

414 იბნ ბატუტა მოგზაურობას შეუდგა, რასაც დახლოებით 30 წელიწადი მოანდობა! მან მოიარა ორმოცზე მეტი ქვეყანა, მათ შორის — დღევანდელი კენია, ირანი, თურქეთი, ინდოეთი და ჩინეთი — თითქმის ყველა მუსლიმანური ქვეყანა. 30 წლის განმავლობაში იბნ ბატუტამ 120 ათას კილომეტრზე მეტი გაიარა.

◀ ინდოეთის სულთანი მუჰამად თულღუქი მრისხანე და სასტიკი კაცი იყო.

415 იბნ ბატუტა ინდოეთში შვიდ წელიწადს დარჩა და სულთანს ემსახურა. სულთანმა ის მოსამართლედ დანიშნა — იბნ ბატუტას უნდა გადაეწყვიტა, ადამიანი დამნაშავე იყო თუ უდანაშაულო. მოგზაურს ძალიან ეშინოდა სულთანის მრისხანეებისა, ის ურჩებს მდულარე წყალში ხარშავდა, თავს კვეთდა ან ცოცხლად ატყავებდა. ერთხელ იბნ ბატუტასაც კინალამ თავი წააცალა იმისთვის, რომ სულთანისგან შერიისხულ ხალხთან მეგობრობდა.

◀ იბნ ბატუტამ მოგზაურობა მას შემდეგ დაიწყო, რაც სიზმარში უზარმაზარმა ფრინველმა აღმოსავლეთისკენ გაიტაცა.

417 იბნ ბატუტას გაუმართლა, რომ მოგზაურობიდან უვნებელი დაბრუნდა. მოგზაურობის დროს მას თავს დაესხნენ ინდოელი ყაჩაღები, ტყვედ აიყვანეს მალდივის კუნძულებზე, შრი-ლანკაში კი მეკობრეები დაედევნენ და რამდენჯერმე ხომალდიც ჩაეძირა. მოგზაურობის დასასრულს მან ნახა შავი ჭირისგან, საშინელი და მომაკვდინებელი სენისგან დაზოცილი ადამიანებიც. საბედნიეროდ, იბნ ბატუტას არ შეეცრია ეს სენი.

416 დასასრულ, იბნ ბატუტა სამშობლოში — მაროკოში დაბრუნდა. როცა სულთანმა მისი თავგადასაულებს შესახებ შეიტყო, სთხოვა, ჩაეწერა ყველაფერი. მოგზაურმა წერა არ იცოდა, ამიტომაც გადამწერს უამბობდა, რომელიც ყველაფერს იწერდა. წიგნს „რიჰლა“ ეწოდა, რაც „მოგზაურობას“ ნიშნავს.

დაუჯერებელია!
 თითქმის ყველგან, სადაც ჩავიდოდა, იბნ ბატუტა, ქორწინდებოდა. ამიტომაც რამდენიმე ცოლი და უამრავი შვილი ჰყავდა მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში.

				1	სულიერი ღვაწლი და შეიარაღ. ბრძოლა ისლამში	2	ლიბანის შიიტთა მოძრაობა	3	წინაპართაგან დამკვიდრებული წესი		
				4	მსოფლიოში უღიძვრო ქვეყანა						
				5	„დაკვიდრებული ბაღის“ ამცები						
				6	აშშ-ის ოფიცის უწყება	7	გერმანული პისტოლეტი	8	ლიბანის ექს-პრეზიდენტი	9	ქორწინების მფარველი ქალღმერთი ძე ბერძნ.
		12	რუსეთის პრეზიდენტი								
		14	ძველი პარიზის ციხე			15	ნაპოლეონის პირადი ფერმწერი				
		16	ირანის შაჰის ბრძანებულება								
		17	ქართველი წმინდანი			19	ლოლსატე-ორცი მანქანა ძველად				
		20	სტიუარტების დინასტიის ბოლო დედოფალი			21	კიევის ერთი დამაარსებელი				
		22	ძველებური სამხედრო საჭურველი	23	ქვეყანა ვეროპაში						
								24	საჯარისო დანაყოფი		

წინა ნომერში გამოქვეყნებული სკანორდის პასუხები:
 1. ილიონი; 2. მოსე; 3. ალიფე; 4. ოდიში; 5. ვენა; 6. ნუმბიშპატი; 7. კალედონია; 8. კიი; 9. დონისიოს; 10. ტრადიცია; 11. მისია; 12. ულუ; 13. ტიტო; 14. ვორონინი; 15. მინსკი; 16. შაი; 17. ატილა; 18. მესხი; 19. მარსი; 20. აია; 21. აიათი; 22. ტაო; 23. ძე; 24. კანონირი; 25. მესია; 26. დე. სურათზე; ივანე მრისხანე.